

Vedecký recenzovaný časopis

SOCIÁLNA A DUCHOVNÁ REVUE

1

Vedecký recenzovaný časopis

SOCIÁLNA A DUCHOVNÁ REVUE

1

Ročník XV/2024

VYDAVATELSTVO
PREŠOVSKÉJ
UNIVERZITY

Sociálna a duchovná revue

vedecký recenzovaný časopis o aktuálnych sociálnych a duchovných otázkach

– č. 1, ročník XV/2024 –

REDAKCIA:

Šéfredaktor: doc. PhDr. Maroš Šip, PhD.

Výkonní redaktori: PhDr. Martina Šipová, PhD., Mgr. Eva Sabolíková, DBA

Technický redaktor: Peter Szombathy

Návrh obálky: Simona Šipová

REDAKČNÁ RADA:

prof. PhDr. Tomáš Hangoni, PhD. (predseda), Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

prof. PhDr. Beáta Balogová, PhD., MBA, Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

prof. ThDr. Alexander Cap, CSc., Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

Dr hab. Małgorzata Duda, prof. UPJPII, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie (Polská republika)

Dr. h. c. prof. PhDr. Peter Kónya, PhD., Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

prof. dr hab. Andrzej Lipczyński, Polská republika

prof. PhDr. Mária Machalová, CSc., Slovenská republika

prof. PhDr. ThDr. Andrej Mátel, PhD., Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

prof. PhDr. PaedDr. Lenka Pasternáková, PhD., MBA, Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

prof. ucz. dr hab. Krzysztof Rejman, Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

prof. PaedDr. Milan Schavel, PhD., Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

prof. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D., MBA, Univerzita Karlova, Praha, Česká republika

doc. PhDr. Ladislav Horňák, PhD., Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

doc. ThDr. Ján Husár, PhD., Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

doc. ThDr. Václav Ježek, PhD. et Ph.D., Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

doc. RNDr. Jaroslava Pavelková, CSc., Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně (Česká republika)

doc. ThDr. Štefan Pružinský, PhD., Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

Dr hab. Beata Szluz, prof. UR, Uniwersytet Rzeszowski (Polská republika)

doc. ThDr. Štefan Šak, PhD., Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

doc. PaedDr. Mária Zahatňanská, PhD., MBA, Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

doc. ThDr. Miroslav Župina, PhD., Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

Mgr. Miroslava Bozogánová, PhD., Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

ThDr. Vladimír Kocvár, PhD., Prešovská univerzita v Prešove (Slovenská republika)

PERIODICITA: Vychádza 2x ročne

KONTAKT: sadrevue@gmail.com

YDÁVATEĽ: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov

IČO YDÁVATEĽA: IČO 17 070 775

DÁTUM VYDANIA PERIODICKEJ TLAČE: jún 2024

JAZYK: slovenský, český, anglický, nemecký, poľský, ukrajinský, ruský

Časopis zaregistrovaný MK SR pod č. EV 4183/10

ISSN 1338-290X (print)

ISSN 2730-096X (online)

OBSAH /CONTENTS

ÚVODNÍK/EDITORIAL

<i>Maroš ŠIP</i>	4
------------------------	---

BLIŽŠIE K ŠTUDENTOVI ...

Closer to the student ...

ŠTÚDIE/STUDIES

<i>Tomáš HANGONI</i>	6
----------------------------	---

POZÍCIA ABSOLVENTOV ŠKÔL K ICH MOŽNOSTIAM UPLATNENIA SA NA TRHU PRÁCE

The position of school leavers in relation to their employability

<i>Alexander CAP</i>	12
----------------------------	----

CHVÁLOSPEV NAD VÍŤAZSTVOM (BIBLICKO-EXEGETICKÝ KOMENTÁR 2MJŽ 15, 1-21)

Song of triumph (biblical-exegetical commentary on exodus 15:1-21)

<i>Andrzej LIPCZYŃSKI</i>	36
---------------------------------	----

SAMOBÓJSTWA W POLSCE W LATACH 1999-2019

Suicides in Poland in 1999-2019

<i>Maroš ŠIP – Eva SABOLÍKOVÁ</i>	58
---	----

MANAŽMENT KVALITY A MOTIVÁCIA V SOCIÁLNYCH SLUŽBÁCH

Quality management and motivation in social services

<i>Mária GÁBOR – Helena GALDUNOVÁ</i>	71
---	----

NEHCENÉ TEHOTENSTVO Z PSYCHO-SOCIÁLNEHO ASPEKTU

Unwanted pregnancy from the psycho-social aspect

<i>Adrián JENDREJ</i>	77
-----------------------------	----

SYNDRÓM VYHORENIA U ZDRAVOTNÍCKYCH PRACOVNÍKOV

Burnout syndrome in healthcare workers

<i>Alica SNINČÁKOVÁ</i>	82
-------------------------------	----

NEZAMESTNANOSŤ V PREŠOVSKOM SAMOSPRÁVNOM KRAJI V ROKOCH 2019-2023 A NIEKTORÉ NÁVRHY JEJ RIEŠENIA

Unemployment in the Prešov self-governing region in 2019-2023 and some proposals for its solution

<i>Tomáš ŠITÁR</i>	96
--------------------------	----

VYUŽÍVANIE ALTERNATÍVNYCH TRESTOV V SYSTÉME TRESTANIA PÁCHATEĽOV

The use of alternative sentences in the offender sentencing system

BLIŽŠIE K ŠTUDENTOVI ...

Vážení a milí čitatelia Sociálnej a duchovnej revue, opäť k Vám prichádzame s novým číslom v roku 2024. Otvára sa nám cesta poakreditačného obdobia, kedy sa dotvárajú cesty započaté skôr a vyžadované akreditačnou agentúrou pre vysoké školstvo. Zovšadiaľ počúvame..., bližšie k študentovi... A my sa na to tešíme, pretože vysoká škola musí akceptovať súčasného mladého človeka bažiaceho po vedomostiach a intenzívnejšie percipovať jeho orientáciu sa vo vybranom študijnom programe. Týmto spôsobom si študent buduje vzťah k vednému odboru a viac rozumie úlohe pedagógov v terciárnom vzdelávacom systéme. Tento „symbiotický“ vzťah posilňuje záujem o sebainstrumentalizáciu oboch zainteresovaných strán a naznačuje potenciál študentov plne sa realizovať v študovanom odbore. Pamätajme, že akademické prostredie je prostredím prospešným všetkým poslucháčom hľadajúcim ono nepoznané a mystické a dávajúce odpoveď na mnohé otázky..., a mimochodom, nezabúdajme, že je aj priestorom sieťovania mnohých túžiacich ľudí po spoločnom... Prajem všetkým kvalitné sieťovanie... vo všetkých atribútoch tohto slova.

V danom čísle si môžete prečítať nasledujúce state:

Pozícia absolventov škôl k ich možnostiam uplatnenia sa na trhu práce – tento článok sa zaoberá postavením absolventov škôl pri vstupe na trh práce. Skúma faktory, ktoré ovplyvňujú ich zamestnateľnosť, ako sú kvalita vzdelania, prax a požiadavky zamestnávateľov. Rovnako analyzuje rozdiely v zamestnanosti medzi absolventmi rôznych odborov. Cieľom je poukázať na možnosti zlepšenia prípravy študentov na pracovný trh.

Chválospev nad víťazstvom (biblicko-exegetický komentár 2Mjž 15, 1-21) – článok predstavuje biblicko-exegetický komentár na text Exodus 15, 1-21, známy ako Chválospev nad víťazstvom. Analyzuje literárne a teologické prvky tohto hymnu, ktoré oslavujú Božie víťazstvo nad Egypťanmi. Zároveň sa zameriava na historický a kultúrny kontext tohto chválospevu. Interpretácia odhaľuje význam víťazstva pre izraelský národ a jeho vzťah s Bohom.

Samobójstva w Polsce w latach 1999-2019 – tento článok sa venuje analýze samovrážd v Poľsku v rokoch 1999 až 2019. Prezентuje štatistické údaje o počte samovrážd a zameriava sa na trendy a demografické faktory, ktoré ovplyvňujú vývoj tohto javu. Tiež sa snaží identifikovať hlavné sociálne a ekonomické dôvody, ktoré k samovráždám vedú.

Manažment kvality a motivácia v sociálnych službách – článok sa zameriava na význam manažmentu kvality v sektore sociálnych služieb a jeho dopad na spokojnosť klientov. Diskutuje tiež o motivácii zamestnancov, ktorí sú

klúčová pre poskytovanie kvalitnej starostlivosti. Popisuje nástroje a prístupy, ktoré môžu zlepšiť kvalitu služieb a zvyšovať motiváciu pracovníkov. Cieľom je ukázať, ako kvalita manažmentu ovplyvňuje efektívnosť poskytovaných sociálnych služieb.

Nechcené tehotenstvo z psycho-sociálneho aspektu – tento článok sa zaoberá problematikou nechceného tehotenstva z psychologického a sociálneho pohľadu. Analyzuje dopady na psychické zdravie ženy a jej sociálnu situáciu, ako aj možné riešenia a podporu zo strany spoločnosti. Diskutuje o tom, ako stigma a nedostatočný prístup k informáciám ovplyvňujú rozhodnutia žien. Článok zdôrazňuje potrebu kvalitnej poradne a podpory pre ženy v takýchto situáciách.

Syndróm vyhorenia u zdravotníckych pracovníkov – článok skúma syndróm vyhorenia medzi zdravotníckymi pracovníkmi a jeho dopad na ich profesionálny a osobný život. Rozoberá hlavné príčiny vyhorenia, ako sú vysoký pracovný stres, nedostatok podpory a emocionálna náročnosť práce. Zameriava sa tiež na spôsoby, ako znižovať riziko vyhorenia pomocou organizačných zmien a osobných stratégií. Cieľom je upozorniť na potrebu systematickej prevencie a starostlivosti o duševné zdravie zdravotníkov.

Nezamestnanosť v Prešovskom samosprávnom kraji v rokoch 2019-2023 a niektoré návrhy jej riešenia – tento článok analyzuje vývoj nezamestnanosti v Prešovskom samosprávnom kraji v rokoch 2019-2023. Prezentuje hlavné faktory, ktoré prispeli k nárastu alebo poklesu nezamestnanosti, vrátane ekonomických a regionálnych vplyvov. Zároveň predkladá niekoľko návrhov na riešenie tejto situácie, ako napríklad zlepšenie vzdelávania a vytváranie pracovných príležitostí. Článok si kladie za cieľ identifikovať efektívne stratégie na zníženie nezamestnanosti v regióne.

Využívanie alternatívnych trestov v systéme trestania páchatelov – článok sa zaoberá využívaním alternatívnych trestov ako nástroja pre trestanie páchatelov v trestnoprávnom systéme. Diskutuje výhody a nevýhody takýchto trestov, ako sú napríklad verejnoprospešné práce alebo domáce väzenie. Skúma, ako alternatívne tresty môžu podporovať resocializáciu a znižovať mieru recidívy. Cieľom článku je zhodnotiť efektivitu týchto trestov a ich potenciálny prínos pre spoločnosť.

Veríme, že aj prvé tohtoročné číslo našej revue prispeje k lepšej orientácii sa v danej problematike. Prajeme Vám krásne leto a toľko potrebný oddych na ďalšiu náročnú prácu.

doc. PhDr. Maroš Šip, PhD.
šéfredaktor

POZÍCIA ABSOLVENTOV ŠKÔL K ICH MOŽNOSTIAM UPLATNENIA SA NA TRHU PRÁCE

THE POSITION OF SCHOOL LEAVERS IN RELATION TO THEIR EMPLOYABILITY

Tomáš Hangoni

Abstrakt: Absolventi sú stále v pozornosti štátu, ako znevýhodnená skupina občanov, ktorí majú sťažené uplatnenie na trhu práce. Štát, prostredníctvom Úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, sa im snaží vytvárať rôzne podporné nástroje na ich uplatnenie, ich dostatočnosť a efektivita je diskutabilná, keďže sa stále nevymanili z rizikovosti uplatnenia sa na trh práce. Ide o nastupujúcu pracovnú generáciu, ktorej vstup na trh práce je rozhodujúci, a to nielen z hľadiska osobnostného, ale aj celospoločenského pre udržateľnosť ekonomicko-spoločenského rastu.

Kľúčové slová: absolventi školy, trh práce, absolventská prax, odborné poradenstvo, profesionalizácia

Abstract: Graduates are still in the attention of the state, as a disadvantaged group of citizens who have difficulties in the labour market. The state, through the Labour, Social Affairs and Family Offices, tries to create various support tools for their employment, but their sufficiency and effectiveness is questionable, as they are still not out of the risk of entering the labour market. It is the emerging working generation whose entry into the labour market is crucial, not only from a personal point of view, but also from a society-wide point of view for the sustainability of economic and social growth.

Key words: school leavers, labour market, graduate practice, vocational guidance, professionalisation

Na trhu práce sa ocitajú občania, ktorí majú sťažené uplatnenie sa na ňom. Štát ich označuje ako znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie, odborná literatúra ich taktiež nazýva rizikovými nezamestnanými. Vo vzťahu k týmto občanom sa vytvárajú a následne realizujú opatrenia aktívnej politiky trhu práce, ktorých úlohou je sprístupniť takémuto nezamestnanému vstup na trh práce ako aj motivovať zamestnávateľov k ich prijímaniu.

Absolventi škôl, ako osobitný fenomén hodný záujmu našej spoločnosti, sa považujú v politike zamestnanosti za rizikovú skupinu. Rizikovou sú z toho dôvodu, že majú sťažené podmienky uplatnenia na trhu práce. Svoje definičné uplatnenie si našli v zákone NR SR č. 5/2004 o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov, podľa ktorého *„absolvent školy je nezamestnaný občan mladší ako 26 rokov veku, ktorý skončil príslušným stupňom vzdelania sústavnú prípravu na povolanie v dennej forme štúdia pred menej ako dvomi rokmi*

a od jej ukončenia nemal pravidelné platené zamestnanie.“

Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny sú pripravené podporiť absolventov stredných a vysokých škôl, ktorí hľadajú uplatnenie na trhu práce a neplánujú ďalej pokračovať v štúdiu na škole. Absolventi bez práce nie sú povinní sa na úrade práce evidovať ako uchádzači o zamestnanie, môžu tak však dobrovoľne urobiť, ak majú záujem o prístup k vybraným službám na podporu zamestnanosti, ktoré úrady poskytujú (*Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR*. [online]).

Typickým znakom absolventskej nezamestnanosti je jej výrazný cyklický charakter. Počet evidencií absolventov škôl je každoročne najvyšší v mesiaci september. V ďalších mesiacoch ich počet postupne klesá až po mesiac apríl a máj nasledujúceho roka. V júni, v júli a v auguste dochádza opäť k vzostupu, a to až po spomínaný bod kulminácie v septembri. Tento jav je podmienený obdobím ukončovania štúdia, resp. školskej dochádzky. Na trh práce vtedy vstupuje vysoký počet mladých ľudí, ktorí práve opustili brány škôl a začínajú si hľadať prácu. Trh práce nedokáže v relatívne krátkom čase absorbovať tento nápor mladej pracovnej sily, čo sa odráža na prudkom náraste celkových mesačných objemov nezamestnaných (Zvalová, Srňáková a Hrušovská 2007).

Sťažnosť ich uplatnenia na trhu práce sa prejavuje určitými spoločnými znakmi, ktorými sú hlavne:

- absencia praktických skúseností v určitom druhu praktickej profesionálnej činnosti,
- nenadobudnuté pracovné zručnosti a návyky.

Absolventi škôl sú mladí ľudia, ktorí ukončili strednú alebo vysokú školu a po ukončení štúdia si hľadajú pracovné uplatnenie. Väčšinou prichádzajú na trh práce s veľkou víziou a veľkými požiadavkami. Majú chuť a elán nastúpiť do ďalšej socializačnej fázy svojho života, do pracovnej. Realitou trhu práce sú sklamaní, ich sklamanie pramení z dvoch hlavných zdrojov:

1. Odmietanie zamestnávateľmi.
2. Nízke finančné ohodnotenie, v prípade záujmu o ich pracovnú silu.

Z reality nezájmu o ich pracovnú silu, časť ich ide do evidencie Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny a časť, drvivá väčšina odchádza do zahraničia. Len nepatrný zlomok ostáva v povolaniach, ktoré si vybrali. V zahraničí prijímajú, aj nekvalifikovanú prácu, ktorá je honorovaná podľa ich predstáv.

Hlavnou príčinou ich odmietania trhom práce podľa Buchtovej (2008, s. 110) je to, že „nemajú praktické skúsenosti a základné pracovné návyky, ale tiež

im chýbajú určité pracovné kontakty, uľahčujúce lepšiu orientáciu na trhu práce“.

Nezamestnanosť môže pre nich znamenať viac negatívnych dôsledkov ako pre iné vekové kategórie (najmä ak prerastie do dlhodobej nezamestnanosti), pretože:

- **nevytvoria si potrebné pracovné návyky**, zvyknú si na rolu nezamestnaného a na peňažnú podporu,
- **hrozí riziko asociálneho správania** spôsobené nadbytkom voľného času, nudou, nedostatkom programu a povinností, vylúčením zo spoločnosti (Fedáková 2003).

Mladí nezamestnaní sú zväčša slobodní a žijú s rodičmi, čo výrazne znižuje ich finančné nároky. Prostriedky na obživu získavajú od svojich rodičov alebo z príjmov z práce na čierno alebo na dohodu o vykonaní práce, ktorá je v súčasnosti veľmi rozšíreným spôsobom zamestnávania nielen absolventov. Hrozí tu však riziko vytvorenia nezdravej závislosti na rodičoch, a tým nevzniká potreba ekonomickej nezávislosti. Iná situácia je u nezamestnaných absolventov vysokých škôl, kde ekonomické hľadisko výrazne vystupuje do popredia. Hlavným dôvodom je fakt, že mnohí z nich si v tomto období zakladajú, alebo už žijú vo vlastných rodinách. Nedostatočný príjem jedného člena rodiny tak postihuje viac osôb (Výrost a Slaměník 2001).

Prax a pracovné skúsenosti sú tie faktory na ktorých mladí ľudia pri uchádzaní sa o konkrétne pracovné miesto zlyhávajú. Zamestnávateľia chcú väčšinou už hotových zamestnancov, ktorých netreba pripravovať na pracovné zaradenie a navyiac každá príprava predstavuje určité investičné náklady pre zamestnávateľa. Zaúčanie a adaptačná doba je u každého zamestnanca iná, závisí od miery schopnosti zamestnanca uspôsobiť sa pracovnému rytmu, osvojiť si konkrétnu pracovnú činnosť, na ktorú bol prijatý a podať plnohodnotný pracovný výkon ako aj od miery náročnosti pracovnej činnosti. Predpoklad adaptácie na nové pracovné prostredie za normálnych, štandardných okolností sú 3 mesiace. Aj táto minimálna priemerná doba adaptácie sa zdá byť pre zamestnávateľov dlhá a teda radšej pri prijatí preferujú jedinca s praxou a osvojenými pracovnými návykmi a zručnosťami.

Aj napriek týmto negatívam, ktoré ich priamo vylučujú z trhu práce, disponujú určitým pozitívnym znakom charakteristickým pre trh práce, a to tým, že majú vzdelanie. Otázka vzdelania k trhu práce má priamo úmerný vzťah, a podľa neho platí, že čím je vzdelanie vyššie a tým aj kvalitnejšie a rozsiahlejšie, tým sa zvyšujú šance na uplatnenie na trhu práce.

Podnetné v tomto smere môžu byť aktivity vo Veľkej Británii, ktorá realizuje dvojročné výcvikové programy pre mladistvých (od 16 do 18 rokov).

Prostredníctvom týchto výcvikov získavajú kvalifikáciu a prvú skúsenosť pre získanie trvalého zamestnania. Je tu taktiež zavedený systém podpor pre zamestnávateľa, ktorý ich prijme do zamestnania. Ďalší z programov poskytujú mladistvým dočasné zamestnanie vo verejnej – prospešných prácach spojených so súbežným štúdiom (Buchtová 2003).

Nedostatok praxe však nie je jediným faktorom, ktorý negatívne ovplyvňuje schopnosť absolventov uplatniť sa na trhu práce. Ide aj o **kvalitu ich prípravy**. Je potrebná zmena v obsahu vzdelávania so zreteľom na požiadavky trhu práce. Absolventi po skončení školy sú väčšinou nedostatočne pripravení v komunikačných zručnostiach, schopnostiach samostatného rozhodovania, praktických odborných vedomostiach a zručnostiach, v jazykových vedomostiach a v práci s výpočtovou technikou (Svoboda 2007).

Pre mladých ľudí je veľmi negatívny dôsledok, ak po absolvovaní školy nie sú zaradení do konkrétnej pracovnej činnosti, ktorá sa realizuje formou zamestnania. Vynechávajú dôležitú etapu vo svojom živote, ktorá môže mať za následok tú skutočnosť, že ak si po čase nájdú prácu, len veľmi ťažko sa budú adaptovať na pracovné podmienky, budú už dávno po škole a budú zvyknutí na iný stereotyp života, bez práce. Jediniec od svojho vzniku je stále konfrontovaný s pracovnou činnosťou, je to jeho ľudská prirodzenosť, ktorá ak sa nezačne naplňovať, môže si mladý človek zvoliť alternatívne možnosti jej naplňovania v rôznych sociálno-patologických aktivitách. Z hľadiska socializácie nenadobúda celkovú sociálnu zrelosť, nepreberá zodpovednosť za seba, je závislý na pomoci iných, či už sú to rodičia, príbuzní alebo opatrenia štátu. Dlhodobu nezamestnaný mladý človek môže časom trpieť syndrómom naučenej bezmocnosti a straty schopnosti uplatniť sa na trhu práce. Je zneschopnený pohybu a orientácie na trhu práce, a časom sa z trhu práce vplyvom tohto syndrómu sám vylúči.

Štát na nezamestnaných absolventov škôl reflektuje aktívnym nástrojom trhu práce, a to absolventskou praxou, ktorej cieľom je udržanie vedomostnej úrovne získanej v škole a rozvoj praktických vedomostí a zručností v konkrétnej praxi. Je to nástroj, ktorý pomáha absolventovi školy, po jej ukončení vykonávať prácu, respektíve profesiu na ktorú bol pripravovaný. Skúsenosti z výkonu absolventskej praxe poukázali aj na tú skutočnosť, že organizácia do ktorej bol absolvent vyslaný na vykonávanie absolventskej praxe, prejavila o absolventa trvalý záujem a po ukončení absolventskej praxe ho prijala do trvalého pracovného pomeru. Dôležitým momentom pre absolventa je kontakt s jeho potencionálnym zamestnávateľom ako aj daná možnosť preukázať svoje schopnosti vlastným pričinením, a toto práve umožňuje absolventská prax.

Taktiež štát prostredníctvom Úradov práce, sociálnych vecí a rodiny môže poskytovať absolventom škôl aj odborné poradenské služby zamestnanosti.

Rezort práce, sociálnych vecí a rodiny od 1. mája 2024 spúšťa projekt právo na prvé zamestnanie. Hlavnou myšlienkou je prinavrátenie absolventov zo zahraničia, kde odišli hlavne za lepšími pracovnými príležitosťami. Zamestnávateľovi, ak zamestná takého absolventa, štát preplatí 90 % celkovej ceny práce mzdy zamestnanca. Finančný príspevok bude zamestnávateľovi poskytovaný po dobu šiestich mesiacov, ale podmienkou bude aj to, aby zamestnanca udržal v pracovnom pomere ďalších šesť mesiacov. Napokon poslednou podmienkou bude to, aby absolvent bol minimálne dva mesiace v evidencii uchádzačov o zamestnanie a zároveň nemal pracovný pomer dlhší ako šesť mesiacov (*Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR*. [online]).

Nie každý absolvent si dokáže z rozsiahlej ponuky pozícií vhodne vybrať. Aj tu vedia úrady práce pomôcť formou odborných poradenských služieb zameraných na zisťovanie osobnostných predpokladov, schopností a kompetencií uchádzača. Absolvent môže v spolupráci s odborníkmi na úradoch zistiť, či má predpoklady na to, aby mohol pracovať na vybranej pracovnej pozícii. Výsledkom takéhoto poradenstva môže byť odporúčanie pre absolventa, aby si rozvíjal niektoré zručnosti, alebo si doplnil vzdelanie (*Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR*. [online]).

Návrh opatrení na väčšiu úspešnosť pri zaraďovaní absolventov škôl na trh práce:

- zabezpečiť prepojenosť medzi spoločenskými požiadavkami na súčasné a budúce profesionálne zamerania absolventov škôl so študijnými programami a samotnou prípravou študentov na budúce povolania,
- zvýhodniť zamestnávateľov, ktorí príjmu absolventa školy (daňové bonusy a iné finančné zvýhodnenia),
- školy viac prepojiť pri príprave na budúce povolanie s potencionálnymi zamestnávateľmi absolventov škôl, respektíve túto úlohu zabezpečovať prostredníctvom Úradov práce, sociálnych vecí a rodiny ešte pred samotnou evidenciou absolventa na tomto úrade, t. j. počas štúdia,
- absolventov, ktorí sú v evidencii uchádzačov o zamestnanie čo v najkratšej dobe presunúť na odborné poradenské služby zamestnanosti (odborné poradenské služby zamestnanosti ponúkajú nezamestnanému intenzívnejšiu a cieľenejšie zameranú spoluprácu s klientom pri jeho uplatnení sa na trhu práce),
- na vzdelanostnej príprave absolventov prostredníctvom vysokých škôl, venovať zvýšenú pozornosť realizácii výučby odbornej praxe, prax orientovať podľa záujmu a zamerania študenta, uplatňovať jeho profiláciu už počas štúdia na škole, išlo by o získavanie profesionálnych zručností už počas štúdia.

Najväčšia pozornosť by sa mala zamerať na efektivitu vlastnej a spoločenskej investície do vzdelania absolventov. To znamená, čo najrýchlejšie ich implementovať na trh práce, aby sa nestali nezamestnateľnými, t. j. aby sa u nich nevytrácala schopnosť a motivácia sa zamestnať a byť zamestnaným. Doba nezamestnanosti zvyšuje toto riziko, ktoré môže v najnegatívnejšom ponímaní vyústiť až do úplnej straty schopnosti byť zamestnaným a tak zdieľať životný štýl nezamestnaného.

Absolventi univerzitného štúdia v študijných odboroch Sociálna práca majú vysokú úspešnosť uplatnenia sa na trhu práce. Univerzitným vzdelávaním získavajú širší prehľad o možnosti svojho uplatnenia aj v príbuzenských odboroch, nakoľko jedným zo znakov univerzitného vzdelávania sú akcenty prepojenosti na príbuzné vedné odbory, ako aj na ďalšie interdisciplinárne presahy. Praktická sociálna práca ponúka široké spektrum profesionálneho uplatnenia absolventov škôl, jednak na všetkých orgánoch verejnej správy, ako aj v súkromnom sektore. Ide o profesiu, ktorá si časom vydobyla svoju spoločenskú potrebnosť a nezameniteľnosť s inými profesiami. Dnes je uznávanou a taktiež náležite rovnocenne hodnotenou spoločenskou disciplínou.

Zoznam bibliografických odkazov

- BUCHTOVÁ, B. a kol., 2002. *Nezaměstnanost psychologický ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-9006.
- SVOBODA, L., 2007. Absolventská prax. In: *Sociálna politika a zamestnanosť*. Č. 8, s. 4-5. ISSN 1336 5053.
- VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK, (eds.), 2001. *Aplikovaná sociální psychologie II*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0042-5.
- Zákon NR SR č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov.*
- ZVALOVÁ, M., L. SRNÁNKOVÁ a J. HRUŠOVSKÁ, 2007. *Uplatnenie absolventov vysokých škôl v praxi. I. etapa: Zamestnateľnosť a zamestnanosť absolventov vysokých škôl*. Bratislava: Štúdiá Ústavu informácií a prognóz školstva.

Elektronické dokumenty

- FEDÁKOVÁ, D., 2003. Nezamestnaní a dôsledky nezamestnanosti. In: *Človek a spoločnosť - internetový časopis pre pôvodné, teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied*, č. 4. [online]. [cit. 4. apríla 2024]. Dostupné z: <http://www.saske.sk/cas/4-2003/fedakova-std.html>
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR*. [online]. [cit. 4. apríla 2024]. Dostupné z: www.employment.gov.sk

Kontakt

prof. PhDr. Tomáš Hangoni, PhD.

Katedra kresťanskej antropológie a sociálnej práce

Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove

e-mail: tomas.hangoni@unipo.sk

CHVÁLOSPEV NAD VÍŤAZSTVOM (BIBLICKO- EXEGETICKÝ KOMENTÁR 2MJŽ 15, 1-21)

SONG OF TRIUMPH (BIBLICAL-EXEGETICAL COMMENTARY ON EXODUS 15:1-21)

Alexander Cap

Abstrakt: Zvesť o vyslobodení Hospodinom a vyvedenie z Egypta je jadrom viery izraelského ľudu a základným prvkom jeho vyznania (5Mjž 26, 5-9). Išlo o prvú náboženskú a oslavnú pieseň o Božom pozoruhodnom víťazstve nad faraónom a jeho armádou. Je to žalm vďakyvzdania, ktorý poukazuje na zázračnú záchranu a Jahveho moc ako aj jeho starostlivosť o svoj ľud. Víťazný spev zahŕňa všetky zázraky exodu a obsadenie Kanaánu, ba aj vybudovanie Jeruzalemského chrámu.

Kľúčové slová: Boh, Izrael, víťazstvo, oslava, tanec, spev, Starý Zákon, vyznanie viery

Abstract: The message of deliverance by the Lord and the bringing out of Egypt is the core faith of the people of Israel and a fundamental element of their confession (Deuteronomy 26:5-9). It went for the first religious and celebratory song about God's remarkable victory over Pharaoh and his army. It is a thanksgiving psalm that points to the miraculous salvation and Yahweh's power as well as his care for his people. Victory chant includes all the miracles of the exodus and the occupation of Canaan, even the building of the Jerusalem temple.

Key words: God, Israel, victory, celebration, dance, singing, Old Testament, confession of faith

15 τότε ἦσεν Μωϋσῆς καὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὴν ᾠδὴν ταύτην τῷ θεῷ καὶ εἶπαν λέγοντες ᾄσωμεν τῷ κυρίῳ ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν

2 βοηθὸς καὶ σκεπαστὴς ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν οὗτός μου θεὸς καὶ δοξάσω αὐτόν θεὸς τοῦ πατρός μου καὶ ὑψώσω αὐτόν

3 κύριος συντρίβων πολέμους κύριος ὄνομα αὐτῷ

4 ἄρματα Φαραώ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔρριψεν εἰς θάλασσαν ἐπιλέκτους ἀναβάτας τριστάτας κατεπόντισεν ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσῃ

5 πόντῳ ἐκάλυψεν αὐτοὺς κατέδυσαν εἰς βυθὸν ὥσεί λίθος

6 ἡ δεξιὰ σου κύριε δεδόξασται ἐν ἰσχύι ἡ δεξιὰ σου χεὶρ κύριε ἔθραυσεν ἐχθρούς

7 καὶ τῷ πλήθει τῆς δόξης σου συνέτριψας τοὺς ὑπεναντίους ἀπέστειλας τὴν ὀργὴν σου καὶ κατέφαγεν αὐτοὺς ὥς καλᾶμην

8 καὶ διὰ πνεύματος τοῦ θυμοῦ σου διέστη τὸ ὕδωρ ἐπάγη ὥσεί τείχος τὰ ὕδατα ἐπάγη τὰ κύματα ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης

9 εἶπεν ὁ ἐχθρὸς διώξας καταλήμψομαι μεριῶ σκῦλα ἐμπλήσω ψυχὴν μου ἀνελῶ
 τῇ μαχαίρῃ μου κυριεύσει ἡ χεὶρ μου
 10 ἀπέστειλας τὸ πνεῦμά σου ἐκάλυψεν αὐτοὺς θάλασσα ἔδυσαν ὥσεί μόνιβος
 ἐν ὕδατι σφοδρῶ
 11 τίς ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς κύριε τίς ὅμοιός σοι δεδοξασμένος ἐν ἁγίοις
 θαυμαστὸς ἐν δόξαις ποιῶν τέρατα
 12 ἐξέτεινας τὴν δεξιάν σου κατέπιεν αὐτοὺς γῆ
 13 ὠδήγησας τῇ δικαιοσύνῃ σου τὸν λαόν σου τοῦτον ὃν ἐλυτρώσω παρεκάλεσας
 τῇ ἰσχύϊ σου εἰς κατάλυμα ἁγίον σου
 14 ἦκουσαν ἔθνη καὶ ὠργίσθησαν ὠδίνες ἔλαβον κατοικοῦντας Φυλιστιμ
 15 τότε ἔσπευσαν ἡγεμόνες Ἐδωμ καὶ ἄρχοντες Μωαβιτῶν ἔλαβεν αὐτοὺς τρόμος
 ἐτάκhsαν πάντες οἱ κατοικοῦντες Χαναναν
 16 ἐπιπέσοι ἐπ' αὐτοὺς φόβος καὶ τρόμος μεγέθει βραχίονός σου
 ἀπολιθώθησαν ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ λαός σου κύριε ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ λαός σου
 οὗτος ὃν ἐκτήσω
 17 εἰσαγαγὼν καταφύτευσον αὐτοὺς εἰς ὄρος κληρονομίας σου εἰς ἔτοιμον
 κατοικητήριόν σου ὃ κατειργάσω κύριε ἁγίασμα κύριε ὃ ἡτοίμασαν αἱ χεῖρές
 σου
 18 κύριος βασιλεύων τὸν αἰῶνα καὶ ἐπ' αἰῶνα καὶ ἔτι
 19 ὅτι εἰσῆλθεν ἵππος Φαραω σὺν ἄρμασιν καὶ ἀναβάταις εἰς θάλασσαν καὶ
 ἐπήγαγεν ἐπ' αὐτοὺς κύριος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης οἱ δὲ υἱοὶ Ἰσραὴλ
 ἐπορεύθησαν διὰ ξηρᾶς ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης
 20 λαβοῦσα δὲ Μαριαμ ἡ προφῆτις ἡ ἀδελφὴ Ααρων τὸ τύμπανον ἐν τῇ χειρὶ
 αὐτῆς καὶ ἐξήλθοσαν πᾶσαι αἱ γυναῖκες ὀπίσω αὐτῆς μετὰ τυμπάνων καὶ χορῶν
 21 ἐξῆρχεν δὲ αὐτῶν Μαριαμ λέγουσα ἄσωμεν τῷ κυρίῳ ἐνδόξως γὰρ
 δεδόξασται ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν

15, 1-21. Vtedy Mojžiš a synovia Izraela zaspievali Bohu túto pieseň a po-
 vedali: „Zaspievajme Pánovi, lebo veľkolepo zjavil svoju slávu: koňa aj voza-
 taja vrhol do mora. Pomocníkom a ochrancom sa mi stal na (moju) spásu, on
 (je) môj Boh, budem ho oslavovať, (on je) Boh môj, budem ho velebiť. Pán (je)
 ničiteľ protivníkov, Pán (je) jeho meno. Faraónove vozy a jeho armádu vr-
 hol do mora, najlepších vozatajov, trojbojovníkov potopil v Červenom mori.
 (Morskou) šíravou ich prikryl, ako kameň klesli do hĺbín. Tvoja pravica, Pane,
 mocne zjavila svoju slávu, tvoja pravá ruka, Pane, rozdrvila nepriateľov. Veľ-
 kosťou svojej slávy si zničil (svojich) odporcov, vyslal si svoj (prudký) hnev
 a strávil si ich ako slamu. Dychom tvojho (prudkého) hnevu sa voda rozostú-

pila, vody stuhli ako hradba, vlny stuhli uprostred mora. Nepriateľ povedal: „Budem (ich) prenasledovať a dolapím ich, rozdelím korisť, upokojím svoju dušu, budem zabíjať svojim mečom, bude vládnuť moja ruka.“ Vyslal si svoj dych, prikrylo ich more, ako olovo klesli do hlbkej vody. Kto medzi bohmi je podobný tebe, Pane?

Kto je podobný tebe, ktorý si zjavil svoju slávu medzi svätými, obdivuhodný v slávných činoch, konajúc zázraky? Vystrel si svoju pravicu, pohltila ich zem. Svojou spravodlivosťou si viedol tento svoj ľud, ktorý si vykúpil, svojou silou si (ho) pozval do svojho svätého príbytku. Dopočuli sa (o tom) národy a rozhnevali sa, tieseň zachvátila obyvateľov Filištínska. Vtedy sa poponáhľali náčelníci Edómu a kniežatá Móabčanov zachvátil údes, rozochveli sa všetci obyvatelia Kanaánu. Nech na nich dolahne strach a údes, pre veľkosť tvojho ramena nech skamenejú, kým neprejde tento tvoj ľud, ktorý si získal. Voved ich a zasadi na vrch svojho dedičstva, do svojho pripraveného obydlija, ktoré si si zhotovil, Pane, do svätyne, Pane, ktorú pripravili tvoje ruky. Pán kraľuje navyky, navždy a stále.“ Faraónove kone s vozmi a vozatajmi totiž vstúpili do mora a Pán na nich priviedol morskú vodu. No synovia Izraela prešli stredom mora po súši. (Potom) prorokyňa Miriam, Áronova sestra, si vzala do ruky bubienok a všetky ženy vyšli za ňou s bubienkami a tancovaním. Miriam im predspevovala: „Zaspievajme Pánovi, lebo veľkolepo zjavil svoju slávu: koňa aj vozataja vrhol do mora.“

15.

1 ПОИМЪ ГДѢИ, СЛАВНУ БО ПРОСЛАВИСЯ: КОНА И ВЛАДНИКА ВВЕРЖЕ ВЪ МОРЕ:

2 ПОМОЩНИКЪ И ПОКРОВИТЕЛЬ БЫТЬ МНѢ ВО СПИИЕ: СЕЙ МОЙ БГЪ И ПРОСЛАВЛЯЮ
 ЕГО, БГЪ ОЦА МОЕГО И ВОЗНЕШЕ ЕГО:

3 ГДЬ СОКРОВШАИ БРАНИ, ГДЬ ИМА ЕМЪ,

4 КОЛЕСНИЦЫ ФАРАОНОВЫ И СЛА ЕГѦ ВВЕРЖЕ ВЪ МОРЕ, ИЗБРАННЫЯ ВЛАДНИКИ
 ТРЕТІЯТЫ ПОТОПИ ВЪ ЧЕРМНЕМЪ МОРИ,

5 ПЪЧИНОЮ ПОКРЫ ИХЪ, ПОГРАЗОША ВО ГЛБЕНИИ ІАКЪ КАМЕНЬ:

6 ДЕНИЦА ТВОА, ГДН, ПРОСЛАВИСЯ ВЪ КРЕПОСТИ, ДЕНАА ТВОА РДКА, ГДН, СОКРОВШИ
 ВРАГИ:

7 И МНОЖЕСТВОМЪ СЛАВЫ ТВОЕА СТѢЛЪ СЕИ СОПРОТЪВЕННЫХЪ, ПОСЛАА СЕИ ГИГЪ ВЪ
 ТВОЙ, ПОАДЕ А ІАКЪ СТѢЛІЕ,

15, 1-21. Пою Господу, ибо Он высоко превознесся; коня и всадника его ввергнул в море. Господь крепость моя и слава моя, Он был мне спасением. Он Бог мой, и прославлю Его; Бог отца моего, и превознесу Его. Господь муж брани, Иегова имя Ему. Колесницы фараона и войско его ввергнул Он в море, и избранные военачальники его потонули в Черном море. Пучины покрыли их; они пошли в глубину, как камень. Десница Твоя Господи, сразила врага. Величием славы Твоей Ты низложил восставших против Тебя. Ты послал гнев Твой, и он попалил их, как солому. От дуновения Твоего расступились воды, влага стала, как стена, огустели пучины в сердце моря. Враг сказал: погонюсь, настигну, разделю добычу; насытится ими душа моя, обнажу меч мой: они погрузились, как свинец, в великих водах. Кто, как Ты, величествен святостью, досточтим хвалами, творец чудес?

Ты протер десницу Твою; поглотила их земля. Ты ведешь милостью Твоею народ сей, который Ты избавил; сопровождаешь силою Твоею в жилище святыни Твоей. Услышали народы, и трепещут; ужас объял жителей Филистимских. Тогда смутились князья Едомовы, трепет объял жителей Филистимских. Тогда смутились князья Едомовы, трепет объял вождей Моавитских, уныли все жители Ханаана. Да нападает на них страх и ужас; от величия мышцы Твоей да онемеют они, как камень, доколе проходит народ Твой, Господи, доколе преходит сей народ, который Ты приобрел. Ввели его и насади его на горе достояния Твоего, на месте, которое Ты соделал жилищем Себе, Господи, во святилище, которое создали руки Твои, Владыка! Господь будет царствовать во веку и вечность. Когда вошли кони фараона с колесницами его и с всадниками его в море, то Господь обратил на них воды морские, а сыны Израилевы прошли по суше среди моря. И взяла Мариам пророчица, сестра Ааронова, в руку свою тимпан, и вышли за нею все женщины с тимпанами и ликованием. И воспела Мариам пред ними: пойте Господу; ибо высоко превознесся Он, кони и всадника его ввергнул в море.

15, 1-21. Vtedy zaspieval Mojžiš a synovia Izraela PÁNOVI túto pieseň. Po-vedali: „Spievať budeme PÁNOVI, lebo sa slávne vyvýšil, koňa i jeho jazdca vrhol do mora. Moja sila a chvála je PÁN, stal sa mi spásou. On je môj Boh, zvelebím ho, Boh môjho otca, vychválím ho. PÁN je bojovník, PÁN je jeho meno. Vozy faraóna i jeho vojsko zmietol do mora a najlepši z jeho bojovníkov sa potopili v Trstinovom mori. Prikryli ich hlbiny, klesli do hlbocín sťa ka-meň, Tvoja pravica, PANE, kruší nepriateľa. A vo veľkosti svojej veleby zdrvuješ svojich protivníkov, vysieľaš svoj zápalistý hnev, strávi ich ako strnisko. A vo vetre tvojho hnevu sa nahromadili vody, vztýčili sa (ako) hrádza prívally, hlbiny

stuhli v strede mora. Nepriateľ povedal: „Budem ich prenasledovať, dostihnem (ich), rozdelím korisť, moja duša sa nimi uspokojí; vytasím svoj meč, moja ruka sa ich zmocní“. Zadol si svojím dychom, prikrylo ich more, utonuli ako olovo v mohutných vodách.

Kto je ako ty medzi bohmi, PANE, kto je ako ty majestátny vo svätosti, hrozný v skutkoch chvály, konajúci divy? Vystrel si svoju pravicu, pohltila ich zem. Viedol si svojím milosrdenstvom ľud, ktorý si vykúpil, priviedol si (ho) svojou silou k svojmu svätému príbytku. Národy (to) počuli, rozochveli sa, sklúčenosť pochytila obyvateľov Filištínska. Vtedy sa zhrozili náčelníci Edomu, mocnárov Moabu pochytil údes, zúfali si všetci obyvatelia Kanaánu. Padla na nich hrôza a zdesenie, pre veľkosť tvojho ramena zmĺkli ako kameň, kým neprejde ľud, ktorý si získal. Vovedieš ich a zasadiš ich na vrchu svojho dedičstva, (na) mieste svojho prebývania, (čo) pripravil si, PANE, (vo) svätyni, Pane, (čo) založili tvoje ruky. PÁN bude kralovať naveky a navždy.“ Keď faraónove kone s jeho vozmi i s jeho jazdcami vošli do mora, no synovia Izraela šli stredom mora po suchu. (Vtedy) prorokyňa Miriam, Áronovo sestra, vzala do svojej ruky bubienok a všetky ženy vyšli za ňou s bubienkami a s tancami. Miriam im spievala: „Spievajte PÁNOVI, lebo sa slávne vyvýšil, koňa i jeho jazdca vrhol do mora.“

15, 1-21. Tehdy zapějí Moše a synové Jisraele tuto píseň a řeknou: „Hospodinu zpívat budu, je nade vším, koně i s posádkou do moře shodil! Hospodin je mou mocí i zpěvem mým, stal se mým pomocníkem! Je mým Bohem, jeho budu chvábit, je to Bůh otců, jej budu vyzvedat! Hospodin je válečník, jeho jméno je Hospodin! Faraonovy vozy a vojsko do moře hodil, výkvět jeho vojska v moři utonul. Hlubiny je pokryly, do hlubin jak kámen klesly. Tvá pravice, Hospodine, se silou skví, tvá pravice, Hospodine, nepřítelé rozdrť. Svou velikostí vzpouru rozdrťíš, pošleš svůj vztek a jak oheň strniště je sežehne. Dechem svých chřípí nahnul jsi vody, kapalina jak hradba stála a v srdci moře ztuhly propasti. Nepřítel řekl: Budu je následovat, dostihnu je, kořist rozdělím, nasyť se má duše, vytasím svůj meč, jen ho uchvat, ruko má. Ty větrem jsi dechl a zakrylo je moře, jako olůvko klesli do mocných vod.

Kdo mezi bohy, Hospodine, jako ty je, kde jako ty je skvělý ve svatosti, strašnější nade všechna slova, činící co nelze pochopit? Když vztáhneš pravici, země je pohltí! Ten lid však, který jsi vykoupil a s láskou vedl, jsi vedl s mocí k sídlu své svatosti. Slyšely to národy a zachvěly se, strach se chopil obyvatel země Pelišťů. Tehdy se zděsili edomští vůdci, moavští berani se začli třást, pýcha kanaánských obyvatel se vniveč obrátila. Hrůza a bázeň je přepadá a z velikosti tvé paže jim ústa oněmi. Dokud neprojde tvůj lid, Hospodine, ten lid, jenž pro sebe jsi získal. Ty přivedeš jej, na hoře své vysadiš, na místě, které svým příbytkem učinil jsi, ve svatyni, pane náš, kterou jsi připravil. Hospodin vlád-

ne navěky a věčně! Vždyť faraonův kůň s vozem a posádkou do moře vjeli, Hospodin na ně obrátil vody moře a synové Jisraele prošli mořem po souši!“ A prorokyně Mirjam, Aharonova sestra, vzala do ruky bubínky, a všechny ženy vyšly za ní s bubínky a v tanci. A Mirjam předzpěvovala: „Zpívejte Hospodinu, je nade vším, koně i s posádkou do moře hodil!“

Odchod je prvá etapa putovania do zaslúbenej zeme. Získanie zaslúbenej zeme nie je samoúčelné, nie je definitívnym cieľom Izraela a starozákonných dejín. Zaslúbená zem je obrazom Nebeského Kráľovstva – pokoj a dostatok všetkého, ktorý majú získať Izraeliti v tejto krajine. Je to predobraz toho pokoja a blaženosti, ktoré získavajú ľudia, ktorí sa priblížili k Nebeskému Kráľovstvu. V tejto súvislosti je prechod cez Červené more prvou etapou ako obraz krstu, ktorý človek nachádza po získaní viery, ktorá je nevyhnutná pre spasenie (Еропов 2004).

15, 1-21. Pri príležitosti zničenia faraónovho vojska tento žalm vďakyvzdávania (prvý a najslávnejší „spev“, ktorý kresťanská liturgia berie zo SZ) naširoko rozoberá tému zázračnej záchrany, ktorú zaručuje Jahveho moc a jeho starostlivosť o svoj ľud. Víťazný spev v. 21 je tu rozšírený tak, že zahrňuje všetky zázraky exodu a dobývanie Kanaánu, ba aj vybudovanie Jeruzalemského chrámu.

Oslavná pieseň o Božom pozoruhodnom víťazstve nad faraónom a jeho armádou. Stredobodom záujmu piesne je sám Boh (v. 11); Božie meno Jahve (“Hospodin”) sa tu vyskytuje desaťkrát. Prvé dve slohy (vv. 2-6, 7-11) rozprávajú príbeh o záchrane (14, 13) pri Červenom mori a posledná sloha (vv. 12-17) očakáva budúci príchod a dobytie Kanaánu.

Zvest' o vyslobodení Hospodinom a vyvedenie z Egypta zavŕšené prechodom cez Trstinové more¹ je jadrom viery izraelského ľudu a základným prvkom jeho vyznania. Na ňu nadväzovali ostatné tradície. Najstaršiu podobu izraelského vyznania máme pravdepodobne v tzv. „*malom dejinnom kréde*“ (5Mjž 26, 5-9) (Výklady ke Starému zákonu I. Zákon 1991, s. 251).

Ak si niektoré víťazstvo zaslúži záznam pre potomkov, tak je to práve toto. Najprv Mojžiš a ľud spievajú oslavnú pieseň víťazstva: Boh zachránil Izrael,

¹ Alexander Meň vysvetľuje, prečo je v ruskom preklade more, cez ktoré prešli Izraeliti nazvané „Чермным“, t. j. Červeným. V origináli je toto more nazvané Trstinovým morom. Poukazuje na „veľkú čiernotu Egyptanov“. (Autor pravdepodobne poukazuje na veľkú hriechnosť Egyptanov – pozn. a.). I keď ďalej poukazuje na to, že išlo o reťaz tzv. Horkých jazier, ktoré sa tiahli na sever od Červeného mora (Мень 2002, s. 174). Pieseň, ktorú nachádzame v 15 kapitole, je základom prvého irmosa väčšiny kánonov (piesní) v pravoslávnej utrenni. Táto pieseň sa číta a spieva na Veľkú Sobotu, pretože poukazuje na Boha – Spasiteľa. Prechod cez more – vody je predobrazom krstu, ktorý bol v prvotnej Cirkvi spätý so sviatkom Paschy. O kozmickom panovaní a moci Stvoriteľa poukazuje tiež Ž 29, ktorý bol napísaný v epoche bojov s Kanaánčanmi.

zničil jeho nepriateľa. Potom Miriam (Mária) a všetky ženy opakujú refrén a od radosti tancujú. Pieseň je skvelým príkladom starovekej semitskej poézie. Miriam si nárokuje, že je Božou hovorkyňou (4Mjž 12, 2) ako neskoršia prorokňa Debora (Sud 4, 4) (*Ilustrovaná príručka k Biblii* 2001, s. 166).

Ako Pascha hovorí o vykúpení *krvou*, tak aj Červené more hovorí o vykúpení *mocou*, ktorú oslavuje práve Mojžišova pieseň. H. C. Wodring ju delí takto: Úvod (v. 1) – Hospodinovo víťazstvo. Prvá sloha (v. 2-3) – *Kto je Hospodin*: sila, pieseň, záchrana. Druhá sloha (v. 4-13) – *Čo vykonal*: zvíťazil nad nepriateľom; vykúpil svoj ľud z Egypta. Tretia sloha: (v. 14-18) – *Čo učiní*: zvíťazí nad budúcimi nepriateľmi; privedie svoj ľud do jeho dedičstva. Záver (v. 19) – kontrast medzi porážkou Egypta a vykúpením Izraela. Miriam a všetky ženy odpovedajú antifonou (v. 20-21).

Pred tristo rokmi istý anglický komentátor napísal: Čo sa týka piesne, môžeme povedať (1), že je staroveká a možno najstaršia pieseň, ktorú poznáme; (2) je veľmi obdivovanou skladbou, pričom jej štýl je vznešený a skvostný, obrazy sú živé a primerané a ako celok je veľmi dojemná; (3) svätá pieseň zasvätená uctievaniu Boha a jej úmyslom je vyvýšiť Božie meno a oslavovať iba Jeho slávu; ani v najmenšom nemá vyzdvihovať človeka; Hospodinova svätosť je do nej doslova vrytá a spievaná melódia vznikla pre Hospodina; (4) pieseň predobrazu. Mojžišova pieseň a pieseň Baránka dohromady vyjadrujú víťazstvo cirkvi evanjelia poukazujúc na pád ich nepriateľov. Pieseň Baránkova sa spieva nad skleneným jazerom, podobne ako táto pieseň sa spievala pri Červenom mori (Jz 15, 2-3) (MacDonald 2017).

15, 1-2. Národ „uveril v Boha a v Mojžiša“. Do toho času už ľudia nemohli pochybovať o tom, že Hospodin nie je pravým Bohom a že by Mojžiš nemohol byť jeho prorokom. Samozrejme, že ešte boli schopní hrešiť a protivíť sa, ale po tom, čo videli na vlastné oči, už nemohli neveriť. Pieseň, ktorú spieval Mojžiš a synovia Izraela, sa odovzdávala z pokolenia na pokolenie. Hovorí sa v nej o záhube faraóna v mori a o zázračnej záchrane Božieho národa a jeho budúcnosti. Túto pieseň, ktorú Sv. Duch vložil do úst všetkým Izraelitom od malých detí až po starcov, obsahuje spomienku nie iba na to, čo bolo alebo čo je, ale je to aj predpoveď o budúcnosti (15, 13-15) (Щедровицкий 2003).

5, 1. Zaspieval Mojžiš a Izraeliti. Celé spoločenstvo oslavuje Boha ako jedna osoba. Chcem spievať... do mora. Spolu s v. 18 tvoria rámec piesne a zhrňajú jej ústrednú tému. Chcem spievať. Bežný spôsob, akým sa začínali oslavné piesne (Sud 5, 3 a Ž 89, 2; 101, 1; 108, 2).

Túto pieseň Mojžiš nielen spieval, ale ju aj sám zložil (Múd 10, 21). V piesni ďakuje Bohu za poskytnutú ochranu a pomoc pri prechode cez Červené more a celá pieseň nabáda Izraelitov k dôvere k Bohu v každom čase. Táto Mojžišova

pieseň mala veľký vplyv na neskoršiu izraelskú poéziu (Ž 77, 17-21; Iz 12, 1; 43, 16; 51, 10; Múd 10, 21; Zjv 15, 2-3).

Rabínsky komentár: Sloveso zaspieval je v budúcom čase. Hoci zjavne hovorí o minulej udalosti, a navyše je v sg., hoci pieseň nezaspieval len Mojžiš, ale aj synovia Izraela. Raši vysvetľuje nezhodu tak, že keď Mojžiš videl zázrak, vtedy mu napadlo, že *zaspieva*, a ako v. ďalej uvádza, aj zaspieval *PÁNOVI pieseň*. Podobne treba chápať aj iné miesta v Písme, napr. vtedy zvolal Jozue (Joz 10, 12) v zmysle „vtedy Jozuemu napadlo zavolať“, alebo postavil aj dom faraónovej dcéry (1 Kr 7, 8) v zmysle „vtedy si v srdci pomyslel, že postaví dom faraónovej dcéry“. Aj Mojžišovi jeho srdce napovedalo, že zaspieva (Raši. In: Herczeg 2003, s. 162). Starovekí učenci vykladali spojenie aj ako narážku Tóry na vzkriesenie z mŕtvych. Budúci čas slovesa zaspieva brali dosl., čiže synovia Izraela zaspievajú túto *pieseň PÁNOVI* ešte raz v budúcnosti, po vzkriesení (Raši. In: Herczeg 2003, s. 162-163).

Patristický komentár: Mojžišova pieseň je prvá veľká pieseň vo Svätom písme. Je predobrazom tej, ktorú mladucha začne spievať pre Christa, svojho ženícha. Nikto podľa Origena nedôjde k mystickej a dokonalej piesni a k takej dokonalej mladuche, ako je opísaná v Piesni Piesní, ak najprv neprejde suchou nohou prostriedkom mora a voda mu nebude stáť po oboch stranách. Takto spozoruje silnú Božiu ruku a uverí Pánovi a jeho sluhovi Mojžišovi. Pod Mojžišom Origenes myslí zobrazený Zákon, evanjeliá a celé Sväté písmo, ktoré ospevuje Pán svoju piesňou (Origenes, Com. Cant. 4: GCS 33, 80). Podľa Augustína, krst zmýva u kresťanov všetko, čo je nečisté a temné. Vojská pýchy a arogancie sú zotreté v krste. Vody Červeného mora v duchovnom význame vysvetľuje ako krv ukrižovaného Pána, ktorá zmýva hriechy (Augustín, Sermones 223E, 2: PLS 2, 719-720).

Klement Alexandrijský (2010, s. 105) hovorí o voze duši toto: „Keď sa v piesni hovorí: *Lebo On ho vyzdvihol do výšky a koňa a jazdca vrhol do mora*, myslí sa tým na mnohé živočíšne vášne – žiadostivosť, spolu s vozom smerujú tieto pôžitky do mora. On ich *vrhol do mora* a tak zničil kozmický neporiadok. Veď aj Platón vo svojom diele „O duši“ hovorí, že voz a nepokorný kôň (nerozumná časť duše, ktorá sa delí na dve časti: vášeň a žiadostivosť) sa zavrhuje. O tom sa istým spôsobom hovorí v mýtuse o Faetone, ktorý bol zhodený s vozom splašenými koňmi.“

Lebo sa slávne vyvýšil, koňa i jeho jazdca vrhol do mora. Rabínsky komentár: Opakovanie slovesa vyvýšil má niekoľko vysvetlení. Raši odkazuje na Targum Onkelos, ktorý hovorí: „Vyvýši sa nad vyvýšených a vyvýšenie je jeho.“ Opakovanie slovesa tiež môže hovoriť, že PÁN „sa prenesmierne vyvýšil,“ lebo urobil niečo, čo prevyšuje ľudské možnosti. Keď totiž niekto bojuje s iným člo-

vekom a premôže ho, svojho súpera zhodí z koňa; ale PÁN vrhol do mora koňa i jeho jazdca, čím sa vyvýšil tak, ako by to nikto iný nedokázal (Raši. In: Herczeg 2003, s. 162-163). Podľa výkladu v Šaarei Aharon ide o narážku na aroganciu faraóna a Egyptanov (ktorí sa vyvyšovali) (Herczeg 2003, s. 163).

15, 2-6. Hospodinovo víťazstvo nad faraónom bolo definitívne.

15, 2. „Jah“ je skrátená forma mena Jahve. Moja pieseň rukopisy: „pieseň“ hebr.; „chráni ma“ (moja ochrana) gr. Prvá polovica verša rezonuje v Ž 118, 14 (Iz 12, 2).

Víťazom nad Egyptanmi je Jahve a ten sa pred hebrejským národom javí ako mocný, pretože prechodom cez Červené more ich zachránil pred istou smrťou. Nešlo o silu a moc Izraela, ale o silu a moc Jahveho (14, 31). Národ bol vystrašený (14, 10) a nebol ani slávny ani mocný. Mocný Jahve zachránil izraelský národ a bol mocou a silou Izraela. Preto oslavovať môžeme iba Jeho (Лопухин 1904-1907, s. 322).

Moja sila a chvála je PÁN, stal sa mi spásou. Rabínsky komentár: Targum Onkelos prekladá slová ako „moja sila a moja chvála“. Raši takýto preklad rázne odmieta a argumentuje nasledovne: vokalizácia slova moja sila a vo v. 2 sa v Písme vyskytuje len tri razy a výraz sa zakaždým uvádza spolu so slovom a s frázou stal sa mi spásou (Iz 12, 2 a Ž 118, 14). Všade inde v Písme je výraz moja sila vokalizovaný znamienkom *šurek* (porov. Jer. 16, 19 a Ž 59, 10). Tieto dve podoby nie sú celkom rovnocenné, podobne ani slovo chvála nie je to isté, čo „moja chvála“. Výraz sila je podľa Rašiho podstatné meno, kde posledné písmeno nie je osobná prípona s významom moja, ale ozdoba (zo štylistických dôvodov), podobne ako v slove prebýval (Ž 123, 1) *obyvateľ* (Abd 1, 3) a *býva* (5Mjž 33, 16). Ide o chválu (toho, že) PÁNOVA sila a moc vykoreniť sa mi stala spásou. Slovo chvála je vo viazanom stave (*status constructus*) a viaže sa na meno PÁN. Takýmto spôsobom väzby na meno PÁN sa používajú aj inde v Písme (Sud 5, 23; Iz 9, 18; Kaz 3, 18). Raši (in: Herczeg 2003, s. 164-166) prekladá slová chvála vo v. 2 ako moc vyvrátiť, vyníčiť, vyrúbať) so zdôvodnením, že výraz je príbuzný slovu s významom „orezávať“ (3Mjž 25, 4) a „vyvrátiť, vyníčiť“ (Iz 15, 5). Slovo znamená „vyrúbať“ a „vyrezať“. Verš teda hovorí, že sila a pomsta Boha sa pre Izraelitov stala spásou.

Zvelebím ho, Boh môjho otca. Rabínsky komentár: Targum Onkelos chápe slovo zvelebím ho ako „urobím mu príbytok“ a prekladá ho dosl. *postavím mu svätostánok*, resp. *postavím mu chrám* (porov. Targum Onkelos; porov. Raši. In: Herczeg 2003, s. 167). Toto slovo možno chápať aj ako vyjadrenie krásy. Verš by potom znamenal „budem rozprávať o jeho kráse všetkým na svete“ (Raši. In: Herczeg 2003, s. 167). Keď sa vrátíme k prekladu v Targume Onkelos *postavím mu chrám*, Raši ďalej vysvetľuje, že prameňom svätosti (Božieho príbytku) nie

je človek, ale svätosť je ustanovená pre človeka a Boh je nad človekom od čias jeho otcov, preto je napísané Boh môjho otca (Raši. In: Herczeg 2003, s. 167). Pieseň teda hovorí: „Nie som taký drzý, aby som si namýšľal, že Božia Pritomnosť spočinie na tejto zemi kvôli mne. Boh to urobí len z lásky k mojim predkom“ (Beer Basade. In: Herczeg 2003, s. 167).

15, 3. Hospodin je bojovník. Boh je často vyobrazený ako kráľ, ktorý vedie svoj ľud v boji (napr. 5Mjž 1, 30; Sud 4, 14; 2 Sam 5, 24; 2Krn 20, 17-18). Pán je bojovníkom, dosl. muž boja. Básnické vyjadrenie Božej moci. Nad Egyptanmi zvíťazil Boh, keď izraelský ľud prešiel cez Červené more len s pomocou Božou.

Rabínsky komentár: PÁN je „pán vojen“. Raši týmto svojím výkladom reaguje na skutočnosť, že slovo bojovník znamená dosl. *muž vojny* (a keďže o Bohu je nevhodné hovoriť ako o mužovi, porov. Devek Tóv. In: Herczeg 2003, s. 167) slovo treba vyložiť inak. Slovo *muž* (hebr. - iš) tu Raši chápe vo význame „pán“, tak ako aj v spojení Noemin manžel (Rút 1, 3) a roľník (1Mjž 9, 20; spojenie vykladá ako „pán zeme“). Opiera sa pritom o targumy, ktoré slová prekladajú vždy vo význame „pán“ (1Mjž 3, 16 a 29, 32) (Raši. In: Herczeg 2003, s. 167-168).

PÁN je jeho meno. Rabínsky komentár: PÁN nebojuje zbraňami, ale používa (v boji) svoje meno, podobne ako Dávid, keď pred súbojom povedal Goliášovi: *Ty ideš proti mne s mečom... ja však idem proti tebe v mene PÁNA zástupov* (1 Sam 17, 45) (Mechilta. In: Herczeg 2003, s. 168; Raši. In: Herczeg 2003, s. 168). Alternatívny výklad hovorí, že PÁN (toto meno tradične zdôrazňuje Božie milosrdenstvo) – na rozdiel od pozemských kráľov, ktorí vedú vojny – je voči svojim stvoreniam milosrdný a živí všetkých ľudí aj vtedy, keď vedie vojnu a trestá svojich nepriateľov. Keď pozemský kráľ vedie vojnu, nezaobera sa ničím iným, lebo nie je schopný robiť súčasne dve veci (Raši. In: Herczeg 2003, s. 168).

15, 4. Vozy faraóna i jeho vojsko – Vozová jazda patrila spolu s pechotou k dvom podstatným zložkám egyptského vojska. Táto reorganizácia a samotné zavedenie vozovej jazdy sa datuje do obdobia Novej ríše (16. – 11. stor. pred Chr.; pravdepodobne od vlády Amenhotepa III. (14. stor. pred Chr.). Hoci je v období 18. dynastie (16. –14. stor. pred Chr.) doložený vojenský titul, ktorý je vyjadrený hieroglyfickým znakom jazdca na koni, existencia kavalérie ako samostatnej zložky, nezávislej od vozovej jazdy, sa objavuje až v novoasýrskom období.

15, 4. Patristický komentár: Augustín² komentuje, že diabol mal vo vojsku

² „Hriechy omyté krstom. Pýcha tohto veku produkuje nespočetné množstvo hriechov, vďaka ktorým slúžime diablovi. On nás omyl v krste“ (Иппонский, А., 2010. Проповеди. Cl. 0284, 363.PL 39.1635.41. In: *Библейские комментарии и отцов Церкви и других авторов I – VIII веков, Ветхий Завет III. Книги Исход, Левит, Числа, Второзаконие. Герменевтика*, s. 106).

trojbojovníkov, ktorí nás desili strachom utrpenia, poníženia a smrti. Všetky tieto strachy boli potopené v Červenom mori, pretože krstom sme boli pochovaní v Christovu smrť spolu s ním (Rim 6, 3-4), ktorý bol bičovaný a zabitý pre nás. On potopil v Červenom mori všetkých nepriateľov a posvätil svojou nemilosrdnou smrťou krst, aby naše hriechy boli zničené (Augustín, Sermones 363, 2: PL 39, 1635).

Cézarius Arleský (2010, s. 106) hovorí: „Vybraných jazdcov po troch hodil do Červeného mora. Kto boli títo vyvolení jazdci? Diablom boli vyvolení na rozvrat, hriech a pýchu. Preto oni traja popri sebe zaberajú cestu. Prvý chce zvrátiť človeka, aby konal zlo. Druhý sa nás pokúša pohoršiť hlúpyim slovom. Tretí chce, aby sme myšlienku nesprávne pochopili.“

15, 5. Prahliny ich pokryli. Pozri vv. 8, 10. Ako kameň klesli do hlbín. Pozri vv. 10, 16. Babylon je podobne vyobrazený v Jer 51, 63-64.

Patristický komentár: Pod kameňom otcovia rozumejú ťažobu hriechu, čo podľa nich potvrdzuje porovnanie s olovom z 15, 10. Origenes vysvetľuje, že Egyptania neboli ako kamene, z ktorých by bolo možné vzbudiť synov Abraháma (Mt 3, 9). Patrili medzi kamene, ktoré milovali priepať a uprednostňovali vodu mora, teda pomínuteľné zmyslové potešenia (Origenes, Hom. Ex. 6, 4: SC 321, 180).

Blaž. Augustín (2010, s. 107) hovorí: „Ak naši nepriatelia spadli do hlbín ako kameň, tak iba nad nimi panuje diabol. Ich ťaží jeho jarmo, o ktorom je napísané: „*Keď príde bezbožnosť, príde aj opovrhnutie a s hanbou potupa*“ (Pris 18, 3). Pretože neuverili, že sa im môže odpustiť to, čoho sa dopustili. Vďaka svojmu zúfalstvu klesajú ešte nižšie.“

Rabínsky komentár: Egyptanov, ktorí klesli do hlbín a utopili sa v mori, prirovnáva Písmo ku kameňu, ale aj k olovu (15, 10) a k stebálom slamy strniska (15, 7). Rabíni vysvetľujú rôznosť týchto metafor tým, že každý z troch obrazov sa vzťahuje na inú kategóriu ľudí. Tí najhorší Egyptania klesali postupne, lebo voda ich najprv vyniesla a potom vtiahla a pohltila ako steblá slamy. Priemerní Egyptania zmizli vo vlnách ako kameň a tí najlepší išli ku dnu ako olovo, pretože našli odpočinok okamžite (Mechilta. In: Herczeg 2003, s. 169; Raši. In: Herczeg 2003, s. 169).

15, 6. Rabínsky komentár: PÁNOVA pravica sa vo v. spomína dva razy. Keď totiž Izrael plní Božiu vôľu, z ľavej ruky sa stáva pravá (Mechilta. In: Herczeg 2003, s. 170; Raši. In: Herczeg 2003, s. 170). Keď Písmo používa obraznosť ľudského tela, očakávali by sme, že spomenie pravicu a ľavicu, nie dva razy pravicu. Keď však Izrael vošiel do mora, splnil Božiu vôľu a z Božej ľavice, zvyčajne spájanej so spravodlivým súdom, sa stala pravica, spájaná s jeho milosrdenstvom (Devek Tov. In: Herczeg 2003, s. 170). PÁN teda jednou rukou zachránil Izrael

a druhou, ľavicou, zmenenou na pravicu, potrestal Egyptanov. Raši (in: Herczeg 2003, s. 170) tento výklad neodmieta, ale prikláňa sa k inému, keď hovorí, že PÁN tu robí čosi ľudsky nemožné, pretože jednou rukou robí naraz dve veci – aj zachraňuje, aj trestá.

Patristický komentár: Sv. Gregor Veľký (2010, s. 107) hovorí o pravici a ľavici Božej toto: „Veď je napísané, že pravica Božia zničila nepriateľov“. Veď Boží nepriatelia, hoci sú po ľavici, sú premožení Jeho pravicom. Terajší život je pre zlých ľudí ľahký, ale keď príde večné blaženstvo, bude pre nich záhubou.“

15, 7-8. Božie zdrvujúce víťazstvo znamená, že sa s ostatnými bohmi nemôže porovnávať.

15, 8. Vo vetre tvojho hnevu. Rabínsky komentár: Raši (in: Herczeg 2003, s. 172-173) chápe spojenie v zmysle „dychom tvojich nosných dierok (nozdiere)“. Všima si totiž, že slovo tvojho hnevu dosl. *tvoje nosy* je v pl. Slovo vo vetre v tomto kontexte znamená potom skôr „dych“, ktorý vychádza z oboch nosných dierok (preto pl.). Ide tu o metaforu hnevu, pretože keď sa niekto hnevá, dýcha zhlboka a z nosa mu výraznejšie prúdi vzduch, napr. *dym sa mu valil z nozdier* (Ž 18, 9), *viator jeho srdcu ich znivočí* (Jób 4, 9). Niečo podobné sa myslí aj v spojení *zdržujem svoj hnev* (Iz 48,9), dosl. predlžujem (dych) môjho nosa. Keď človek upokojuje svoj hnev, dýcha zhlboka a pomalšie, ale keď sa hnevá, dýcha rýchlo a krátko. Raši je toho názoru, že vždy, keď Písmo spomína „nos“ alebo aj „rozpálenie“ a „vzplanutie“, ide o hnev, napr. *preto sa rozpálil PÁNOV hnev* (Iz 5, 25).

Rabínsky komentár: V strede mora dosl. v *srdci mora*. Ako Raši (in: Herczeg 2003, s. 174) ukazuje na príkladoch (5Mjž 4, 11 a 2 Sam 18, 14), *srdcom* sa myslí „najsilnejšia časť“ alebo „podstata“ niečoho.

15, 9. Patristický komentár: Podľa Augustína³ slová nepriateľa dávajú najavo, že nepochopil silu sviatosti krstu. Nepriateľ, ktorý chce ovládať človeka pre jeho slabosť, nepozná silu a čas znovuzrodenia v krste, preto pokračuje v prenasledovaní (Augustín, Sermones 363, 2: PL 39, 1635).

15, 10. Bohu stačí použiť závan vetra, aby zahubil nepriateľov túžiacich po koristi a dychtiacich po krvavej pomste.

Patristický komentár: Pre Ambróza dych (v lat. texte *misisti spiritum tuum*), ktorý Boh vyslal, označuje Ducha Svätého. V slovách prikrylo ich more vidí

³ „Moc krstu. Nepriateľ nechápe silu Božieho tajomstva, ktorú má spasiteľný krst pre tých, ktorí veria a nádejajú sa na toto tajomstvo. On si myslí, že hriech ďalej panuje nad tým, ktorý sa dal pokrstiť, pretože ho pokúša cez choroby tela. Nevie, kde a ako sa realizuje a ako sa definitívne obnovuje celý človek, ktorý sa dal pokrstiť. Preto v to pevne verí a nádeja sa na Boha“. ИППОНСКИЙ, А., 2010. Проповеди. Cl. 0284, 363. PL 39.1636.20. In: *Библейские комментарии и отцов Церкви и других авторов I – VIII веков, Ветхий Завет III. Книги Исход, Левит, Числа, Второзаконие*. Герменевтика, s. 107.

predobraz krstu ponorením, kde Duch Sv. pôsobí svojou mocou. Duch posielá vinu človeka na dno a očisťuje ho od chýb. Umožňuje svojou mocou, aby zbožnosť a nevinnosť boli v človeku ochránené (Ambróz, *De mysteriis* 3, 12: CSEL 73, 93).

15, 11 Kto... je taký ako ty? Pozri Ž 35, 10; 71, 19; 89, 7; 113, 5-6; Mich 7, 18. Hospodin, ktorý netoleruje žiadneho rivala (20, 3), porazil všetkých egyptských bohov a tých, ktorí ich uctievali.

„Medzi bohmi“, medzi tými, ktorých ľudia ctia ako bohov a ktorých volajú bohmi. Boh zvíťazil nad všetkými egyptskými bohmi. Ukázali sa ako bezmocní.

Rabínsky komentár: Ibn Ezra a Ramban chápu výraz medzi bohmi ako „medzi anjelmi“ (Herczeg 2003, s. 176), ale Raši (in: Herczeg 2003, s. 176) ho vykladá ako „medzi mocnými“, pretože tento význam má podľa neho aj slovo vznesení v spojení *vznešených krajiny zajal* (Ez 17, 13) a *moja sila* v žalme: *ty, moja sila, ponáhľaj sa mi na pomoc* (Ž 22, 20).

Rabínsky komentár: Raši rozumie pod týmto spojením „prihrozný na chvály“, lebo ľudia majú pred Bohom bázeň, keď ho majú chváliť, či chváľ nebude primálo, ako je napísané: *Mlčanie je ti chválou* (Ž 65, 2) (Raši. In: Herczeg 2003, s. 176). Chvála nekonečného Boha je totiž nevyčerpatelná a vždy aj nedostatočná. Najvýrečnejšou chválou je potom mlčanie, pretože slová len ubierajú z toho, čo ostáva nevypovedané (Raši k Ž 65, 2 Tehillim 2001, s. 169).

Patristický komentár: Podľa Jána Zlatoústeho mali Židia o démonoch vysokú mienku, pretože Mojžiš aj takto poučuje svoj ľud. Inak by nebolo možné porovnávať pravého Boha s falošnými bohmi (Ján Zlatoústy, *Adversus Iudaeos* 5, 3, 3: PG 48, 886).

Biskup Teofan Затворник (Еропов 2004, s. 45) (aj blaž. Teodorit) pri vysvetľovaní textu apoštola Pavla 1 Kor 10, 1-2 hovorí: „To, čo sa odohralo s nimi je predobrazom toho, čo sa deje aj s nami. Pretože more sa pripodobňuje kúpeli (krstu), oblak – blahodati Sv. Ducha, Mojžiš – kňaz, žezlo (palica) – kríž, prechod Izraela cez more – krstiacich sa prenasledujú Egypťania – obraz démonov a samotný faraón je zobrazením diabla.

15, 12-17. Hospodinova víťazná pravica (= moc) isto upevní svoj ľud v zaslúbenej krajine.

15, 12. Zem. Možno sa vzťahuje na ríšu mŕtvych alebo na hrob (Ž 63, 10; 71, 20) či „hlbinu ríše mŕtvych“ (5Mjž 32, 22), keďže Egypťanov pohltilo more. „A zem ich prehltla“, slovo zem tu vlastne zastupuje more. Svätopisec má na mysli záhubu Egypťanov v Červenom mori, ktorí sa potopili v hlbčinách mora. Sotva sa tento verš vzťahuje na záhubu Koreho a jeho družiny, ktorú prehltla zem (4 Mjž 16, 32).

Pohltil ich zem. Rabínsky komentár: Pohltenie zemou chápu komentátori

ako pochovanie mŕtvych Egypťanov. Pohreb si podľa Mechilty zaslúžili za svoje slová: PÁN je spravodlivý (9, 27) (Mechilta. In: Herczeg 2003, s. 177; Raši. In: Herczeg 2003, s. 176-177).

Patristický komentár: Pravica sa má podľa Augustína vzťahovať na toho, o ktorom hovorí prorok Izaiáš (Iz 53, 1), teda na jediného Syna, ktorého Otec neušetril, ale odovzdal ho pre spásu všetkých. On vystrel svoju pravicu na kríži a vtedy zem pohltila nepriateľov, lebo sa považovali za víťazov (Augustín, Sermones, 363, 2: N PL 39, 1635).

15, 13. Milosť. Svätý príbytok. Možno odkaz na miesto uctievania v Šile (Jer 7, 12) alebo na chrám na Sione (Ž 76, 3), „miesto“ ktoré si Boh „vyvolí“ (5Mjž 12, 14. 18. 26; 14, 25; 16, 7.15-16; 17, 8.10; 18, 6; 31, 11) za príbytok svojho „mena“ (5Mjž 12, 5.11.21; 14, 23-24; 16, 2.6.11; 26, 2). Toto slovné spojenie sa však môže tiež vzťahovať na zaslúbenú krajinu, o ktorej sa vo v. 17 hovorí ako o „príbytku“ a „svätostánku“..., „ktorý tvoje ruky založili“.

15, 14-16. V týchto veršoch sa opisuje cesta Izraelitov cez púšť. Národy, cez ktorých územie mali Izraeliti prejsť do Palestíny tušia, že proti Izraelitom, s ktorými je Pán, budú bezmocné. Chytá ich hrôza a zdesenie. Filištínsko bolo prvé, kadiaľ mali Izraeliti ísť do Palestíny; temer susedilo s Egyptom. Edomčania boli usídlení medzi Sinajom a Kanaánom (1Mjž 36, 1). Moabčania bývali na východ od Mŕtveho mora. Filištínci... Edóm.... Moáb... Kanaán. Potenciální nepriatelia Izraela. Vymenovaní sú tu zhruba v poradí, v akom sa budú stretávať s Izraelom na ich ceste do zaslúbenej krajiny.

15, 14 “Bolesti” – ako pôrodné bolesti ženy. Tento obraz sa v Biblii vyskytuje často.

Skľúčenosť pochytila obyvateľov Filištínska. Rabínsky komentár: Prečo mala obyvateľov Filištínska pochytiť skľúčenosť? Veď Izraeliti sa nechystali dobyť ich územie. Dôvodom bol strach z pomsty, pretože Filištínci zabili Efraimových synov (1 Krn 7, 20-22), ktorí predčasne odišli z Egypta v presvedčení, že nastal čas vyslobodenia. Zabili ich Géfania, obyvatelia filištínskeho mesta (porov. Mechila. In: Herczeg 2003, s. 177; Raši. In: Herczeg 2003, s. 177; Rambam. In: Scherman 2004, s. 379).

15, 15. Kniežatá. Ekvivalent k výrazu „vodca“, ktorý bol skoršie použitý na edómskych vládcov (1Mjž 36, 15-19.21, 29-30.40.43).

Rabínsky komentár: Obyvatelia Kanaánu sú zúfali preto, lebo Izraeliti ich išli zničiť a chceli získať ich krajinu. Edomčania a Moabčania však mali iné dôvody na hrôzu a údes – bolo im ľúto, že Izrael získal takú poctu (Raši. In: Herczeg 2003, s. 177). Moabčania boli potomkami Abrahámovho synovca Lóta. Keby sa Lót nebol radikálne oddelil od Abraháma (1Mjž 13, 11), mohol mať Moab podiel na sláve Izraela. Podobne by si mohli prisvojiť česť Izraelitov aj

Edomčania, potomkovia Ezaua, Jakubovho brata, keby Ezau nebol Jakuba ne-návidel (1Mjž 27, 41) (Gur Arie. In: Herczeg 2003, s. 177).

15, 16. Zmlkli ako kameň. Patristický komentár: Keď sa podľa Origena pohania obrátia, prestanú byť kameňmi a prijmú novú ľudskú a rozumnú prirodzenosť v Christovi (Origenes⁴, Hom. Luc. 22, 10:SC 87, 310). Na inom mieste Origenes porovnáva „prvý ľud“ s kameňmi, pretože sa zatvrdil a neuveril. Svoje postoje objasňuje sv. Pavlom (Rim 11, 25-26), ktorý predpovedá aj ukončenie zatvrdenia v momente, keď všetky národy prijmú vieru v Christa (Origenes, Hom. Ex. 6, 9: SC 321, 190-192).

Origenes (2010, s. 108) hovorí: „V akom zmysle Boh získal?“ Ak je Boh Stvoriteľom všetkého, treba sa pozrieť preto na to, čo znamená, že získal, keď mu všetko patrilo. A v druhej piesni z piatej knihy Mojžišovej 32, 6 sa píše: „*Či azda On nie je tvojím Bohom, ktorý ťa stvoril – tak ako to, že ťa potrebuje získať?*“ Pretože získať znamená, že niečo nevlastníme a nemáme. Preto aj heretici hovorili o Spasiteľovi, že mu nepatria tí, ktorých On „získal“. Veď On zaplatil cenu a vykúpil ľudí, ktorých ako Stvoriteľ stvoril. Je pochopiteľné, keď sa hovorí, že kupuje iba to, čo mu nepatrí. A apoštol hovorí: „vy ste vykúpení tou najvyššou cenou (1 Kor 7, 23)“.

Rabínsky komentár: Slovo získal, dosl. *kúpil* sa inde v Písme prekladá aj ako *Stvoriteľ* (1Mjž 14, 19) v zmysle „ten, ktorý urobil“, resp. „stvoril“, ale v tomto v. má význam získal. Ide o *ľud*, ktorý „je Bohu drahší než ostatné národy“, ako predmet zakúpený za vysokú cenu, ktorý je jeho majiteľovi vzácný (Raši. In: Herczeg 2003, s. 17). Význam „urobil, stvoril“ tu nemožno použiť preto, lebo Boh stvoril aj ostatné národy (Mizrachi. In: Herczeg 2003, s. 178).

15, 17. Zrejme ide o vrch Sion v Jeruzaleme. Podľa toho by bola Pieseň dostala dnešnú podobu pri bohoslužbe v Jeruzalemskom chráme. Na vlastnom svojom vrchu, na vrškoch kanaánskych, ktoré Pán vyhlásil za svoje. Celá Palestína bola mimoriadnym spôsobom Božia. Tam chcel mať Boh svoju svätyňu a tam býval medzi svojím ľudom. V užšom zmysle básnik mieni Sion a jeho svätyňu.

Rabínsky komentár: Mojžiš predpovedal, že nevojde do Zaslúbenej krajiny, preto nehovorí vovedieš nás, ale ich (Raši. In: Herczeg 2003, s. 178).

Patristický komentár: Origenes aplikuje tento verš pomocou slov *aedificavit sibi domum* (Prí 9, 1) na Múdrosť, ktorou je Christos. Teda svätyňu chápe ako vtelenie. Nebolo to dielo človeka, keď v Panne bola postavená svätyňa Christovho tela (Origenes, Hom. Ex. 6, 12: SC 321, 198-200).

⁴ Skamenelí pohania a spasenie. Oni prosia Boha, aby pohania na istý čas skameneli (v.16), pokiaľ neprejdú Izraeliti. Niet pochyb o tom, že potom pohania prestanú byť kameňmi a namiesto krutého srdca prijmú rozumom ľudskú prirodzenosť v Christu...“ (Ориген 2010, s. 108).

(Vo) svätyni... (čo) založili tvoje ruky. Rabínsky komentár: Svätynia sa v komentároch chápe ako Jeruzalemský chrám a v. poukazuje na jeho vzácnosť. Boh totiž založil svet jednou rukou, ako je napísané: moja ruka založila zem (Iz 48, 13), ale chrám založil dvomi rukami. Chrám, o ktorom hovorí tento v., bude stáť vtedy, keď *PÁN bude kraľovať naveky a navždy* (12, 18) (Mechilta. In: Herczeg 2003, s. 179; Raši. In: Herczeg 2003, s. 179). Verš sa nemôže vzťahovať na prvý ani na druhý Jeruzalemský chrám, pretože tie sa nedajú porovnať so stvorením sveta, keďže ich nepostavili Božie ruky (Herczeg 2003, s. 179).

15, 18. Pán bude kraľovať nad Izraelom, dokiaľ bude trvať kráľovstvo izraelské. Potom bude Kráľom nového Kráľovstva. Kráľovstva duchovného Izraela, starozákonnej Cirkvi. Starozákonné kráľovstvo bolo len jej predobrazom.

Jahve je kráľom, to je najdôležitejšia správa z celej piesne. Aspekt, že Boh Izraela je kráľom sa často nachádza aj v žalmoch (Ž 5, 3; 10, 16; 24, 7-8; 44, 5; 47, 3.7.8; 96, 10) (Lemanski 2009, s. 341). Toto sú počiatky izraelskej teokracie, ktorá zdôrazňovala, že najvyšším panovníkom vyvoleného národa je Boh. Tá bola neskôr okolo 10. stor. pred Chr. nahradená monarchiou (Saul, Dávid, Šalamún). Ale aj tu sa zdôrazňovalo, že nad kráľom je Boh a preto panovník má byť veriaci a na kráľovský trón bol zväčša uvedený Božím prorokom, ktorý ho pomazal posv. olejom. Intronizácia kráľa mala sakrálny a bohoslužobný charakter.

15, 19. Redakčný dodatok.

15, 20. Meno Mária pochádza najskôr z egyptského „meri jám“ – milovaná od Pána. Iné významy slova mohli byť: „kvapka mora, hviezda morská, horské more, pani, tučná, krásna“ atď. Mária sa volá prorokyňou, lebo mala vedúci zástoj na oslave Pána (4Mjž 12, 2).⁵

Prorokyňa. Pozri 4Mjž 12, -1-2, kde sa píše o Miriam a jej prorockom dare. Iné prorokyne v Biblii bola Debora (Sud 4, 4), Izaiášova žena (Iz 8, 3), Chulda (2Krľ 22, 14), Noadja (Neh 6, 14), Anna (Lk 2, 36) a Filipove dcéry (Sk 21, 9). Za ňou šli ženy, tancovali a bubnovali. Toto bola bežná oslava po víťazstve v boji (1 Sam 18, 6; 2 Sam 1, 20).

Správa udáva, že Áronova sestra Miriam sa tu označuje za prorokyňu (Sud 4, 4), ktorá stojí na čele izraelských žien a odpovedá na pieseň mužov, t. j. spieva ako refrén slová, ktorými sa pieseň začína. To poukazuje na to, že tento chválospev bol v starých dobách prednášaný na bohoslužbách. Išlo o striedavý spev mužov a žien, ktorý je sprevádzaný tancom a bubnovaním. Je to v podstate vojnová pieseň, akou sa oslavovali víťazné boje Hospodinove. Preto v poslednej knihe Písma splyva do jeden piesne pieseň Mojžišova a pieseň baránkova (Jz 15,

⁵ Sväté Písmo 1996. Trnava, s. 151-152.; *Pentateuch. Päť kníh Mojžišových s komentármi Jeruzalemskej Biblie* 2004. Trnava, s. 98-99; *Študijná Biblia* 2015. Banská Bystrica, s. 117-119. *Písmo Sväté Starého Zákona* 1955, Trnava, s. 87.

3). V prechode Trstinového mora vidí apoštol predobraz tej udalosti v Isusovi Christovi, ktorou kresťanom zvestuje a spečafuje krst (1 Kor 10, 1).

Rabínsky komentár: Verš hovorí o Miriam ako o prorokyni. Kedy Miriam prorokovala a prečo sa tu spomína len ako Áronova, a nie aj Mojžišova sestra? Odpoveď na druhú otázku dáva samotný v., lebo hovorí: „Keď bola (ešte len) Áronova sestra“, t. j. pred narodením Mojžiša. Talmud (Sota 12b) odpovedá aj na prvú otázku a uvádza jej proroctvo: „Moja matka je predurčená porodiť syna“ (Raši. In: Herczeg 2003, s. 180).

S bubienkami. Rabínsky komentár: Ako vysvetliť skutočnosť, že viacerí mali so sebou tieto hudobné nástroje? Jeden z výkladov hovorí, že nábožné, spravodlivé ženy Izraela pevne verili, že Boh pre nich urobí veľké znamenia, preto si pri odchode z Egypta zobrali aj bubienky (Mechilta. In: Herczeg 2003, s. 180; Raši. In: Herczeg 2003, s. 180).

Patristický komentár: Písmo nám potvrdzuje, že aj ženy mali dar proroctva. Miriam bola prvá a po nej Debora, Chulda, Judita a ďalšie (Apoštolské konštitúcie⁶ 8, 1, 2; PG 1, 1068). Miriam bola prorokynia a symbol Cirkvi. S nepoškvrneným duchom zhromaždila okolo seba zbožný ľud, aby spieval žalmy a oslavoval Pána (Ambróz, De virginibus 1, 3, 12; PL 16, 202-203). Podľa Petra Chryzológa označuje meno Miriam proroctvo, je vhodné pre znovuzrodených, stáva sa znakom panenstva, predstavuje úctu, poukazuje na cnosť pohostinnosti a spoločenstvo svätosti. Preto je správne, že Isusova matka mala takéto meno (Peter Chryzológ Sermones 146m 7? CCL 24B, 906). Bubienok pre Gregora predstavuje znak cností. Predovšetkým v Miriam máme predobraz Panny Márie a bubienok poukazuje na panenstvo praktizované prvou a druhou Miriam (Gregor Nysský, De virginitate 19, 1; SC 119, 484-486).

Sv. Efrém Sýrsky (2010, s. 109) hovorí: „A vzala Miriam prorokynia... Ako to, že práve ono prorokovala? Alebo ako to, že aj Izaiášova žena, ako hovorí Písmo (Iz 8, 3), s úctou prorokovala. Hoci ona nebola prorokynia, ale bohabojná žena.“

Sv. Ambróz Milánsky (2010, s. 109) hovorí o obraze Cirkvi: „A Miriam zobrala bubienok a skromne ako panna viedla chór. A či obraz vtedy predstavovala? Obraz Cirkvi, pretože čistá panna duchovne (ani telesne) nepoškvrnená bohabojne zorganizovala národ, aby spievali Bohu piesne“.

⁶ „Ženy prorokyne. Aj ženy prorokovali dávno – Miriam, sestra Mojžiša a Árona, a potom Debora (Sud 4, 4), neskôr Oldama (4 Kral' 22, 14) a Judit jedna pri Joziášovi a druhá pri Dáriovi. Prorokovala tiež Matka Pána (Lk 1, 46 a 2, 38) a v našich časoch aj dcéry diakona Filipa (Sk 21, 9). Ale nepýšili sa a nevyvyšovali sa nad mužmi... a držali si v spoločnosti svoje miesto.“ АПОСТОЛЬСКИЕ ПОСТАНОВЛЕНИЯ. ТЛГ 2894. 001, 8.2.37-43. In: Библийские комментарии и отцов Церкви и других авторов I – VIII веков, Ветхий Завет III. Книги Исход, Левит, Числа, Второзаконие. 2010. Герменевтика, s. 109.

Blaž. Augustín (2010, s. 109) hovorí o piesni a bubienku toto: „Mojžiš a synovia Izraela spievali a tiež spievala prorokyňa Miriam a izraelské ženy. Tak aj my teraz muži i ženy spievame duchovne i telesne. Pretože *tí, ktorí sú Christovi*, hovorí apoštol, *ukrižovali telo vášňam a žiadostivosti* (Gal 5, 24). Poukazuje sa, ako hovoria všetci, na onen bubienok, ktorý vzala Miriam, aby v jeho sprievode spievala. Aby ste mohli vyrobiť bubienok, treba na drevo natiahnuť kožu – takisto z kríža sa ľudia učia vyznávať sladký plod daru blahodäte“.

15, 21. Miriam opakuje prvé riadky piesne o víťazstve (pozri v. 1), zmenila len tvar prvého slovesa.

Rabínsky komentár: Raši na základe Mechilty a Talmudu hovorí, že Miriam ženám predspevovala a ony po nej opakovali. Mojžiš totiž viedol v speve mužov a Miriam ženy. To, čo on predspeval, ostatní zopakovali a tak to robila aj Miriam (Sota 30b; Mechilta. In: Herczeg 2003, s. 180; Raši. In: Herczeg 2003, s. 180). Text piesne, ktorú uvádza v. 21, je skrátená verzia, resp. začiatok Mojžišovej piesne (15, 1), no Miriam a ostatné ženy spievali celú pieseň tak ako muži (Herczeg 2003, s. 180). Rabíni uvažovali nad tým, ako mohol víťaznú pieseň spievať Mojžiš a spolu s ním aj synovia Izraela (15, 1), ak išlo o novú pieseň, ktorú ľud nemohol vopred poznať a mať ju naučenú tak, aby ju mohli spievať všetci spolu. Predspevovanie s opakovaním je jedným z možných vysvetlení (*Exodus. Komentáre k Starému zákonu* 2013, s. 383-394).

Tento okamih „zrodenia“ Izraela ako ľudu slobodného a Bohom zachráneného bude príležitosťou na katechézu alebo rodinnú výuku, ktorú Židia (a kresťania) budú opakovať každý rok vo svojich liturgiách. Oslobodenie, prekonanie Trstinového mora, záchrana pred nebezpečím, to všetko v ľuďoch prebúdza radošný výkrik artikulovaný v „hymne moru“ (Ex. 15), ktorý trvalo pripomínal moc a dobrotu Boha, ktorý bojoval a zvíťazil po boku svojho ľudu, alebo lepšie povedané namiesto svojho ľudu (Chiolerio 1997, s. 67).

Ľudia prejavili svoje city a spievali hymnus chvály. Duch Boží spočinul na Mojžišovi a spolu s ním celý národ spieval víťaznú pieseň vďačnosti. Ide o jednu z najstarších piesní⁷, ktorú človek po sebe zanechal na úsvite ľudských dejín (Ya'ir 1998, s. 263). Keď celý národ prešiel úžinou a narodil sa z vody, je tu opätovne Miriam, ktorá udiera na bubienok a ženy plné vďačnosti sa radujú zázračnému vyslobodeniu, tancujú a spievajú pieseň slobody (Linden 2015, s. 209).

⁷ V biblickej prahistórii sa stretávame s Lamechovou piesňou (1Mjž 4, 23), pravdepodobne s najstaršou pamiatkou semitskej poézie. Pozri: CAP, A., 2019. *Biblická prahistória, Biblicko-exegetický komentár na 1. – 11. kapitolu knihy Genezis*. Prešov, s. 245.

Prof. Karol Nandraský (1961, s. 57) poukazuje na to, že zážitok pri Červenom mori, kde jedinečným spôsobom a v pravej chvíli bol ľud zachránený z rúk egyptských prenasledovateľov, otriasajúco zapôsobil na celý národ a hlboko sa vstúpil do jeho pamäti. Nech sa akokoľvek vysvetľuje prechod cez Červené more a udalosti okolo neho, jedno je isté, že národ, ktorý sa v tejto epoche vlastne len stáva národom, uvidel v tejto udalosti konkrétny živý zásah Boha do svojho života, čo rozhodlo o jeho dôvere k Nemu a pomohlo národu prijať povolanie a poslanie stať sa ľudom zvláštnym (19, 5). Na svoje vyvolenie a vyvedenie sa pozeral Izrael vždy ako na stvorenie nových životných podmienok (Iz 51), priamo ako na čosi paralelné so stvorením a Egypt prestavoval v jeho očiach protibožskú až diaboliskú bytosť (Iz 51, 9; Ž 89, 11; 87, 4).

Juraj Bándy (2003, s. 53) poukazuje na to: „*P-d-h* znamená všeobecne oslobodiť, vykúpiť, tým *g-’l* znamená znovunastolenie pôvodného vlastníckeho stavu (reštitúciu). Izrael bol v Egypte v moci zla. Preto má aj more črty protibožskej moci. Z tohto dôvodu je moru pohrozené (Ž 106, 9) a preto utieklo (Ž 114, 3). Takto dostáva prechod cez Červené more pradejinné dimenzie (víťazstvo nad chaotickou mocnosťou – morom), preto je jeho miesto na počiatku dejín. Prirodzene, len na počiatku dejín Izraela, lebo počiatok existencie Izraela je dávany do súvislosti s počiatkom existencie sveta. Zachraňujúci a spásonosný Boží čin je tu predstavený ako stvoriteľský čin. Stvorenie je zasa predstavené ako Božie spásonosné konanie. V prameňoch Pentateuchu teda vidíme pohyb od stvorenia k spásonosnému skutku, ako aj pohyb od spásonosného skutku k stvoreniu. Od týchto teologických tendencií je už len malý krôčik k Deuteroizaiášovi, ktorý stvorenie a vykúpenie vidí v úzkom súvisi (Iz 43, 1 a 44, 24). V Mojžišovej piesni (15, 13) sa objavuje aj ďalší dôležitý pojem – milosť (*chesed*). Vyvedenie z Egypta je prejavom Božej milosti. Z toho vyplýva, že aj vyvolenie Izraela je prejavom Božej milosti.

Popri silne prítomnej tradícii, že vyslobodenie z Egypta je návratom k pôvodnému vlastníckemu vzťahu Hospodina voči Izraelu, stretávame sa aj so zvyškami tradície, podľa ktorej našiel Izrael na púšti, Izrael teda predtým nebol jeho vlastníctvom (Oz 9, 10 a Jer 31, 2-3).

V deuteronomistickej tradícii dostal aj pojem *b-ch-r* veľmi veľkú úlohu v súvisi s vyvedením z Egypta. Locus classicus náuky o vyvolení je v 5Mjž 7, 6-8. Je to paradoxné, ale dôsledná náuka o vyvolení musí vychádzať z univerzalistického pohľadu na dejiny (spásy). Až keď sa Izrael naučil hľadiť na seba aj „zvonka“ a vnímať celý okolitý svet (Ámos 3, 2), sa mohla táto náuka rozvinúť. Existencia Izraela sa začína Hospodinovým činom. Rôzne tradície ho hodnotia ako vyvedenie, vykúpenie alebo vyvolenie, no v každej vrstve tradície ide o spásonosný Hospodinov čin. Iba počnúc východom z Egypta možno hovoriť o Bohu Izraela (2Mjž 5, 3 Boh Hebrejcov; 2Mjž 24, 10 a Joz 7, 13)⁴.

Trasy putovania cez púšť

Sú tri základné púštne cesty, ktoré vedú cez Sinajský polostrov a ktoré by mohli užšie súvisieť s trasou, ktorú podľa biblického rozprávania prešli Izraeliti. Všetky tri cesty spájajú Egypt s krajinami na východ od Sinaja. Severná cesta, ktorú Egypťania nazývali Hórova, vychádzala pravdepodobne z Memfisu a kopírovala severné pobrežie Sinajského polostrova, prechádzala oblasťou dnešného pásma Gazy a smerovala cez Kanaán po pobreží Stredozemného mora na sever do Anatólie. Písmo ju pozná ako *cestu cez krajinu Filištíncov* (13, 17; Tiño 2003, s. 30-31) a od rímskeho obdobia bola známa ako *Via maris*. Toto bola najkratšia a najrýchlejšia cesta do Kanaánu. V modernom názvosloví sa nazýva *Via maris* – Morská cesta. Latinské pomenovanie má svoj pôvod vo Vulgáte, kde sa spomína cesta k moru (Iz 8, 22; Mt 4, 15).

Lokalizácia Baal-Cafonu v severnej časti (14, 1-2) viedla k názoru, že Izraeliti vyšli z Egypta touto severnou cestou a prekročenie mora sa udialo v oblasti Sirbonského jazera. Problém tejto teórie spočíva v explicitnej zmienke, že Izraeliti nešli severnou cestou (13, 17), ako aj v archeologických nálezoch na lokalite Ras Qastrun, ktorá by mal byť podľa danej teórie identická s vrchom Baal-Cafon. V priebehu 2. tis. pred Chr. sa tu nenašli stopy po kulte Baal-Cafona a z geologického hľadiska ani nie je isté, že výbežok, na ktorom sa vrch nachádza, už v tom období existoval (Davies 1990, s. 164-165). Nezanedbateľným faktorom je archeologicky preukázaná prítomnosť veľkého počtu malých pevností, ktoré slúžili ako vojenské stanovištia na Hórovej ceste. Pochod Izraelitov by bol v takejto oblasti znemožnený. Druhá, alternatívna cesta cez Sinaj bola stredná, ktorá vychádzala z Memfisu a spájala severný cíp Suezského mora so severným cípom Arabského zálivu a napájala sa na Kráľovskú cestu (4 Mjž 21, 22), ktorá spájala Damask s Midiánom a Južnou Arábiou. Tretia cesta z Egypta na Sinaj išla takmer po pobreží Sinajského polostrova smerom na juh až k pohoriu Sinaj, ktoré sa nachádza v južnom cípe polostrova. Odtiaľ pokračovala smerom na severoseverovýchod opäť pozdĺž pobrežia až k Elatu. Biblická trajektória prechodu Izraelitov do Kanaánu sa s najväčšou pravdepodobnosťou približuje tejto ceste. Nevieme s istotou, kde presne boli lokality Mara, Elím, Refidím. I keď zoznam púštnych táborísk Izraelitov z 4 Mjž 33 je podrobnejší, neposkytuje oveľa presnejšie informácie o lokalizácii jednotlivých miest. Vrch Horeb je identický v biblickým vrchom Sinaj, ktorý sa dnes nazýva Mojžišov vrch, Džemel Músa (*Exodus, Komentáre k Starému zákonu* 2013, s. 404-405).

Zoznam bibliografických odkazov

- AUGUSTÍN, S., 2005. *Boží štát. II. zväzok*. Trnava. ISBN 80-7162-571-X.
- BÁNDY, J., 2002. *Úvod do exegézy Starej zmluvy*. Bratislava. ISBN 80-223-1693-8.
- BÁNDY, J., 2003. *Teológia Starej Zmluvy*. Bratislava. ISBN 80-223-1793-4.
- BÁNDY, J., 2003. *Úvod do Starej zmluvy*. Bratislava. ISBN 80-223-1885-X.
- BÁNDY, J., 2006. *Dejiny Izraela*. Bratislava. ISBN 80-223-2139-7.
- BARDTKE, H., 1988. *Příběhy ze starověké Palestíny. Tradice archeologie dějin*. Vyšehrad.
- BAUMANN, G., 2012. *Bible*. Praha. ISBN 978-80-247-3912-0.
- BENEŠ, J., 2019. *Dvanáctka. Uvedení do Malých proroků*. Praha. ISBN 978-80-7255-422-5.
- BENEŠ, J., 2017. *Jozue. Svatá slova v knize Jozue*. Praha. ISBN 978-80-7172-702-6.
- BENEŠ, J., 2015. *Kniha o Bohu soudci. Teologie knihy Daniel*. Praha. ISBN 978-80-7172-762-0.
- BENEŠ, J., 2012. *Směrnice a řády. Zákoník v Páté knize Mojžišově*. Praha. ISBN 978-80 7172-874-0.
- BER, V., 2009. *Vyprávění a právo v knize Exodus*. Jihlava. ISBN 978-80-86498-35-5.
- BIBLIA. 1990. *Vydala Slovenská evanjelická cirkev a. v. v ČSSR*. ISBN 0-564-03222-0.
- Библия – Книги Священного Писания Ветхого Завета на церковнославянском языке. 1993. Москва.
- Библия – Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. В русском переводе. Издание Московской патриархии. 1956. Москва.
- Библейские комментарии и отцов Церкви и других авторов I – VIII веков. Ветхий Завет II. Книга Бытия 12-50. Герменевтика 2004. ISBN 5-901 494-03-2.
- Библейские комментарии и отцов Церкви и других авторов I – VIII веков, Ветхий Завет III. Книги Исход, Левит, Числа, Второзаконие. Герменевтика 2010. ISBN 978-5-901494-15-8.
- BIČ, M., 1986. *Zes věta Starého zákona I*. Praha.
- CAP, A., 2019. *Izagogika do Starého Zákona I*. Prešov. ISBN 978-80-555-2211-1.
- CAP, A., 2018. *Úvod do Starého Zákona II*. Prešov. ISBN 978-80-555-2077-3.
- CAP, A., 2018. *Biblická prahistória. (Biblicko-exegetický komentár na 1. – 11. kapitulu knihy Genezis)*. Prešov. ISBN 978-80-555-1982-1.
- ČAPEK, F., 2018. *Archeologie, dějiny a utváření identity starověkého Izraele*. Vyšehrad. ISBN 978-80-7601-082-6.
- DAHLER, E., 1993. *Jeruzalém v dějinách spásy*. Kostelní Vydří. ISBN 80-85-527-28-6.
- DOUGLAS, J., 1996. *Nový biblický slovník*. Praha. ISBN 80-85495-65-1.
- DOUKHAN, J., 1996. *Túžba zeme. Štúdia prorockej knihy Daniel*. Martin. ISBN 80-88719-59-3.
- DUKA, D., 1992. *Úvod do Písma Svatého Starého Zákona*. Praha. ISBN 80-901252-5-5.
- ДРОЗДОВ, Ф., 1867. *Толкованиена Книгу Бытия*. Москва.
- DUBINOVÁ, T., 2008. *Ženy v Bibli, ženy dnes*. Praha. ISBN 978-80-86889-69-6.
- ЕГОРОВ, Г., 2004. *Священное Писание Ветхого Завета*. Москва.
- ЕГОРОВ, Г., 2016. *Священное Писание Ветхого Завета*. Москва. ISBN 978-5-7429-1053-4.
- Exodus. Komentáre k Starému zákonu*. 2013. 3. Zväzok. Trnava. ISBN 978-80-7141-766-8.
- FINKELSTEIN, I. a N. SILBERMAN, 2007. *Objevení Bible. Svatá Písma Izraele ve světle moderní archeologie*. Vyšehrad. ISBN 978-80-7021-869-3.
- Genezis. 2008. Trnava. ISBN 978-80-7141-626-5.
- GENEZIS – Starý zákon, překlad s výkladem. 1968. Praha.
- HANUŠ, J. a J. VYBÍRAL, 2009. *Příběhy povolání a obrácení v biblických textech*. Brno. ISBN 978-80-7325-177-2.

- HELLER, J. a M. PRUDKÝ, 2007. *Obtížné oddily knih Mojžišových*. 2. vydání. Kostelní Vydří. ISBN 978-80-7195-186-5.
- CHIOLERIO, M., 1997. *Blaze tomu, kdo slyší tato slova. První setkání se Starým zákonem*. Paulínky. ISBN 80-86025-10-1.
- Ilustrovaná príručka k Biblii. Slovenská biblická spoločnosť*. 2001. Banská Bystrica. Preklad P. – D. Alexandrovci. ISBN 80-85486-36-9.
- JANČOVIČ, J., 2002. „Nech je svetlo!“ – Úvod a exegéza vybraných statí Pentateuchu. Bratislava.
- JOHNSON, P., 1995. *Dějiny židovského národa*. Rozmluvy. ISBN 80-85336-31-6.
- KAŠNÝ, J., 2017. *Právo v hebrejské Bibli*. Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-910-0.
- KELLER, W., 2018. *A Biblia má predsa pravdu. Historická pravda podložená vedeckými dôkazmi*. Bratislava. ISBN 978-80-8172-036-9.
- KITTEL, R., 1937. *Biblia Hebraica*. Stuttgart.
- KUBÁČ, V., 2016. *Člověk před Boží tváří*. Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-754-0.
- KUZMIŠIN, P., 2018. *Bohovia starých Slovanov*. Bratislava. ISBN 978-80-8100-434-6.
- KÜNG, H., 2016. *Židovství*. Brno. ISBN 978-80-7485-110-0.
- LACH, S., 1962. *Księga Rodzaju*. T. 1.-11. Poznań.
- LEMANSKI, J., 2013. *Księga Rodzaju*. T. 1. č.2., Czenstochowa. ISBN 978-83-7797-205-2.
- LEMANSKI, J., 2009. *Nowy komentarz Biblijny. Stary Testament*. Księga Wyjścia, T. III. Czeszochowa. ISBN 978-83-7424-448-0.
- LINDEN, N., 2015. *Povídá se... podle Tóry*. Benešov. ISBN 978-80-88060-01-7.
- LINDEN, N., 2018. *Povídá se... o soudcích a králích*. Praha. ISBN 978-80-88060-14-7.
- ЛОПУХИН, А., 1904 – 1907. *Толковая Библия*. Т. 1. Петербург.
- MACDONALD, W., 2017. *Biblický komentář ke Starému zákonu*. Brno. ISBN 978-80-906732-0-5.
- MIKLIK, J., 1936. *Biblická archeologie*. Praha.
- МЕНЬ, А., 2000. *Исагогика – Ветхий Завет*. Москва. ISBN 5-88869-032-5.
- МЕНЬ, А., 2002. *Как читать Библию I.-II.* Калининград. ISBN 5-88869-029-5.
- MOLONEY, F., 2008. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří. ISBN 978-80-7192-991-8.
- MUCHOVÁ, L., 2019. *Bible pro ty, kdo už nejsou děti*. Praha. ISBN 978-80-7553-555-9.
- NANDRASKY, K., 1994. *Dejiny biblického Izraela*. Bratislava.
- NANDRASKY, K., 1961. *Dejiny Izraela*. Modra.
- NANDRASKY, K., 1980. *Úvod do Starej a Novej zmluvy*. Bratislava.
- NANDRASKY, K., 1976. *Teológia Starej zmluvy*. Bratislava.
- NOVOTNÝ, A., 1956. *Biblický slovník*. Praha.
- Pentateuch. Päť kníh Mojžišových s komentármi Jeruzalemskej Biblie*. 2004. Trnava. ISBN 80-7141-447-6.
- PETER, M., 1959. *Wyklad Pisma Swietego Starego Testamentu*. Poznań.
- Pět svátečních svitků. Živá díla minulosti*. 1958. Praha.
- Písmo Sväté Starého Zákona*. 1955. Trnava.
- ПРАВОСЛАВНАЯ ЭНЦИКЛОПЕДИЯ* Т. 1. 2000. Москва. ISBN 5-89572-006-4.
- PRUDKÝ, M., 2018. *Genesis I. 1, 1 – 6, 8*. Praha. ISBN 978-80-7545-047-0.
- Průvodce životem. I. Mojžišova (Genesis)*. 1998. Praha. ISBN 80-7130-059-4.
- ПУШКАРЬ, В., 2004. *Священная библейская история*. Санкт-Петербург. ISBN 5-7444-1167-4.
- RAHLFS, A., 1935. *SEPTUAGINTA –LXX*. Stuttgart. ISBN 3438051214.
- RENDTORFF, R., 2015. *Hebrejská bible a dějiny*. Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-541-6.
- RYAN, D., 2019. *24 hodín v starovekom Egypte. Jeden deň v živote ľudí, ktorí tam žili*. Bratislava. ISBN 978-80-8109-368-5.

- СНИГИРЕВ, Р., 2007. Библийская археология. Москва. ISBN 978-5-7789-0200-X.
- СОКОЛОВ, Н., 2002. *Ветхий Завет*. Москва.
- SCHULTZ, S., 1989. *Starý Zákon mluví*. Praha.
- STRUPPE, U. a W. KIRCHSCHLAGER, 2000. *Úvod do Starého a Nového zákona. Jak porozumět Bibli*. Vyšehrad. ISBN 80-7021-334-5.
- Sväté písmo Starého a Nového zákona*. 1996. Trnava. ISBN 80-7162-152-8.
- ŠALING, S. a kol., 2003. *Veľký slovník cudzích slov*. Bratislava. ISBN 80-89123-02-3.
- Študijná Biblia*. 2015. Banská Bystrica. ISBN 978-80-8156-052-1.
- ЩЕДРОВИЦКИЙ, Д., 2003. *Введение в Ветхий Завет*. Москва. ISBN 5-901599-15-2.
- ТЕОДОРИТ, К., 1855. *Толкование на книгу Бытия*. Москва.
- The Orthodox study Bible, 2008 by Athanasius of Orthodox Theology*. USA. ISBN 978-0-7180-0359-3.
- TYDLITÁTOVÁ, V., 2010. *Symbolika hradeb a bran v hebrejské bibli*. Praha. ISBN 978-80-7387-305-9.
- УАЙТ, Е., 1998. *Конфликт веков. Т. 1. Патриархи и пророки*. Москва. ISBN 5-86847-246-2.
- ВАСИЛИАДИС, Н., 2003. *Библия и археология*. Св.-Троицкая Сергиева Лавра.
- ВЕНИАМИН, П., 2004. *Священная библийская история, ч. 1-2*. Санкт-Петербург. ISBN 5-7444-1167-4.
- VESELÝ, J., 2001. *Mariánska zjevení z hlediska hermetismu*. Praha. ISBN 978-80-7439-036-4.
- Výklady ke Starému zákonu I. Zákon*. 1991. Praha. ISBN 80-7017-408-0.
- WALTON, J., 2017. *Ztracený svět 1. Kapitoly První knihy Mojžíšovy v kontextu evolučních a kreacionistických teórií. Starověká kosmologie a diskuze o vzniku světa. Pro poctivější četbu Bible*. Praha. ISBN 978-80-7255-396-9.
- WESTERMANN, C., 1972. *Tisíc let a jeden den*. Praha.
- ZAMAROVSKÝ, V., 2018. *Veľké príbehy Staroveku. Gilgameš. Sinuhet. Aeneas*. Bratislava. ISBN 978-80-8046-894-1.
- ZIOLKOWSKI, Z., 2001. *Nejtěžší stránky Bible*. Kostelní Vydří. ISBN 80-7192-450-4.

Kontakt

prof. ThDr. Alexander Cap, CSc.

Katedra biblických náuk

Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove

e-mail: alexander.cap@unipo.sk

SAMOBÓJSTWA W POLSCE W LATACH 1999-2019

SUICYDES IN POLAND IN 1999-2019

Andrzej Lipczyński

Abstrakt: Tylko w niektórych przypadkach samobójstwo ma wyraz honorowy. Niestety, ale zawsze samobójstwo jest dobrowolną rezygnacją z dalszego życia bez względu na powody, jakimi kieruje się sprawca. Polska nie jest jedynym krajem, w którym z roku na rok wzrasta wskaźnik prób samobójczych. Tylko bardzo głęboka szczegółowa analiza powodów aktów targnięcia się na życie. Niepokojący jest też wzrost samobójstw młodych ludzi do 18 roku życia. Dane statystyczne uwzględniają jedynie niektóre tylko wskaźniki charakteryzujące zjawisko.

Słowa kluczowe: samobójstwo, przyczyny samobójstw, statystyka samobójstw

Abstract: Only in some cases is suicide considered honorable. Unfortunately, suicide is always a voluntary resignation from further life, regardless of the perpetrator's reasons. Poland is not the only country where the rate of suicide attempts increases year by year. Only a very deep, detailed analysis of the reasons for the acts of taking one's life. The increase in suicides among young people under 18 years of age is also disturbing. Statistical data include only some indicators characterizing the phenomenon.

Key words: suicide, causes of suicide, suicide statistics

Akt samobójczy nie jest zjawiskiem obcy każdej cywilizacji, ale zawsze stanowi pewnego rodzaju tabu w życiu społecznym. Najbliżsi ofiary starają się unikać tematu. Dla najbliższego środowiska społecznego czyn samobójczy jednego z jej członków wzbudza różnego rodzaju domysły, które niekiedy absolutnie mniej pokrywają się z realnym motywem tego aktu. Targnięcie się na własne życie wciąż budzi wiele emocji i kontrowersji, jest traktowane jako efekt odwagi, ale również jako objaw tchórzostwa, a sami samobójcy są zarówno piętnowani jak i gloryfikowani. Na ogół pojawia się wątek religijny, szczególnie zbawienia.

Sam akt samobójczy, jako zjawisko społeczne jest na tyle interesujący, że zaczęto interesować się nawet od strony naukowej. Powstała nawet dyscyplina pod nazwą suicydologia, która zajmuje się stricte problematyką samobójstw. Jeden z socjologów francuskich E Durkheim uważał, że wzrost liczby samobójstw jest symptomem zakłóceń normalnych stosunków między jednostką a grupą społeczną, świadczącą o głębokości stanu zaburzeń, które dotyczą cywilizowane społeczeństwa (Prolong 2013; Durkheim 2006).

Ocena samego aktu samobójczego była na przestrzeni historii była dość zróżnicowana, a źródło oceny znajdowało swoją konotację w możliwości

dysponowania własnym życiem, myśleniu o wartości życia (Zwoliński 2013). Społeczeństwo wyrażało swoje poglądy względem samobójstwa w bardzo różnej formie. Forma jaką wyrażał się stosunek do samobójstwa w pewnym stopniu była zależna od poglądów społeczeństwa wobec wartości życia, prawa do dysponowania swoim życiem (Zwoliński 2013).

Można odwołać się do wielkich cywilizacji europejskich, do Grecji i do Rzymu oraz do Judaizmu kolebki przyszłego, chrześcijaństwa.

Prawo greckie traktowało samobójstwo jako przestępstwo, a samobójcy odmawiano uroczystości żałobnych, natomiast ręka trupa – samobójcy była odcinana i grzebana oddzielnie. Jeżeli jednak obywatel uzyskał zgodę senatu miasta na własną śmierć samobójczą, to jego śmierć traktowana była jako czyn zgodny z prawem (Zwoliński 2013).

Rzymianie w samobójstwie widzieli wybraną, po przemyśleniu, ocenę własnego życia, natomiast obowiązujące wówczas prawo nie przewidywało zemsty i degradacji dla samego samobójcy. Odebranie sobie życia było więc tolerowane i usprawiedliwiane, a karano je tylko w wyjątkowych przypadkach. Potępiane było wówczas, gdy człowiek zabijając siebie uchylał się od ciężących na nim obowiązków wobec społeczeństwa (Zwoliński 2013). Talmud również odnosi się do samobójstwa. Talmud bardzo wyraźnie zakazuje wszelkich rytualnych obrzędów w czasie pogrzebu samobójcy. Podobnie jak Żydzi, również muzułmanie traktują samobójstwo jako wyraźny bunt przeciwko prawu boskiemu, dlatego też powinno być surowo potępiane i nawet karane.

W tej sprawie odniósł się także w 563 roku Kościół katolicki i na I synodzie w Bredzie, na którym uchwalono również stosunek do samobójstwa i samobójcy. Samobójcy Kościół katolicki winien odmówić prawa do obrzędu pogrzebowego. Mszy świętej (eucharystii) oraz karano ich ekskomuniką. Egzekucja związana z ekskomuniką miała odbywać się zgodnie z obyczajem panującym na danym terenie.

W Bordeaux ciało zabójcy wieszano za nogi, w Lille zmarłego wieszano, a zmarłą palono, w Abbeville ciało włączono po ulicach.

Prawo karne ustanowione przez Ludwika XIV w 1670 roku nakazywało, aby ciało samobójcy ciągnąć na powrozie po ulicach, następnie powiesić lub wyrzucić na śmietnisko.

W Anglii do 1823 roku białe na pal ciało samobójcy włączono głównym traktem. Samobójca uważany był za przestępcę i zdrajcę, dlatego jego zwłoki podlegały pośmiertnej egzekucji, a doczesne dobra były konfiskowane. W Zurychu zwłoki samobójcy ćwiartowano, a następnie rozrzucano na cztery strony świata.

Prawo amerykańskie jeszcze w 1881 roku traktowało samobójstwo jako zbrodnię. Przepęstwem była również nieudana próba samobójcza za którą groziła kara do dwóch lat więzienia (Jarosz 2013).

Kościół katolicki odwołując się do piątego przykazania Dekalogu nie miał pola manewru. Nie zabijaj odnosi się również do samobójcy, który zabija nie tylko siebie, ale także bliźniego. Nawet w 452 roku na soborze powszechnym w Arles ustosunkował się do aktu samobójczego uznając ten akt za zabójstwo, jako wynik działania diabła. Kościół katolicki na synodzie w Toledo w roku 693 obłożył ekskomuniką nawet osoby, którym nie powiodła się śmierć samobójcza, pozbawieniem praw obywatelskich, godnego pochówku i jakichkolwiek obrzędów religijnych.

W czasach nowożytnych długo nie zmieniano praw dotyczących samobójców. Nadal zabraniano „uczciwego pogrzebu” samobójcom, a częstą praktyką było beczeszczzenie zwłok (obelżywe wieszanie, pozostawianie na sterwie gnoju, grzebanie ciała przez kata) (Zwoliński 2013).

Zmiany w tym zakresie nastąpiły dopiero XIX wieku. Zaniechano takowania samobójcy jako przestępców i odstąpiono od ukarania.

Analizując Katechizm Kościoła rzymsko-katolickiego można odnaleźć treści odnoszące się do samobójstwa. „Samobójstwo zaprzecza naturalnemu dążeniu istoty ludzkiej do zachowania i przedłużenia swojego życia (...). Dobrowolne współdziałanie w samobójstwie jest sprzeczne z prawem moralnym. Ciężkie zaburzenia psychiczne, strach lub poważna obawa przed próbą, cierpieniem lub torturami mogą zmniejszyć odpowiedzialność samobójcy” (*Katechizm Kościoła katolickiego* 1994).

Papież Jan Paweł II wydał encyklikę o nienaruszalności życia ludzkiego. Jest to Encyklika *Evangelium Vita*. „Żaden człowiek nie może jednak samowolnie decydować o tym, czy ma żyć, czy umrzeć; jedynym i absolutnym Panem władnym podjąć taką decyzję, jest Stwórca – Ten, w którym żyjemy, poruszamy się i jesteśmy” (Jan Paweł II 2000, s. 32). Na dzień dzisiejszy wiele państw w kodeksach karnych nie umieszcza żadnych postanowień dotyczących samobójstwa. Polski kodeks karny z 1997 roku, nie przewiduje sankcji za akty samobójcze. Natomiast karze podlega współuczestnictwo w samobójstwie. Zgodnie z zapisami art. 150§1 KK „Kto zabija człowieka na jego żądanie i pod wpływem współczucia dla niego” oraz art. 151 KK „Kto namową lub przez udzielenie pomocy doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie”, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 (Dz.U.2019, poz. 1950).

Kryminolodzy, a szczególnie osoby analizujące zjawisko samobójstw spowodowało, że Światowa Organizacja Zdrowia (World Health Organization)

podjęła się zdefiniować samobójstwo jako zjawisko wielowymiarowe, będące wynikiem interakcji pomiędzy czynnikami biologicznymi, genetycznymi, psychologicznymi, socjologicznymi i środowiskowym (*Światowa Organizacja Zdrowia, Polskie Towarzystwo Suicydologiczne* 2003). Definicja zjawiska dość krótka, ale zawierająca istotę zjawiska. „Jest to akt o skutku śmiertelnym, który zmarły ze świadomością i oczekiwaniem takiego skutku sam zaplanował i wykonał w celu spowodowania zmian przez siebie pożądaných, upragnionych (*Światowa Organizacja Zdrowia, Polskie Towarzystwo Suicydologiczne* 2003, s. 8).

Wspomniany nieco wyżej E. Durkheim opisał samobójstwo jako „każdy przypadek śmierci, który bezpośrednio lub pośrednio wynika z pozytywnego lub negatywnego działania ofiary, która wiedziała, że da ono taki rezultat” (Hołyst 2002, s. 39). Definicja E. Durkheim nie jest na tyle kompletna, ponieważ nie uwzględnia motywacji, zachowań ryzykownych, autodestrukcyjnych. Autor ten zauważa, że wśród różnych rodzajów śmierci istnieją takie, które mają tę szczególną cechę, że zostały spowodowane przez samą ofiarę, są wynikiem czynu dokonanego przez zmarłego” (Durkheim 2006, s. 51). E. Durkheim przyczyn samobójstwa upatrywał w stanie społeczeństwa, które nie może zapobiec takim tragediom z uwagi na postępującą dezintegrację, uważał, że samounicestwienie należy traktować jako fakt społeczny. Jego prawo samobójstw zakłada, iż liczba samobójstw zmienia się w stosunku odwrotnie proporcjonalnym do stopnia spójności danej grupy społecznej, do której należy jednostka (Durkheim 2006, s. 264).

M. Kuć zauważa, że samobójstwo jest gwałtownym pozbawieniem siebie życia, które stanowi kres egzystencji biologicznej, psychicznej i społecznej, natomiast A. Gmitrowicz stwierdza, że samobójstwo jest przemyślanym, zamierzonym działaniem zagrażającym życiu, podjętym samodzielnie, którego następstwem jest śmierć. E. S. Shneidman definiuje samobójstwo jako świadomie podjęte działanie, którego celem jest unicestwienie, a działanie to można określić jako wielowymiarowe zaburzenie występujące u jednostki, której potrzeby nie są zaspokojone i która sama definiuje problem, z powodu którego samobójstwo spostrzega jako najlepsze rozwiązanie (Kuc 2010, s. 53-54). R. O' Connor i N. Sheehy określają samobójstwo jako „wybrane dobrowolnie zachowanie, które w możliwie najkrótszym terminie ma spowodować własną śmierć” (O'Connor i Sheehy 2003, s. 22). Obaj autorzy wymieniają również zjawisko pod nazwą czyny niezakończone zejściem śmiertelnym, wyraźnie różnicując od aktu samobójczego, którego efektem jest zejście śmiertelne. Obaj autorzy do czynów niezakończonych śmiercią zaliczają aktyw których osoba świadomie dokonuje samouszkodzenia lub zażywa jakąkolwiek sub-

stancję w ilości znacznie przekraczającej wszelkie zalecenia lekarskie albo ogólnie uznane dawki terapeutyczne (O'Connor i Sheehy 2003, s. 22-23).

Zdecydowanie M. Halbwachsa różnicuje samobójstwo, w które według niego dochodzi do utraty życia z założeniem, że tego czynu dokonuje sama ofiara. Samobójstwem nie nazywa zgonu samobójczego, będącego następstwem poświęcenia się za kogoś⁸. Uważał, że samobójstwo jest stałym zjawiskiem, które istnieje w sposób ciągły, powtarzający się systematycznie w określonych odstępach czasu (Ślepko 1978, s. 486).

Odwołując się do przyczyn E. Durkheim zwrócił uwagę na pewne prawidłowości. Dane statystyczne dowodzą, że „liczba samobójstw zmienia się odwrotnie do stopnia integracji społeczności religijnej, liczba samobójstw zmienia się odwrotnie do stopnia integracji społeczności domowej, liczba samobójstw zmienia się odwrotnie do stopnia integracji społeczności politycznej” (Durkheim 2006, s. 264).

Analizowano również motywy czynu samobójczego. Do głównych czynników związanych z samobójstwem Mo zna zaliczyć determinanty psychiatryczne i psychologiczne: silną depresję, inne zaburzenia nastroju – np. zaburzenia dwubiegunowe, impulsywność i uczucie beznadziejności (Hołyst 2000, s. 190). Do niekorzystnych sytuacji społecznych związanych z zachowaniami samobójczymi zaliczono: niski status socjoekonomiczny, niskie wykształcenie, ubóstwo, niski dochód (Sulska i Sumiła 2006, s. 129). Dla E. Ringel pierwszych sześć lat życia „decyduje o tym, czy w człowieku powstanie archetyp zaufania czy nieufności, czy radość życia obudzi się w nim, czy zgaśnię (Szymanowska 1991, s. 132). E. Ringel psychiatra i neurolog badając osoby po próbach samobójczych doszedł do wniosku, że większość pacjentów w dzieciństwie doznawała urazów psychicznych przez co ukształtował się w nich zamiast archetypu zaufania – archetyp nieufności, zamiast samodzielności – niepewność i wątpliwości, zamiast inicjatywy – znaczne zahamowanie (Szymanowska 1991, s. 132).

Biorąc pod uwagę intencje zadania sobie śmierci można wyróżnić następujące kryteria, biorąc pod uwagę intencjonalność. Samobójstwa z intencją śmierci – które najczęściej kończą się śmiercią. Są przypadkami autodestrukcji oraz wynikiem rezygnacji jednostki z walki o własne życie. Samobójstwa bez intencji śmierci – najczęściej kończące się na etapie usiłowania. Ich celem jest zakomunikowanie otoczeniu jakiegoś problemu. Jednostka nie chce pozbawić siebie życia, lecz dokonać jakiejś manifestacji (Samobójstwa z intencją śmierci – które najczęściej kończą się śmiercią). Są przypadkami autodestrukcji oraz

⁸ Na przykład: Święty Ojciec Maksymilian Kolbe za Gajowniczką, współwięźnia obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, zdecydował się na śmierć w dniu 14 sierpnia 1941 roku.

wynikiem rezygnacji jednostki z walki o własne życie. Samobójstwa bez intencji śmierci – najczęściej kończące się na etapie usiłowania. Ich celem jest zakomunikowanie otoczeniu jakiegoś problemu. Jednostka nie chce pozbawić siebie życia, lecz dokonać jakiejś manifestacji (Kałdon 2016, s. 30-31).

Psychologowie i psychiatrzy dokonali pewnego rodzaju analizy samobójstwa i zaobserwowali w oparciu o doświadczenie pewnego rodzaju prawidłowość występujących po sobie etapów. Na ogół istnieją cztery etapy pojawiające się jeden po drugim.

Na pierwszym etapie jednostka stawia siebie w pozycji przedmiotu łamiąc bariery stojące na drodze do dokonania obiektywnej oceny siebie i własnej sytuacji życiowej. Osoba taka jest przedmiotem obserwacji.

Kolejny etap pojawiający się w umyśle dotyczy autowartościowania siebie, swojej sytuacji w różnych aspektach dotychczasowego życia. Pomijane są mocne strony i osiągnięcia. Niestety bilans jest ujemny ze świadomością bezsensownego własnego życia, bądź jego negatywną wartością.

Bilans jakiego dokonuje przyszły samobójca wychodzi negatywny i dochodzi do wniosku, że rzeczywistość stałaby się lepsza, gdyby w niej nie było jego osoby.

Decyzja dokonania aktu samobójczego, która nie jest wyborem życiowym jednostki, ale wyrokiem wydanym na samym sobie (Pietrzak 2003, s. 41).

Sygnały te można zaobserwować tylko wtedy, kiedy osoba ma grono osób, które mogą zauważyć niekiedy dość jawnie komunikowany zamiar samobójczy w treści wypowiedzianych zdań, opinii.

Nie bez powodu przyszły samobójca wypowiada treści budzące zaniepokojenie. Może to robić w zupełnie do końca zaplanowanym celu, ale wynikającym z osobowości w kryzysie. Wielu psychologów nazywa to wołaniem o pomoc, zainteresowanie. Dla innych z kolei próba samobójcza jest sposobem agresji lub środkiem ukarania osób najbliższych (Kołdan 2014, s. 97-98).

Tezy socjologii na temat samobójstwa jako zjawiska społecznego są bez wątpienia przydatne w poszukiwaniu przyczyn samobójstw, jak również sposobów radzenia sobie z nim. Obalają one mit o samobójstwie, jakoby jest ono rodzajem choroby psychicznej. Badania dotyczące pewnych regionów czy miejsc, w których często dochodzi do samobójstw pokazują, że przyczynami występujących tam zamachów na własne życie, są ciężkie warunki życia, z którymi część osób nie potrafi sobie poradzić. Analizując płeć, wiek, stan cywilny, miejsce zamieszkania, zawód, można wskazać na pewne typy ludzi podatnych na czynniki suicydogenne.

Spółeczny charakter życia sprawia, iż decyzja aktu samobójczego, jeżeli nawet ze względu na etiologię ma charakter indywidualny, to w kategoriach

skutków jest zawsze sprawą społeczną. Jednostka wybierająca śmierć „obraża” społeczeństwo jako organizm funkcjonujący dynamicznie w sposób określony przez system wartości, służący realizacji celów indywidualnych i zbiorowych (Hołyst 1983, s. 12-13). Samobójstwo jest zjawiskiem poruszającym opinię społeczną, bywa oceniane jako pogarda dla społeczeństwa, tchórzostwo, ale również jako swego rodzaju akt bohaterstwa. Oceny te zależą od wielu czynników, a istotną rolę odgrywa tu motyw, sposób, okoliczności, cechy biologiczne, psychiczne i społeczne jednostki, która targnęła się na własne życie (Hołyst 1999, s. 69).

Mimo obecności w życiu każdej społeczności, cywilizacji od kiedy można mówić o *homo sapiens*, samobójstwa zawsze budziły i będą budzić smutne emocje bez względu, czy dotyczy to znanej, czy nieznaney osoby. Zawsze jest tragedią, ponieważ odchodzi ze społeczeństwa osoba na własne życzenie.

Doświadczenie zawodowe pozwala nas twierdzenie, że poza samobójstwami dokonanymi pod wpływem stanu silnego wzburzenia, zazwyczaj taki czyn jest sygnalizowany wprost najbliższemu otoczeniu. Jeśli takie sygnały pojawiały się już wcześniej, mogą być bagatelizowane. Bez względu na motywację zamiaru dokonania samobójstwa zawsze jest sygnałem wołającym o pomoc, dążenie do wywarcia presji na otoczeniu; chęć wyrażenia swoich uczuć, z którymi nie potrafi sobie poradzić.

U wielu osób próba samobójcza stanowi sposób komunikacji ze światem. Zachowanie takie jest sygnałem dla najbliższych, że człowiek jest w krytycznej sytuacji i potrzebuje pomocy. Dla innych z kolei próba samobójcza jest sposobem agresji lub środkiem ukarania osób najbliższych (Zwoliński 2013, s. 143).

Trudno jest wyobrazić sobie życie człowieka poza środowiskiem społecznym. To społeczny charakter życia sprawia, iż decyzja aktu samobójczego, jeżeli nawet ze względu na etiologię ma charakter indywidualny, to w kategoriach skutków jest zawsze sprawą społeczną. Można nawet wysunąć taką tezę, że człowiek wybierający śmierć samobójczą działa przeciwko społeczeństwu, ponieważ jako jednostka funkcjonuje w określony sposób chociażby przez system obowiązujących wartości, realizując wspólny cel osobisty a także zbiorowy. B. Hołyst (1983, s. 12) wręcz mówi o pogardzie dla społeczeństwa, tchórzostwo, ale również jako swego rodzaju akt bohaterstwa. Oceny te zależą od wielu czynników, a istotną rolę odgrywa tu motyw, sposób, okoliczności, cechy biologiczne, psychiczne i społeczne jednostki, która targnęła się na własne życie.

Naukowcy zajmujący się suicydologią dokonali pewnej kategoryzacji aktów samobójczych. Makara-Studzińska te kategorię samobójstwa nazywa alternatywnym. Ta kategoria charakteryzuje się ofiarowaniem siebie, a głów-

nym motywem osobisty powód, problemy czy trudności, od których przyszły samobójca ucieka (Makara – Studzińska 2015, s. 8).

Samobójstwa altruistyczne – polegające na poświęceniu siebie jako ofiary dla dobra innych. Powodowane są głównie chęcią i oczekiwaniem poprawy sytuacji innych osób. Są wynikiem zbyt silnej integracji jednostki ze społeczeństwem. Są wynikiem zbyt silnej integracji jednostki ze społeczeństwem (Zwoliński 2013, s. 602-3).

Kolejna kategoria wynika z silnym przeświadczeniu o bezsensowności życia, bolesnych przeżyć, doświadczania samotności, utraty więzi z normami i wartościami społecznymi (Zwoliński 2013, s. 603). Podstawowym motywem dla tej kategorii można wyjaśnić w kategoriach regulacji społecznej i jest skutkiem gwałtownych zmian społecznych, poczuciem alienacji. Jeszcze innym kryterium w tej grupę znajduje się pewna liczba samobójstw wynikających z przemian ekonomicznych, zapaści gospodarczej, rozregulowania moralnego, które nie chroni przed samobójstwem (Connor i Sheehy 2003, s. 23).

Samobójstwa egoistyczne, w którym głównym motywem działań samobójczych jest osobisty powód, problem czy trudność, od których ucieka suicydent (Sumiła i Sulska 2006, s. 129). Popelniane bywa w sytuacji, kiedy jednostka zostaje zepchnięta na margines, otrzymuje za mało społecznego wsparcia i jest słabo związana z miejscem zamieszkania, lokalnym środowiskiem i społeczeństwem (Makara-Studzińska 2015, s. 8).

Inna kategorię zarówno dla A. Zawolińskiego i R. O'Connor, N. Sheehy (2003, s. 24) jest samobójstwo o charakterze fatalistyczno-katastroficznym. Do tej kategorii zalicza się osoby, które tracą lub utraciły kierunek w życiu, mający poczucie, że nie panuje nad własnym losem.

Należy zdać sobie sprawę, że przedstawione wcześniej kategorie samobójstw nie zamykają jeszcze innego widzenia kategorii. Tak zwykle bywa, kiedy mamy do czynienia z człowiekiem i jego bogactwem osobowości i sytuacji życiowo- społecznej itp.

Na przykład Barbara Kołdon (2016, s. 30-31) mówi o samobójstwach z intencją śmieci i bez intencji śmierci. Samobójstwa z intencją śmierci, które najczęściej kończą się śmiercią. Są przypadkami autodestrukcji oraz wynikiem rezygnacji jednostki z walki o własne życie. Samobójstwa bez intencji śmierci, to te, najczęściej kończące się na etapie usiłowania.

Ich celem jest zakomunikowanie otoczeniu jakiegoś problemu. Jednostka nie chce pozbawić siebie życia, lecz dokonać jakiejś manifestacji.

Tabela 1: Liczba zamachów samobójczych w tym zakończonych zgonem w latach 1999-2019⁹

A-liczba podejmowanych prób samobójczych, B-Liczba zgonów samobójczych %- skuteczna śmierć samobójcza

Rok	A	B	%
1999	5182	4695	90,60
2000	5621	4947	88,01
2001	5712	4971	87,03
2002	5928	5100	86,03
2003	5467	4634	84,76
2004	5893	4893	83,03
2005	5625	4621	82,15
2006	5152	4090	79,39
2007	4658	3530	75,78
2008	5237	3964	75,70
2009	5713	4384	74,14
2010	5456	4087	74,90
2011	5124	3839	74,92
2012	5791	4177	72,13
2013	8575	6101	71,15
2014	10207	6165	60,40
2015	9973	5688	57,03
2016	9861	5405	54,81
2017	11139	5276	47,36
2018	11167	5182	46,40
2019	11961	5255	43,93
Razem	149642	101004	67,50

⁹ Dostępne dane z Komendy Głównej Policji w Warszawie.

W Polsce odnotowano 149.642 osoby, które podjęły próby samobójcze, w następstwie których zanotowano 101.004 zgony. W analizowanym okresie czasu skuteczne próby samobójcze stanowiły 67,50 % ogółu zamachów samobójczych. Wzrostowi liczby zamachów samobójczych oraz zgonów w zamachach samobójczych towarzyszy jednocześnie procentowy spadek skutecznych prób samobójczych. W 1999 roku odsetek zgonów w zamachach samobójczych wynosił aż 90,60 %, natomiast w 2019 roku wskaźnik ten kształtował się na poziomie 43,93 %. Z prezentowanych danych wynika, że odsetek skutecznych zamachów samobójczych na przestrzeni lat 1999-2019 obniżył się o 46,67 %. Największą liczbę osób podejmujących próby samobójcze odnotowano w 2019 roku (11.961 osób), a najmniejszą w 2007 roku (4.658 osób), natomiast najwięcej zgonów będących następstwem zamachów samobójczych odnotowano w 2014 roku (6.165 osób), a najmniejszą w 2007 roku (3.530 osób). W latach 1999-2005 odsetek skutecznych prób samobójczych wahał się w przedziale 82,15 % - 90,60 %; w latach 2006-2013 w przedziale 71,15 % - 79,39 %, w latach 2014-2016 w przedziale 54,81 % - 60,40 %; w latach 2017-2019 w przedziale 43,93 % - 47,36 %.

Tabela 2: Rozkład liczbowy i procentowy skutecznych aktów samobójczych w poszczególnych latach i wieku

wiek	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021	Rok 2022	Razem
19-24	353	344	360	349	344	317	2067
25-29	406	384	402	415	384	356	2347
30-34	499	443	476	452	467	476	2813
35-39	465	446	520	491	565	510	2997
40-44	462	472	453	490	492	465	2834
45-49	405	437	453	430	465	445	2635
50-54	442	427	391	399	409	426	2494
55-59	603	551	451	429	466	428	2928
60-64	36	565	533	524	454	466	2578
65-69	379	357	403	387	378	363	2267
70-74	213	261	280	271	282	262	1569
75-79	142	156	150	144	141	175	908
80-+	104	127	144	143	135	128	781
N-wiek	8	6	10	7	16	7	54
Razem	4517	4976	5026	4931	4998	4824	29272

Tabela 3: Rozkład liczbowy skutecznych aktów samobójczych w latach 2017-2022 od 7 do 85 roku życia z podziałem na dni tygodnia

Rok	1	2	3	4	5	6	7	Razem
217	874	751	749	712	714	729	747	5276
20018	854	761	720	698	750	693	706	5180
2019	858	797	804	724	704	671	697	5255
2020	845	736	765	742	668	712	697	5165
2021	859	778	696	702	735	657	774	5201
2022	856	760	708	732	675	695	682	5108
Razem	5146	4583	4442	4310	4246	4157	4303	31185

1-poniedziałek; 2-wtorek; 3-środa; 4-czwartek; 5-piątek; 6-sobota; 7- niedziela

Tabela 4: Rozkład liczbowy skutecznych aktów samobójczych w poszczególnych latach z podziałem na wiek.

Dane z Komend Głównych Policji

Rok	ogółem	Mężczyźni	Kobiety
1999	4695	3967	728
2000	4947	4090	857
2001	4971	4184	787
2002	5100	4215	885
2003	4634	3890	744
2004	4893	4104	789
2005	4621	3885	736
2006	4090	3444	646
2007	3530	2924	606
2008	3964	3333	631
2009	4384	3739	645
2010	4087	3517	570
2011	3839	3294	545
2012	4177	3569	608
2013	6101	5196	904
2014	6165	5237	928
2015	5688	4889	799
2016	5405	4638	767
2017	5276	4524	761
2018	5182	4471	711
2019	5255	4497	756
Razem	101004	85607	15403

Z powyższej tabeli wynika, że mężczyźni znacznie częściej popełniali samobójstwa w stosunku do kobiet w latach 1999-2019.

Z danych zawartych w tabeli nr 3 wynika, że w latach 1999-2019 mężczyźni dokonywali skutecznego zamachu samobójczego około sześciokrotnie częściej niż kobiety, podejmując łącznie 85.607 skutecznych prób samobójczych, natomiast kobiety targnęły się skutecznie na własne życie 15.393 razy. Średnia roczna liczba skutecznych zamachów dokonanych przez mężczyzn w latach 1999-2019 była równa 4.076 przypadkom (co stanowi 84,76 % średniej ogółu ofiar), natomiast w grupie kobiet wynosiła 733 przypadki (co stanowi 15,24 % średniej ogółu ofiar). Na 10 kobiet, które w badanym okresie skutecznie targnęły się na swoje życie przypada średnio 56 mężczyzn. Badania sprawców zamachów samobójczych według płci prowadzone przez B. Hołysta wskazują, że jeszcze w latach 1962-1979 mężczyźni przeszło trzykrotnie częściej niż kobiety dokonywali zamachów samobójczych, natomiast średnia roczna liczba zamachów dokonanych przez mężczyzn kształtowała się na poziomie 2.662 przypadków, a w grupie kobiet wynosiła 866 przypadków 51. Większy odsetek prób samobójczych zakończonych zgonem wśród mężczyzn jest skorelowany z wyborem skuteczniejszych metod odbierania sobie życia. Mężczyźni niechętnie dzielą się swoimi problemami, aby nie być poświadczonymi o słabość i brak zaradności życiowej, dlatego niechętnie zgłaszają się do lekarzy, a ze swoimi problemami starają radzić sobie w samotności. Rola mężczyzny utrwalaona jest w tradycji jako dominująca, agresywna, niezależna, racjonalna, rywalizująca i sprawująca kontrolę. Natomiast kobiety mają większy system społecznego oparcia, są skłonniejsze do poszukiwania profesjonalnej pomocy, a także szybciej rozpoznają u siebie oznaki kryzysu, a w przypadku targnięcia się na własne życie preferują mniej ryzykowne środki (Kielan i Olejniczak 2018, s. 15).

Tabela 5: Poziom wykształcenia osób po skutecznym samobójstwie w latach 1999-2019

Rok	1	2	3	4	5	6
1999	257	1281	1167	390	87	1513
2000	227	1224	1126	381	108	1881
2001	209	1110	1149	357	111	2035
2002	175	1079	1040	381	82	2343
2003	119	890	924	353	92	2256
2004	121	873	908	353	87	2551
2005	99	792	795	349	105	2481
2006	83	628	691	288	83	2317
2007	54	496	539	257	69	2115

Rok	1	2	3	4	5	6
2008	58	559	567	249	65	2466
2009	49	509	524	262	80	2960
2010	32	435	488	237	68	2827
2011	33	352	402	203	84	2765
2012	31	357	445	262	105	2977
2013	29	490	507	349	134	4592
2014	21	488	545	357	117	4637
2015	18	453	490	323	132	4272
2016	11	408	464	306	129	4087
2017	31	392	558	378	132	3593
2018	29	324	467	380	130	3690
2019	20	312	465	356	138	3838
Razem	1706	13452	14261	6771	2138	62196

- 1 podstawowe niepełne
- 2 podstawowe
- 3 zasadnicze zawodowe
- 4 średnie
- 5 wyższe
- 6 brak danych

Dane dotyczące wykształcenia ofiar zamachów samobójczych są szczerkowe, ponieważ w badanym okresie czasu w 62 % przypadków nie ustalono, bądź nie wpisano w dokumentacji poziomu wykształcenia osoby, która podjęła skuteczną próbę samobójczą.

W oparciu o dane przedstawione w tabeli można stwierdzić, że osoby z wykształceniem podstawowym i podstawowym niepełnym dokonały skutecznego zamachu samobójczego w 15.158 przypadkach (co stanowi 15,01 % ogółu zgonów); zasadniczym zawodowym 14.261 przypadkach (co stanowi 14,12 % ogółu zgonów); średnim 6.771 przypadkach (co stanowi 6,70 % ogółu zgonów); wyższym 2.138 przypadkach (co stanowi 2,17 % ogółu zgonów). Zatem można przyjąć, że zamachy samobójcze są odwrotnie skorelowane z poziomem wykształcenia podejmujących je osób.

Osoby z wykształceniem podstawowym i podstawowym niepełnym najczęściej podejmowały skuteczne próby samobójcze na terenie województwa mazowieckiego (1.962 osoby, co stanowi 15,11 % ogółu zgonów na terenie województwa); lubelskiego (1.415 osób, co stanowi 22,21 % ogółu zgonów na terenie województwa); łódzkiego (1.357 osób, co stanowi 18,00 % ogółu zgonów).

na terenie województwa); wielkopolskiego (1.272 osoby, co stanowi 14,93 % ogółu zgonów na terenie województwa), a najrzadziej na terenie województwa lubuskiego (290 osób, co stanowi 8,54 % ogółu zgonów na terenie województwa); opolskiego (356 osób, co stanowi 14,00 % ogółu zgonów na terenie województwa); pomorskiego (700 osób, co stanowi 11,79 % ogółu zgonów na terenie województwa). Skuteczne zamachy samobójcze wśród osób legitymujących się wykształceniem zawodowym dominowały na terenie województwa śląskiego (1.757 osób, co stanowi 15,96 % ogółu zgonów na terenie województwa) i wielkopolskiego (1.589 osób, co stanowi 18,65 % ogółu zgonów na terenie województwa). Wśród osób z wykształceniem średnim największą liczbę skutecznych prób samobójczych odnotowano na terenie województwa mazowieckiego (898 osób, co stanowi 6,91 % ogółu zgonów na terenie województwa); śląskiego (757 osób, co stanowi 6,88 % ogółu zgonów na terenie województwa) i małopolskiego (584 osoby, co stanowi 6,92 % ogółu zgonów na terenie województwa). Najmniejsza liczba zgonów w wyniku prób samobójczych wśród osób posiadających wykształcenie średnie odnotowana została na terenie województwa lubuskiego (132 osoby, co stanowi 3,89 % ogółu zgonów na terenie województwa); polskiego (148 osób, co stanowi 5,80 % ogółu zgonów na terenie województwa) i warmińsko-mazurskiego (198 osób, co stanowi 4,55 % ogółu zgonów na terenie województwa). Osoby z wykształceniem wyższym najczęściej dokonywały skutecznych zamachów samobójczych na terenie województwa mazowieckiego (315 osób, co stanowi 2,42 % ogółu zgonów na terenie województwa); małopolskiego (232 osoby, co stanowi 2,75 % ogółu zgonów na terenie województwa) i śląskiego (203 osoby, co stanowi 1,84 % ogółu zgonów na terenie województwa). Najrzadziej takie próby podejmowali mieszkańcy województwa lubuskiego (46 osób, co stanowi 1,35 % ogółu zgonów na terenie województwa) oraz opolskiego (60 osób, co stanowi 2,35 % ogółu zgonów na terenie województwa).

Tabela 6: Stan cywilny osób samobójstwa zakończonych zgonem w latach 1999-2019

Rok	1	2	3	4	5	6	7
1999	2255	1419	267	376	114	59	205
2000	2358	1447	249	415	134	61	283
2001	2358	1498	257	378	130	66	284
2002	2332	1500	276	426	151	52	363
2003	2142	1370	271	332	132	45	342
2004	2196	1516	268	352	134	59	368
2005	2142	1355	286	328	120	59	331
2006	1808	1211	269	308	135	35	324

Rok	1	2	3	4	5	6	7
2007	1571	1031	232	247	119	34	296
2008	1755	1153	270	287	149	40	310
2009	2003	1227	297	300	158	35	364
2010	1841	1178	300	302	139	31	302
2011	1708	1132	297	234	150	26	306
2012	1813	1259	294	291	152	21	338
2013	2478	1648	283	405	179	44	683
2014	2556	1773	303	380	209	37	691
2015	2163	1673	484	365	208	46	749
2016	2078	1529	431	397	206	32	732
2016	2013	1672	466	371	216	21	517
2018	1999	1586	440	359	203	32	563
2019	1973	1670	465	376	212	24	535
Razem	43542	29847	7111	7229	3250	859	9066

- 1 zony/zamężna
- 2 kawaler/panna
- 3 rozwiedziony/a
- 4 wdowiec /wdowa
- 5 konkubin/konkubent
- 6 separowany/a
- 7 brak danych

Osoby pozostające w związku małżeńskim znacznie częściej podejmują próby samobójcze niż osoby samotne, rozwiedzione czy wdowcy. Na przestrzeni ostatnich dwudziestu jeden lat 57.986 osób pozostających w małżeństwie targnęło się na własne życie, z czego 43.542 osoby w sposób skuteczny (co stanowi 43,11 % ogółu zgonów w zamachach samobójczych). Zwiększona śmiertelność w małżeństwie może wynikać stąd, że osoby będące w związkach formalnych stanowią największy odsetek populacji. Żyjący w związkach nieformalnych skutecznie targnęli się na własne życie 3.350 razy (co stanowi 3,32 % ogółu zgonów). Łącznie w badanym okresie osoby pozostające w małżeństwie lub związku nieformalnym podjęły próbę samobójczą zakończoną zgonem 46.892 razy (co stanowi 46,43 % ogółu zgonów). Kawalerowie i panny w analizowanym okresie podjęli 50.770 prób samobójczych, z czego skutecznymi okazały się 29.847 (co stanowi 29,55 % ogółu zgonów). Należy również zauważyć, że w okresie dwudziestu jeden lat kawalerowie i panny tylko w latach 1999 – 2001

oraz 2004 roku podjęli więcej prób samobójczych niż osoby zamężne (kawaler/panna: 1999 rok – 4.315; 2000 rok – 4.298; 2001 rok – 4.798; 2004 rok – 3.452. Żonaty/zamężna: 1999 rok – 3.673; 2000 rok – 3.564; 2001 rok – 3.738; 2004 rok – 3.361). Spis powszechny z 2011 roku ukazał strukturę populacji pod względem stanu cywilnego. Najliczniejszą kategorią są osoby pozostające w związku małżeńskim, które stanowią nieco ponad połowę populacji (55,8 % osób w wieku 15 lat i więcej, t.j. 18236,4 tys.), kawalerowie i panny stanowią 28,8 % badanej populacji (9420,1 tys.); osoby owdowiałe 9,6 % (3126,8 tys.), a osoby rozwiedzione 5,0 % (266,9 tys.). W związku z powyższym można stwierdzić, że osoby zamężne, które skutecznie targnęły się na własne życie stanowią 0,24 % populacji osób będących w związku małżeńskim; kawalerowie i panny 0,32 % populacji; osoby rozwiedzione 2,66 % populacji; osoby owdowiałe 0,23 % populacji. Zatem, uwzględniając stan cywilny osób podejmujących próby samobójcze oraz liczebność populacji pod względem stanu cywilnego należy stwierdzić, że największy odsetek zamachów samobójczych ze skutkiem śmiertelnym podejmują osoby należące do grupy rozwiedzionych oraz kawalerów i panien.

Tabela 7: Powody zamachu samobójczego zakończone zgonem w latach 1999-2019

Rok	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1999	715	464	392	338	144	95	126	58	54	23	2
2000	778	430	405	349	142	88	134	72	47	29	4
2001	788	466	392	343	127	82	175	69	44	25	6
2002	854	452	347	380	155	82	138	59	30	25	4
2003	740	392	333	328	148	82	122	62	30	24	3
2004	810	404	368	322	159	77	106	62	37	31	3
2005	717	415	319	300	158	74	99	45	24	27	1
2006	663	332	281	223	137	77	69	51	28	24	0
2007	578	287	251	143	162	61	37	37	27	11	1
2008	646	358	289	187	192	59	51	41	27	14	3
2009	620	380	286	265	182	64	94	49	19	23	5
2010	560	338	260	244	186	64	75	38	11	20	1
2011	527	356	223	254	155	63	69	40	7	16	1
2012	587	355	250	267	209	59	95	30	14	16	2
2013	570	474	495	350	263	95	96	33	12	12	5

Rok	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2014	645	528	499	337	272	115	102	37	13	15	2
2015	635	447	427	216	228	78	61	39	13	16	2
2016	819	363	359	197	222	90	56	34	12	20	1
2017	1017	285	186	219	231	96	53	25	41	26	0
2018	1037	261	164	192	226	80	49	32	38	14	1
2019	963	259	192	154	208	84	36	26	29	15	0
Razem	15269	8046	6718	5608	3906	1665	1843	939	557	426	47

1 – Choroby psychiczne i zaburzenia psychiczne; 2 – Nieporozumienia rodzinne, przemoc w rodzinie; 3 – Choroba fizyczna; 4 – Złe warunki ekonomiczne, długi; 4 – Zawód miłośny; 5 – Śmierć osoby bliskiej; 6 – Nagła utrata źródła utrzymania; 7 – Dokonanie przestępstwa lub wykroczenia; 8 – Problemy w szkole, pracy; 9 – Trwałe kalectwo; 10 – Niepożądana ciąża.

O genezie zamachu samobójczego wnioskuje się na podstawie listów pożegnalnych, relacji bliskich osób, krewnych, postronnych świadków oraz ekspertyz psychologiczno-medycznych. Jak zauważa F. Wagner, to co nazywamy statystyką powodów samobójstwa, jest tak naprawdę statystyką opinii, jakie na ich temat mają urzędnicy zajmujący się gromadzeniem tych informacji. Natomiast E. Durkheim stwierdza „kiedy tylko jest się zdania, że wśród zdarzeń poprzedzających samobójstwo odkryto niektóre z faktów, które w opinii powszechnej wywołują rozpacz, uważa się, że nie trzeba szukać dalej. W zależności od tego, czy danej osobie mówi się że niedawno straciła pieniądze lub miała zmartwienia rodzinne, czy lubiła pić, obwinia się ją albo o pijaństwo, albo o kłopoty rodzinne, albo też o niepowodzenia finansowe. Tak wątpliwych informacji nie można przyjąć za podstawę wyjaśnienia samobójstwa”, chociaż sam, mimo formułowanych zastrzeżeń przytacza i omawia motywy samobójstw, które wynikają z prowadzonych statystyk.

Mimo wątpliwości zgłaszanych przez E. Durkheima, spróbujmy przeanalizować dominujące powody skutecznych zamachów samobójczych w oparciu o statystyki policyjne, pamiętając oczywiście, że są one w dużej mierze zapewne przypuszczalne. Wybrane powody zamachów samobójczych prezentuje tabela nr 8. Wynika z niej, że na przestrzeni ostatnich dwudziestu jeden lat dominującym powodem (spośród ustalonych) skutecznych zamachów samobójczych była: choroba psychiczna lub zaburzenia psychiczne, które stanowiły 15,12 % wszystkich zgonów; nieporozumienia rodzinne lub przemoc w rodzinie (8,00 %

ogółu zgonów); przewlekła choroba fizyczna (6,65 % ogółu zgonów); złe warunki ekonomiczne lub długi (5,55 % ogółu zgonów). Należy zauważyć, że w latach 2016-2019 zauważalny jest wzrost liczby skutecznych zamachów samobójczych, których powodem była choroba psychiczna. W analizowanym okresie czasu odnotowano również 47 zgonów z powodu niepożądanego ciąży, które pociągnęły za sobą także śmierć dziecka nienarodzonego.

Korzystając z innych źródeł pochodzących z Komendy Głównej Policji obserwuje się zmianę tendencji liczby zamachów samobójczych. W latach 1999-2002 pojawia się wzrost, ale już po 2003 roku wyraźnie spadają akty samobójcze. Ponowny wzrost skutecznych zamachów samobójczych przypada na 2004 rok. Następnie w latach 2005-2012 zauważalny jest wyraźny spadek liczby zgonów w zamachach samobójczych, po czym następuje ich bardzo wyraźny wzrost, tak by w roku 2014 osiągnąć poziom 6.165 zgonów, będący zarazem najwyższym w całym badanym okresie. Od tego okresu do roku 2018 mamy do czynienia z systematycznym spadkiem liczby zgonów w zamachach samobójczych, natomiast w roku 2019 wskaźnik ten ponownie wykazuje tendencję wzrostową.

Natomiast w grupie zamachów samobójczych niekończących się zgonem w latach 1999-2009 zauważalna jest wyraźna tendencja wzrostowa, po czym do 2011 roku następuje niewielki spadek nieskutecznych prób samobójczych. Od tego momentu tendencja wzrostowa usiłowań samobójstwa uległa wyraźnemu przyspieszeniu, osiągając poziom 6.706 przypadków w roku 2019, podczas gdy w 1999 roku odnotowano 487 przypadków nieskutecznych prób samobójczych.

Zakończenie

Zamach samobójczy budzi bez wątpienia społeczne zainteresowanie zarówno miejscem jego dokonania, jak i sposobem. Motyw jakim kierował się samobójca i sposób targnięcia się na życie, to najczęściej poruszane tematy w środowisku społecznym, w którym miał miejsce zamach samobójczy, tym bardziej, że samobójcy stosują różne metody odebrania sobie życia, nierzadko bardzo drastyczne m.in.: powieszenie się, rzucenie się z wysokości, zastrzelenie się, rzucenie się pod pojazd w ruchu, uszkodzenie układu krwionośnego.

Biorąc pod uwagę przedstawioną skalę zamachów samobójczych należy stwierdzić, że samobójstwa są w dzisiejszych czasach poważnym problemem społecznym w Polsce, albowiem na przestrzeni ostatnich dwudziestu jeden lat przybywa osób, które nie potrafiły uporać się ze swoimi problemami i wybrały śmierć, która przysporzyła również bólu i cierpień osobom im bliskim.

W literaturze przedmiotu można spotkać się z pojęciem „osobowości suicydalnej”, określającym jednostkę, która ma myśli samobójcze lub w przeszłości podejmowała już samo destrukcyjne działania (Lewinsky Arubach 1980, s. 5). B. Hołyst wskazuje na grupy ludzi szczególnie zagrożonych podjęciem działań suicydalnych. Do grup podwyższonego ryzyka zalicza: ludzi starszych, szczególnie osamotnionych; ludzi młodych z problemami w kontaktach z rodzicami, sympatiami, nauką; osoby chore na przewlekłe choroby somatyczne i psychiczne; ludzi borykających się z długotrwałymi problemami małżeńskimi, kryzysami miłosnymi; osoby będące w trudnej sytuacji socjalnej, z problemami finansowymi, posiadające trudne warunki mieszkaniowe; osoby uzależnione od środków psychoaktywnych; osoby będące ofiarami zachowań agresywnych; członków rodzin alkoholicznych; osoby, które podejmowały już próby samobójcze (Hołyst 2006, s. 338).

Indywidualne cechy każdego człowieka zwiększają lub zmniejszają ryzyko samobójstwa. Wśród cech zwiększających to ryzyko możemy wymienić: poczucie beznadziejności, impulsywność, wrogość, agresję, perfekcjonizm oraz brak umiejętności radzenia sobie z różnymi problemami. Jak zauważa L. Gask (2004, s. 7), do czynników ryzyka związanych z samobójstwem należą: płeć męska; depresja; separacja, rozwód, wdowieństwo; izolacja społeczna; uzależnienie od alkoholu lub narkotyków; choroby psychiczne; niedawne zwolnienie ze szpitala psychiatrycznego; zwolnienie z pracy lub perspektywa jej utraty; pobyt w więzieniu; problemy z wymiarem sprawiedliwości i policją; wykonywanie zawodów: rolnik, prawnik, lekarz, dentysta. Przeciwnieństwem czynników ryzyka samobójstwa są czynniki chroniące przed samobójstwem, wśród których, najczęściej wymieniane są: posiadanie dzieci w domu; poczucie odpowiedzialności za rodzinę; ciąża; religijność; satysfakcja z życia; zdolność do testowania rzeczywistości; posiadanie wysokich kompetencji w radzeniu sobie ze stresem; posiadanie wysokich kompetencji w rozwiązywaniu problemów; posiadanie wsparcia; pozytywna relacja z psychoterapeutą (Stukan 2008, s. 331-332).

M. Jarosz zauważa, że skoro człowiek jest częścią określonego społeczeństwa, to źródeł samobójstw należy szukać w zakłóceniach funkcjonowania tego społeczeństwa, a samobójstwo należy badać jako efekt dezintegracji społeczeństwa, a nie jako przejaw dezintegracji osobowości samobójcy (Jarosz 2015, s. 32). Do ograniczenia liczby samobójstw w Polsce nie wystarczy sam wzrost gospodarczy, a pierwszoplanową rzeczą jest przeciwdziałanie nierównościom społecznym: materialnym, regionalnym i edukacyjnym (Jarosz 2015, s. 16).

W oparciu o przeprowadzone badania, których podstawę stanowiły dane statystyczne prowadzone przez Policję w latach 1999-2019 w zakresie zamachów samobójczych w Polsce, sformułowano następujące wnioski:

1. W 2019 roku w stosunku do roku 1999 nastąpił znaczny wzrost liczby osób podejmujących próby samobójcze (wzrost o 6.779 osób, t.j. 56,68 %) oraz skutecznych zamachów samobójczych (wzrost o 560 zamachów, t.j. 10,66 %).
2. Na przestrzeni ostatnich dwudziestu jeden lat ma miejsce systematyczny spadek procentowego udziału zgonów w zamachach samobójczych (w 2019 roku w stosunku do roku 1999 wskaźnik ten zmalał o 46,67 %).
3. Mężczyźni dokonują zamachów samobójczych kończących się zgonem sześciokrotnie częściej niż kobiety (84,76 % średniej ogółu ofiar).
4. Najwięcej prób samobójczych podjęły osoby w przedziale wiekowym 19-24 lat (15.628 osób, t. j. 10,44 % ogółu), natomiast największą liczbę zgonów w wyniku zamachu samobójczego odnotowano wśród osób w przedziale wiekowym 50-54 lat (11.213 osób, t. j. 11,10 % ogółu).
5. Największy odsetek samobójstw dokonanych występuje w grupach wiekowych 0-6 lat (90 % ogółu) i 80-84 lat (88,87 % ogółu).
6. W 2019 roku w stosunku do roku 1999 odnotowano wzrost zamachów samobójczych wśród dzieci i młodzieży (w przedziale wiekowym 7-12 lat wzrost niemal o 70 %; w przedziale 13-18 lat wzrost o blisko 65 %).
7. Zamachy samobójcze są odwrotnie skorelowane z poziomem wykształcenia podejmujących je osób. Najwięcej samobójstw popełniają osoby z wykształceniem podstawowym i podstawowym niepełnym (15,01 % ogółu zgonów) i zasadniczym zawodowym (14,12 % ogółu zgonów), a najmniej z wykształceniem wyższym (2,17 % ogółu zgonów).
8. Zamachy samobójcze zakończone zgonem podejmują najczęściej osoby pozostające w związku małżeńskim (43,11 ogółu ofiar).
9. Uwzględniając stan cywilny osób podejmujących próby samobójcze oraz liczebność populacji pod względem stanu cywilnego należy stwierdzić, że największy odsetek zamachów samobójczych ze skutkiem śmiertelnym podejmują osoby należące do grupy rozwiedzionych (2,66 % populacji).
10. Dominującą przyczyną zamachów samobójczych zakończonych zgonem była choroba psychiczna lub zaburzenia psychiczne (15,12 % ogółu zgonów) i nieporozumienia rodzinne/przemoc w rodzinie (8,00 % ogółu zgonów).
11. Najwięcej samobójców wybiera śmierć przez powieszenie (83,54 % ogółu ofiar) oraz rzucenie się z wysokości (5,80 % ogółu ofiar).
12. Skuteczne próby samobójcze najczęściej popełniały osoby bezrobotne (22.622 zgony, t.j. 22,40 % ogółu ofiar), które skutecznie targały się

na własne życie najczęściej na terenie województwa mazowieckiego (2.746 osób, co stanowi 21,15 % ogółu zgonów na terenie województwa).

13. Statystyczny zamach samobójczy zakończony zgonem ma miejsce w mieszkaniu/domu (36,94 % ogółu zgonów) oraz zabudowaniach gospodarczych (19,06 % ogółu zgonów).
14. Do zgonów w wyniku zamachów samobójczych dochodzi najczęściej na terenie województwa mazowieckiego (12,85 % ogółu zgonów), a najrzadziej na terenie województwa opolskiego (2,52 % ogółu zgonów).

Najwięcej zamachów samobójczych zakończonych zgonem jest popełniane w poniedziałki (15,94 % ogółu zgonów), a najmniej w soboty (12,90 % ogółu zgonów).

Literatura cytowana i wykorzystana

- BAŁANDYNOWICZ, A., 2003. *Zapobieganie samobójstwom. Poradnik dla pracowników mediów*. Zakład Wydawniczo-Produkcyjny „Folia”, Warszawa.
- BAUMANN, K., 2008. Problem aktów samobójczych wśród osób w starszym wieku. In: *Gerontologia*. Polska nr 2.
- BIELICKI, R., (red.), 2005. *Dynamika, uwarunkowania, profilaktyka samobójstw w ostatnim ćwierćwieczu XX wieku w Polsce*. Wydawnictwo Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej, Bydgoszcz.
- CARR, A., 2004. *Depresja i próby samobójcze młodzieży, sposoby przeciwdziałania i reagowania*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- CONNOR, R. O' & N. SHEEHY, 2003. *Zrozumieć samobójcę*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- DURKHEIM, E., 2006. *Samobójstwo. Studium z socjologii*. Przekład K. Wakar, Oficyna Naukowa, Warszawa.
- GASK, L., 2013. Samobójstwo i umyślne samookaleczenie. W: *Psychoterapia i poradnictwo*, red. C. Feltham, I. Horton, Sopot.
- GAWDA, B., 1998. Archetyp śmierci – listy samobójców. W: *Problemy współczesnej tanatologii*, red. J. Kolbuszewski, Medycyna – antropologia kultury – humanistyka, Wrocław.
- GMITROWICZ, A., 2005. Uwarunkowania zachowań samobójczych młodzieży. W: *„Suicydologia”*, Tom I, Warszawa.
- HOLYST, B., 2006. *Wiktymologia*. Wydawnictwo PWN, Warszawa.
- HOLYST, B., 2004. *Kryminologia*. Warszawa.
- HOLYST, B., 2002. *Suicydologia*. Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa.
- HOLYST, B., 2000. *Wiktymologia*. Wydawnictwo PWN, Warszawa.
- HOLYST, B., 1999. *Na granicy życia i śmierci*. Agencja Wydawnicza „Cindrella Books”, Warszawa.
- HOLYST, B., 1983. *Samobójstwo – przypadek czy konieczność*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- JAROSZ, M., 2015. Samobójstwa w czasach kryzysu. W: *„Suicydologia”*, t. VII, Warszawa.
- JAROSZ, M., 2013. *Samobójstwa. Dlaczego teraz?* Wydawnictwo PWN, Warszawa.
- JAN PAWEŁ II, 2000. *Veritatis Splendor*. W: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Wydawnictwo Znak, Kraków.
- KALDON, B. M., 2016. Samobójstwa zagrożeniem XXI wieku. W: *Wybrane obszary niebezpieczeństw XXI wieku w ujęciu interdyscyplinarnym*, red. B. M. Kaldon, Warszawa.

- KAŁDON, B. M., 2014. Samobójstwo w ujęciu kryminologicznym. W: *Suicydologiczne aspekty atologii społecznej*, red. B. M. Kałdon, I. Kurlak, Ostrowiec Świętokrzyski-Warszawa.
- KIELAN, A. i D. OLEJNICZAK, 2018. Czynniki ryzyka oraz konsekwencje zachowań samobójczych z uwzględnieniem problematyki samobójstw dzieci i młodzieży. W: *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*. Vol. 17, no. 3.
- KUĆ, M., 2010. *Wiktymologia*. Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa.
- LEWINSKY-AURBACH, B., 1980. *Suizidale jugendliche Grenzen Und Möglichkeiten psychologischen Verstehens*. Stuttgart 1980.
- LINOWSKI, K. i I. WYSOCKI, 2006. *Oddziaływania psychoreakcyjne na skazanych agresywnych w warunkach penitencjarnych*. Ostrowiec Świętokrzyski.
- MAKARA-STUDZIŃSKA, M. i A. MŁODOŻENIEC, 2015. *Ryzyko samobójstwa u młodzieży*. Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa.
- MAKOWSKA, M., 2013. Desk research. W: *Analiza danych zastanych. Przewodnik dla studentów*, red. M. Makowska, Warszawa.
- PIENIĄŻEK, A. i M. STEFANIUK, 2000. *Socjologia prawa*. Zarys wykładu, Wydawnictwo Zakamycze, Kraków.
- PIETRZAK, M., 2003. Samobójstwo w strukturze życia podmiotowego. W: *Samobójstw. Specyfika problemu, horyzonty badawcze*, red. S. Kijaczko, Opole.
- PRALONG, J., 2013. *Samobójstwo i co dalej?* Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów, Poznań.
- RZADKOWSKA, M., 2016. Zachowania samobójcze wśród dzieci i młodzieży – charakterystyka ryzyka i profilaktyka. W: *Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały*. Vol. 18, no. 1.
- SHNEIDMAN, E., 1996. *The suicidal mind*. Oxford University Press, New York.
- STUKAN, J., 2008. *Diagnoza ryzyka samobójstwa*. Wydawnictwo Prometeusz, Opole.
- SUCHAŃSKA, A. i K. KRYSIŃSKA, 2003. *Samobójstwo-perspektywa psychologiczna*. Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koninie, Konin.
- SUMIŁA, A. i E. SULSKA, 2006. Zachowania samobójcze u pacjentów hospitalizowanych psychiatrycznie na oddziale młodzieżowym. W: *Psychiatria*. Tom 3, nr. 3, Gdańsk.
- SZYMANOWSKA, A., 1991. Samobójstwa. W: *Patologia społeczna. Wybrane problemy*, red. T. Szymanowski, Warszawa.
- ŚLIPKO, T., 1978. *Życie i płęć człowieka. Przedmałżeńska etyka seksualna. Etyczny problem samobójstwa*. Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, Kraków.
- ZWOLIŃSKI, A., 2013. Prawo o samobójstwie. W: *Servabo legem tuam in toto corde meo. Księga pamiątkowa dedykowana prof. Józefowi Krzywdzie CM Dyrektorowi Instytutu Prawa Kanonicznego UP JPPI z okazji 70. rocznicy urodzin*, Wydawnictwo Naukowe UPJPPI w Krakowie, Kraków.
- ZWOLIŃSKI, A., 2013. *Samobójstwo jako problem osobisty i publiczny*, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Światowa Organizacja Zdrowia, Polskie Towarzystwo Suicydologiczne, *Zapobieganie samobójstwom. Poradnik dla lekarzy pierwszego kontaktu*, 2003. Genewa-Warszawa.
- Katechizm Kościoła katolickiego, 1994. Wydawnictwo Pallottinum, Poznań.

Kontakt

prof. dr hab. Andrzej Lipczyński

Akademia Nauk Stosowanych we Wrocławiu

e-mail: platon2@interia.pl

MANAŽMENT KVALITY A MOTIVÁCIA V SOCIÁLNYCH SLUŽBÁCH

QUALITY MANAGEMENT AND MOTIVATION IN SOCIAL SERVICES

Maroš Šip – Eva Sabolíková

Abstrakt: Predmetný príspevok si kladie za cieľ poukázať na manažment kvality v sociálnych službách, ktorého úlohou je zabezpečiť čo najlepšiu starostlivosť a podporu naplňajúcu potreby a očakávania klientov, rodinných príslušníkov a iných zainteresovaných strán. Príspevok poukazuje aj na motivačné teórie aplikovateľné v manažmente sociálnej práce. Manažéri v oblasti sociálnych služieb by mali mať porozumenie tomu, čo motivuje sociálnych pracovníkov k ich práci, pretože motivácia zohráva kľúčovú úlohu v efektívnosti poskytovania služieb a celkovej kvalite starostlivosti o klientov. Manažment okrem iného zahŕňa neustále hodnotenie a zlepšovanie procesov, služieb a výsledkov s cieľom zvýšiť kvalitu života používateľov služieb. Príspevok hovorí o efektívnom riadení kvality, ktoré si vyžaduje participáciu všetkých strán vrátane klientov a ich rodín. Manažment kvality v sociálnych službách je efektívny vtedy, ak podporuje spokojnosť a pohodu klienta a rešpektuje jeho dôstojnosť. V konečnom dôsledku zámerom manažmentu kvality v sociálnych službách je zabezpečiť, aby mal každý klient prístup k starostlivosti reflektujúcu jeho individuálne potreby a hodnoty.

Kľúčové slová: manažment, kvalita, sociálne služby, klient, kvalita života

Abstract: The subject of this contribution aims to highlight the management of quality in social services, whose task is to ensure the best possible care and support that meet the needs and expectations of clients, family members, and other stakeholders. The contribution also points to motivational theories applicable in the management of social work. Managers in the field of social services should understand what motivates social workers in their jobs, as motivation plays a key role in the effectiveness of service delivery and the overall quality of care for clients. Management, among other things, involves continuous evaluation and improvement of processes, services, and outcomes in order to enhance the quality of life for service users. The contribution discusses effective quality management, which requires the participation of all parties, including clients and their families. Quality management in social services is effective when it promotes client satisfaction and well-being while respecting their dignity. Ultimately, the goal of quality management in social services is to ensure that every client has access to care that acknowledges their individual needs and values.

Key words: management, quality, social services, client, quality of life

Úvod

Slovo kvalita (nem. qualität, angl. quality) pochádza z lat. slová qualis, tzn. aký (z akej povahy), a vypovedá o určitej vlastnosti (lat. qualitas – vlastnosť) či hodnote objektu (Bruhn 2011). Ako synonymum kvality sa niekedy používa

výraz akosť. Pre oblasť sociálnej práce je vhodným pojmom kvalita, pretože akosť je tradične spájaná skôr s výrobným sektorom. V priemyselnom prostredí je kvalita produktov kľúčovým prvkom, ktorý ovplyvňuje spokojnosť zákazníkov, konkurencieschopnosť a dlhodobú udržateľnosť podniku. V rámci výroby sa akosť chápe ako miera, do akej produkt alebo služba spĺňa očakávania alebo normy stanovené zákazníkmi, špecifikáciami alebo regulačnými požiadavkami (in: Malík Holasová 2014).

Aristoteles rozlišoval medzi rôznymi druhmi kvalít, pričom sa zameriaval najmä na primárne (podstatné) kvality, ktoré „sú vo veci“ a náhodné či sekundárne (nepodstatné, subjektívne) kvality vznikajúce až pri vnímaní. Tento prístup bol dôležitý pre pochopenie toho, ako rôzne vlastnosti vecí ovplyvňujú ich bytie a fungovanie. Program novovekej filozofie zahŕňa aj kritiku pojmu kvalita a veda sa snaží domnelé kvality nahradiť merateľnými veličinami. Jednou z prvých, kde sa to už v predhistorických dobách podarilo, bola váha, pôvodne zmyslový vnem tiaže nejakého predmetu, ktorý však možno vyjadriť pomocou váhových jednotiek a závaží. V priebehu novoveku sa ukázalo, že tiež napríklad teplota, výška tónu, tvrdosť a dokonca aj farba sa dajú presne merať a vyjadrovať číslami, čiže sa stávajú kvantitami (Horecký a Lusková 2019).

V každodennom živote však nie sú tieto dimenzie rozlišované a niečo hodnotíme len ako dobré alebo zlé (Merchel 2010). V bežnom živote, ak chceme o niečom vyjadriť, že je to veľmi dobré či vynikajúce, tak to spravidla označíme za kvalitné. Kvalitný výrobok či služba majú pre nás vysokú hodnotu a sme za ne spravidla ochotní zaplatiť viac peňazí. Kvalita môže byť vnímaná v rôznych aspektoch – od funkčnosti, spoľahlivosti, trvanlivosti až po estetiku a používateľský zážitok. Tieto faktory prispievajú k vytvoreniu vyššieho pocitu spokojnosti, ktorý nás vedie k tomu, že sme za takýto výrobok alebo službu ochotní zaplatiť viac. Porovnávame rôzne vlastnosti objektov nášho záujmu a hodnotíme ich (spoľahlivé – nespoľahlivé, príjemné – nepríjemné a pod.). „Čokoľvek, o čom môžeme povedať, že je dobré alebo zlé, lepšie alebo horšie ako niečo iné (porovnateľné), má svoju kvalitu“ (Janeček 2004). Pojem kvalita je sám o sebe neutrálny na rozdiel od každodenného používania pojmu (Becker 2007). Aby sme mohli kvalitu nejakým spôsobom vyjadriť, tak ju musíme popísať, na čo využívame určité znaky (ukazovatele) kvality. Na základe hodnôt znakov potom môžeme určiť kvalitu výrobkov či služieb (Přecha 1996), pretože tieto znaky predstavujú konkrétne parametre, ktoré odrážajú, do akej miery daný výrobok alebo služba spĺňa očakávania a potreby zákazníka. Znaky kvality môžu byť merateľné aj subjektívne, a každý z nich prispieva k celkovému hodnoteniu kvality. Splnenie objektívnych vlastností a požiadaviek vyjadruje objektívna kvalita (súvisí s hodnotením poskytovateľa služby) a splnenie sub-

jektívnych očakávaní a vnímanie produktu prináša subjektívne kvalita (výsledok hodnotenia zákazníka) (Cetlová 2002). Príkladom v sociálnej oblasti by mohla byť situácia týkajúca sa vybavenia izby v Zariadení pre seniorov. Z hľadiska zriaďovateľa zariadenia je vybavenie izieb klientov hodnotené na veľmi vysokej úrovni, pretože izby majú nový a moderný nábytok. Z hľadiska hodnotenia klientov nie je nábytok posudzovaný priaznivo, pretože by radšej uvítali vlastný, na ktorý sú celý život zvyknutí a pripomína im skutočný domov. Pojem kvalita teda nie je empirickým pojmom, ale normatívnym konštruktom, čo znamená, že nie je možné ho jednoznačne merať alebo určiť len na základe objektívnych a zmyslových pozorovaní (Merchel 2010) (in: Malík Holasová 2014).

Zavádzanie systému manažérstva kvality v sociálnych službách je kľúčovým procesom pre zlepšenie poskytovanej starostlivosti a efektívnosti riadenia. Prvým a najdôležitejším krokom v tomto procese je analýza stavu a systému riadenia v samotných zariadeniach. Tento krok zahŕňa podrobnú a systematickú evaluáciu existujúcich postupov, organizačných štruktúr a kvality poskytovaných služieb. Výsledky tejto analýzy sú základom pre plánovanie zlepšení, optimalizáciu procesov a zavádzanie vhodných opatrení na zvýšenie kvality. V rámci analýzy sa sústreďujú informácie o zámeroch, cieľoch, činnostiach, zamestnancoch, existujúcej dokumentácii, vedených záznamoch, infraštruktúre. Výstupom z analýzy je posúdenie silných a slabých stránok. Ďalším krokom je menovanie tímu kvality, ktorý tvoria členovia zo strany zamestnancov zariadení sociálnych služieb, referátu sociálnych a zdravotníckych služieb a referátu personálnych vecí (Haburajová Ilavská 2009; Matoušek 2013).

Poňatie kvality podľa autorky Malík-Holasovej (2014) je v sociálnych službách a sociálnej práci spojené s každodennou realitou, v ktorej osoby prichádzajú do zariadenia v úlohe klientov, očakávajúci ústretový prístup pracovníkov, radu či službu a priaznivé prostredie. Tieto očakávania ovplyvňujú názory eventuálnych klientov, o tom, či sa jedná o kvalitnú službu, alebo sa o ňu nejedná. Na strane druhej je očakávanie poskytovateľov a zadávateľov služieb, ktorí sa zameriavajú aj na iné faktory, ako sú ekonomické výsledky, ktoré sú určujúce pre zabezpečenie dostatočného počtu zamestnancov a jeho spokojnosti. Kvalita sociálnej práce je naozaj mnohovrstevnou oblasťou, kde sa stretávajú rôzne záujmy, a kde pôsobí veľa aktérov, čo ju robí komplexnou a dynamickou. Sociálna práca je prepojená s rôznymi aspektmi života jednotlivcov a komunít, a preto musí reflektovať širokú škálu potrieb, očakávaní a normatívnych štandardov. Každý aktér, ktorý sa podieľa na poskytovaní alebo prijímaní sociálnych služieb, má svoje špecifické perspektívy a požiadavky na kvalitu, čo vedie k vzájomnému pôsobeniu týchto rôznych záujmov. Sociálnym pracovníkom môže byť kvalita pomôckou, ako urobiť svoju prácu profesionálnejšie. Poňatie kva-

lity však môže predstavovať aj negatívne významy, pretože môže byť spájaná so snahami o ekonomizáciu sociálnej práce. Tento aspekt kvality môže viesť k nežiaducej redukcii služieb na čistú efektivitu a nákladovú optimalizáciu, čo môže negatívne ovplyvniť samotnú podstatu a hodnoty sociálnej práce. Pre zamestnancov môžu požiadavky na kvalitu prinášať zvýšené množstvo administratívnej činnosti, preťaženosť či skracovanie pracovného času. Pre klientov môže znamenať väčšiu peňažnú spoluúčasť na poskytovaných službách.

Ak chceme hovoriť o kvalite sociálnych služieb, je nutné rozlíšiť jej tri hlavné aspekty. S týmto rozdelením pracuje napr. model E-Qalin¹⁰, ale aj rad ďalších modelov pre meranie a zvyšovanie kvality (Horecký a Lusková 2019).

Štruktúra

Štruktúrou sa rozumie technické a personálne vybavenie a rozhodnutie vo vnútri organizácie. Ide o súhrn technických a personálnych prvkov, ktoré určujú, ako organizácia funguje a dosahuje svoje ciele. Príkladne si môžeme vymenovať tieto oblasti: kompetencie, zodpovednosti, nastavenie komunikačných kanálov, vzdelávanie, organizačná štruktúra, nasadenie personálu, pomocné prostriedky – ako kontrolné zoznamy (checklisty), dokumentácia, metodiky, financovanie, materiálne vybavenie, priestory, odborné kompetencie, primeranosť zariadení a vybavenia, organizácia starostlivosti a pod. (Horecký a Lusková 2019).

Procesy

Kvalita procesov sa vzťahuje na podanie výkonu v rámci priebehu služby, napr. starostlivosti, riadenia a využitie zdrojov. Vzťahuje sa na efektívnosť a efektivitu, s akou sa vykonávajú jednotlivé činnosti a operácie v rámci poskytovania služby. To znamená, že ide o to, ako dobre sa realizujú jednotlivé kroky a procesy tak, aby boli splnené očakávania klientov, zabezpečila sa vysoká úroveň spokojnosti a služba bola vykonaná efektívne. Jednoducho povedané, ide o všetko, čo sa v danom zariadení každodenne deje, odohráva (Horecký a Lusková 2019).

Indikátory (výsledky)

Kvalita výsledkov obsahuje stupeň dosiahnutia cieľa v poskytovanej službe. Týka sa toho, do akej miery sa podarilo dosiahnuť stanovené ciele v rámci poskytovanej služby. Ide o hodnotenie toho, či výsledky služby spĺňajú očakávania a potreby klientov a či zodpovedajú vopred stanoveným štandardom kvality. Ide o odchýlku, neskôr potom zladenie medzi stanoveným cieľom a cieľom

¹⁰ Európsky systém manažérstva kvality, zameraný špeciálne na Zariadenia pre seniorov. Ide o prístup k zaisteniu vysokej úrovne starostlivosti a spokojnosti všetkých zainteresovaných strán, teda užívateľov (seniorov), ich rodinných príslušníkov, zamestnancov, vedenia zariadení i širšej komunity.

skutočne dosiahnutým (hodnoteným, napr. ako fyzická a psychická spokojnosť klienta). Inými slovami, pokiaľ chceme kvalitu merať, musíme ju kvantifikovať, premeniť do výsledkov, čísel či ak chcete indikátorov, ktoré môžeme monitorovať a hodnotiť v čase (Horecký a Lusková 2019).

Pri hodnotení kvality sociálnych služieb je najnutnejšia ochrana klientov pred nekvalitným poskytovaním služieb. Sociálni pracovníci svojim pohľadom môžu zhodnotiť alebo aspoň postrehnúť, či je kontrola vedená s tým cieľom, aby boli služby čo najlepšie poskytované aj ponúkané a čo najlepšie zodpovedali individuálnym potrebám klientov. Sociálni pracovníci sú v priamej interakcii s klientmi a majú veľmi dobrú znalosť každodenného fungovania služieb. Vďaka ich blízkeho kontaktu s klientmi a praktickým skúsenostiam dokážu svojím pohľadom objektívne zhodnotiť, či je kontrola v organizácii vedená efektívne, a či má na kvalitu služieb pozitívny vplyv. Individualita potrieb a samotné respektovanie jedinca a jeho požiadaviek je aktuálnym trendom v poskytovaní sociálnych služieb. Za kvalitne poskytovanú službu je všeobecne považovaná služba, ktorá je vykonávaná kvalifikovanými pracovníkmi, ale predovšetkým je prínosom pre zdravotný stav a kvalitu života klientov (Ombudsman – ombudsman 2015) (in: Zámková a Mačkinová. [online]).

14 motivačných teórií v manažmente sociálnej práce

Motivácia je súčasťou manažérskej práce, kde úlohou manažéra je rozpoznať, čo ovplyvňuje správanie pracovníkov v organizácii, čo ich motivuje k práci. Manažéri sa vo svojej práci zameriavajú na podporu a rozvoj najcennejších zdrojov, ktoré organizácia má a tým sú ľudia. Ľudský potenciál je základom úspechu každej organizácie, a preto je nevyhnutné, aby manažéri vytvárali prostredie, ktoré podporuje rast a rozvoj zamestnancov. Manažéri by mali vytvárať podmienky, v ktorých sa zamestnanci môžu rozvíjať a naplno využívať svoj potenciál. Manažérska práca by sa nemala zaoberať len prikazovaním a kontrolou, ale hlavne úlohami ako dosiahnuť vytýčené ciele organizácie. To znamená, že efektívny manažment má byť založený na strategickom plánovaní, ktoré zahŕňa definovanie zreteľných a dosiahnuteľných cieľov. Dôležitá je identifikácia krokov potrebných na ich realizáciu. Dôležité je vytvárať prostredie, ktoré podporuje spoluprácu a tímovú prácu, čím sa zvyšuje angažovanosť a produktivita zamestnancov. Do popredia sa tak dostávajú otázky, aké ciele stanoviť, aké zvoliť postupy na ich naplnenie, ako usmerniť správanie ľudí, aby ciele organizácie boli splnené? V manažérskej práci to znamená cielavedome vytvárať a udržiavať prostredie v organizácii, ktoré dokáže motivačne pôsobiť na ľudí, usmerňovať ich správanie a konanie v záujme vytýčených cieľov. V praxi sa otázky motivácie viac spájajú s peňažným odmeňovaním, pracovnými

podmienkami, kariérnym rastom, poskytovaním zamestnaneckých výhod. Ich zameranie je hlavne v pozitívnej motivácii, aby podporovali ochotu človeka angažovať sa v práci (Vaverčáková a Hromková 2018).

Teórie motivácie sú dôležité pre manažérov sociálnej práce. Jednou z úloh manažéra je podporovať produktivitu pracovníkov, čo si vyžaduje motiváciu. Manažéri sociálnej práce často vedú ľudí, ktorí prišli do oblasti ľudských služieb z rôznych dôvodov a s rôznym vzdelaním. Na to, aby manažéri povzbudili pracovníkov, musia pochopiť, čo ľudí motivuje, okrem tradičnej predstavy, že sociálni pracovníci „chcú len pomáhať ľuďom“ (Fisher 2009).

Ľudia využívajúci podporu vo forme sociálnej práce majú v mnohých prípadoch nízku motiváciu prijať opatrenia na zlepšenie situácie. Preto jednou z najdôležitejších výziev, ktorým čelia sociálni pracovníci je pracovať na zvyšovaní motivácie. Motivácia v sociálnej práci je proces vedomého a cieľavedomého ovplyvňovania sociálneho pracovníka na správanie jednotlivcov a rodín, vytváraním prostriedkov a príležitostí na realizáciu ich hodnotových systémov a očakávaní. Dosiahnutie cieľov sociálnej práce znamená: zlepšenie sociálneho fungovania klientov, prostredníctvom aktivít zameraných na sociálne vzťahy a interakcie s prostredím. Inými slovami, motivácia sa buduje spájaním cieľov (hodnôt) človeka využívajúceho sociálnu prácu so širokým spektrom cieľov sociálnej práce pri uznávaní jej cieľov (Fisher 2009).

Človek môže získať motiváciu na dosiahnutie svojich cieľov z niekoľkých rôznych zdrojov, medzi ktoré patria:

- **Potreby** – u každého z nás predstavujú potreby akýsi pocítovaný nedostatok niečoho. Tento pocit môžeme pocítovať vedome alebo naopak. Potreby delíme na primárne a sekundárne. Medzi primárne patria potreby, ktoré sa vyskytujú u všetkých jedincov a nemajú súvislosť s vonkajším okolím, ako napr. spánok, teplo, potrava. Sekundárne potreby úzko súvisia s vonkajším prostredím a socializáciou človeka, zahŕňajú potrebu spolupatričnosti, bezpečia, sebarealizáciu a pod.
- **Návyky** – návyky sú opakované a úplne automatizované správanie jedinca v špecifickej situácii. Možno ich chápať ako spojenie znalostí, schopností a túžob. Znalosť znamená vedieť, čo robiť a prečo to robiť. Mať schopnosť znamená vedieť to urobiť a túžba je motivácia chcieť to urobiť. Na utvorenie návyku sú teda potrebné všetky tri zložky (Covey 2006).
- **Záujmy** – záujem, ktorý niekedy môžeme nazývať aj motívom, je charakterizovaný ako dlhodobé zameranie človeka na určitú činnosť, ktorá je pre rozvoj človeka dôležitá. Tá v človeku podnecuje motiváciu na dosiahnutie cieľov v oblasti svojich záujmov.
- **Hodnoty** – v priebehu celého života človek získava stále nové skúsenosti,

ktoré sú späté s určitými skutočnosťami. Na základe týchto skutočností si človek utvára vlastný rebríček hodnôt, ktorý ovplyvňuje jeho konanie. Zároveň tento rebríček hodnôt významným spôsobom prispieva k tomu, ako a prečo je človek motivovaný.

- **Ideál** – ideál chápeme ako ideovú predstavu toho, čo chceme dosiahnuť. Napriek tomu, že každý jedinec môže vnímať ideál úplne odlišne, sa dá domnievať, že takýto ideál je akýmsi hnacím motorom a ten významne prispieva k tomu, ako veľmi bude jedinec motivovaný (Váchal a Vochozka 2013; Duchoň 2008).

Ako bolo spomenuté, v oblasti manažmentu sociálnej práce zohráva motivácia dôležitú úlohu pri podpore efektivity, spokojnosti a výkonu zamestnancov. V nasledujúcich riadkoch opíšeme 14 motivačných teórií, ktoré môžu byť aplikované v manažmente sociálnej práce (*14 Theories used in Social Work Practice*. [online]):

1. Teória psychosociálneho vývoja

Teória psychosociálneho vývoja, ktorú vytvoril psychológ Erik Erikson, je psychodynamický prístup, ktorý sa zameriava na to, ako sa jednotlivci vyvíjajú a rastú počas celého života. Načrtáva rôzne štádiá, v ktorých ľudia čelia výzvam a krízam, ktoré je potrebné riešiť pre zdravý vývoj. Eriksonova teória pozostáva z ôsmich vývojových etáp, z ktorých každá je charakterizovaná špecifickým konfliktom, ktorý slúži ako bod obratu v živote:

- **Dôvera verus nedôvera (dojčenský vek):** Táto fáza, ktorá nastáva počas prvého roku života, sa točí okolo základných potrieb dieťaťa, ktoré uspokojujú rodičia. Úspešné ukončenie tejto fázy vedie k pocitu dôvery.
- **Autonómia verus hanba a pochybnosti (batola):** Deti v tomto štádiu (1 až 3 roky) začínajú presadzovať svoju nezávislosť. Ak rodičia povzbudzujú k sebestačnému správaniu, deti sa stávajú sebavedomejšími a bezpečnejšími v prežívaní vo svete.
- **Iniciatíva verus vina (obdobie hry):** V tomto štádiu deti (3 až 5 rokov) začínajú presadzovať kontrolu a moc nad prostredím. Úspech v tejto fáze vedie k pocitu zmysluplnosti.
- **Výkon verus pocit menejcennosti (školský vek):** Deti (6 až 11 rokov) sa musia v tejto fáze vyrovnávať s novými sociálnymi a akademickými požiadavkami. Úspech vedie k pocitu kompetencie.
- **Identita verus zmätenosť rolí (adolescencia):** V tejto fáze tínedžeri hľá-

dajú zmysel pre seba a identitu prostredníctvom intenzívneho skúmania osobných hodnôt, presvedčení a cieľov.

- ▶ **Intimita verzus izolácia (mladá dospelosť):** Táto fáza sa zameriava na rozvoj intímnych, láskyplných vzťahov s ostatnými.
- ▶ **Generativita verzus stagnácia (stredný vek):** Dospelí musia vytvoriť alebo podporiť niečo, čo prežije ich samých, často prostredníctvom rodičovstva alebo vykonávania pozitívnych zmien, ktoré prospievajú ostatným.
- ▶ **Integrita verzus zúfalstvo (staroba):** Keď sa starší dospelí obzerajú „späť“, môžu cítiť pocit zadosťučinenia alebo zlyhania.

2. Teória systémov

Systémová teória, ktorú vypracoval biológ Ludwig von Bertalanffy, je holistickou perspektívou, ktorá vníma jednotlivca ako prepojený systém vzťahov a snaží sa identifikovať, ako môžu zmeny v jednej časti ovplyvniť fungovanie celku. Táto teória zdôrazňuje dôležitosť skúmania toho, ako sú rôzne prvky prepojené v rámci rodiny alebo komunity a chápania rodiny alebo spoločnosti ako jednej jednotky.

Okrem toho sa teória sústreďuje na slučky spätnej väzby, v ktorých sú všetky prvky prepojené a môžu sa navzájom ovplyvňovať, a nie jednoducho vnímať jednotlivé časti ako samostatné entity. Tento prístup podporuje zmeny v rámci systémov tým, že sa zaoberá celkovými problémami fungovania a poskytovaním intervencií, ktoré pomáhajú klientom rozvíjať lepšiu komunikáciu, spoluprácu a porozumenie.

Napríklad pri práci s problémovým adolescentom by sociálny pracovník hľadel za hranice bezprostredného správania jednotlivca a zvažoval vplyvy rodinného systému, skupiny rovesníkov a školského prostredia. Tento komplexný pohľad pomáha pri identifikácii oblastí dysfunkcie alebo konfliktov v rámci systémov, ktoré možno riešiť pomocou intervencií.

3. Teória sociálneho učenia

Teória sociálneho učenia, ktorú založil psychológ Albert Bandura, je postavená na myšlienke, že správanie a presvedčenie jednotlivca sú hlboko ovplyvnené ich sociálnym prostredím. Tento prístup sa zameriava na to, ako sa jednotlivci učia od ľudí okolo seba, vrátane rodinných príslušníkov, rovesníkov, učiteľov a iných autorít. Zdôrazňuje tiež dôležitosť odmiern a trestov pri formovaní správania a poznamenáva, že ľudia reproduktujú správanie, ktoré pozorujú u iných.

Pre sociálnych pracovníkov táto teória poskytuje cenný rámec na pochopenie toho, ako sa klienti učia nové zručnosti, získavajú hodnoty a presvedčenia,

rozvíjajú stratégie zvládania a ako interagujú so svojím prostredím. Zdôrazňuje tiež dôležitosť pozitívneho posilňovania na podporu požadovaného správania a odrádzania od negatívneho. Okrem toho si vyžaduje starostlivé pozorovanie a analýzu prostredia jednotlivcov s cieľom identifikovať možné zdroje posilnenia a prvký ovplyvňujúce ich správanie.

4. Psychodynamická teória

Vychádza z predpokladu, že správanie je poháňané nevedomými myšlienkami a skúsenosťami jednotlivca. Psychodynamickú teóriu vyvinul renomovaný rakúsky psychiater Sigmund Freud. Zameriava sa na úlohu vnútorných mentálnych síl pri určovaní správania a pochopení toho, ako minulé skúsenosti formujú súčasné správanie.

Tento prístup uznáva potrebu brať do úvahy podvedomé motivácie, obavy a túžby klientov, čo môže pomôcť analyzovať zložité ľudské správanie. Zdôrazňuje tiež význam identifikácie a pochopenia detských skúseností, pretože môžu odhaliť vzorce, ktoré formujú súčasné vzťahy a správanie ľudí.

Okrem toho psychodynamická teória poskytuje cenný rámec na pochopenie toho, ako jednotlivci rozpoznávajú svoje pocity, spracovávajú vnútorné konflikty, rozvíjajú stratégie zvládania, budujú zmysluplné spojenia s ostatnými a dávajú zmysel svojmu životu. Sociálni pracovníci môžu využiť tento prístup na pochopenie správania, pocitov a presvedčení svojich klientov, čo im umožní poskytovať efektívnejšie intervencie.

5. Teória sociálnej výmeny

Teória sociálnej výmeny, ktorú vyvinul sociológ George Homans, je prístup, ktorý sa zameriava na to, ako jednotlivci navzájom spolupracujú, aby dosiahli požadované ciele prostredníctvom výmeny odmen a nákladov.

Sústreďuje sa na myšlienku, že ľudia sa rozhodujú na základe analýzy nákladov a výnosov: zvažujú riziká konania s potenciálnymi odmenami, ktoré prinesú.

Táto teória pomáha sociálnym pracovníkom pochopiť, ako si ľudia vytvárajú vzťahy a vytvárajú vyváženú výmenu výhod. Pomáha im tiež identifikovať, kedy sú neuspokojené potreby jednotlivca alebo kedy je výmena nevyvážená. Môže sa použiť na hodnotenie vplyvu rôznych intervencií na prostredie klienta, čo umožňuje sociálnym pracovníkom plánovať efektívne stratégie na podporu pozitívneho správania.

6. Teória racionálnej voľby

Teória racionálnej voľby, ktorú prvýkrát sformuloval ekonóm Gary Becker, je prístup, ktorý predpokladá, že jednotlivci sa rozhodujú na základe analyticky

kých výpočtov. Tvrdí, že ľudia majú špecifické ciele a ich cieľom je maximalizovať ich užitočnosť pri rozhodovaní.

Táto teória je prospešná pre pochopenie toho, ako si klienti vyberajú medzi rôznymi možnosťami alebo riešeniami, ako aj prečo robia určité rozhodnutia. Umožňuje sociálnym pracovníkom hodnotiť a predvídať správanie a proaktívny prístup k poskytovaniu služieb.

7. Kognitívno-behaviorálna teória

Kognitívna behaviorálna terapia (KBT) je psychosociálny prístup, ktorý zahŕňa identifikáciu a zmenu negatívnych vzorcov myslenia s cieľom modifikovať správanie. Naznačuje, že naše myšlienky, pocity a správanie sú cyklicky prepojené a možno ich zmeniť skúmaním toho, ako naše myslenie ovplyvňuje naše emócie a následné činy.

Tento prístup kladie dôraz na pochopenie toho, ako presvedčenia, postoje a myšlienkové vzorce jednotlivca ovplyvňujú správanie. Rozpoznaním týchto súvislostí môžu sociálni pracovníci pomôcť klientom posunúť ich pohľad na život a usilovať sa o zdravšie správanie. KBT tiež zdôrazňuje dôležitosť sebareflexie a osobného rastu na dosiahnutie pozitívnych výsledkov.

8. Teória pripútania

Teória pripútania, ktorú vyvinul psychológ John Bowlby, je psychodynamický prístup, ktorý skúma, ako si jednotlivci vytvárajú pripútanosti k iným. Bezpečná väzba v ranom detstve pomáha formovať náš kognitívny a sociálny vývoj v dospelosti.

Sociálni pracovníci môžu použiť túto teóriu na to, aby získali prehľad o medziľudských vzťahoch svojich klientov a pochopili, ako môžu konkrétne skúsenosti z minulosti ovplyvniť ich súčasné správanie. Je tiež prospešná pri vývoji intervencií, ktoré berú do úvahy minulé skúsenosti klienta a podporujú bezpečné pripútanie v prítomnosti.

9. Teória zmocnenia

Teória zmocnenia je prístup zameraný na silné stránky, ktorý sa sústreďuje na rozvoj schopnosti jednotlivca prevziať kontrolu nad svojim životom. Táto teória povzbudzuje jednotlivcov, aby si vybudovali sebaúctu a sebaurčenie a spolupracovali s inými na dosiahnutí autonómie.

Sociálni pracovníci môžu použiť túto teóriu, aby pomohli klientom získať sebadôveru a vytvoriť trvalú zmenu v ich komunitách. Je tiež prospešná pri rozvíjaní intervencií, ktoré pomáhajú jednotlivcom stať sa aktívnymi účastníkmi rozhodovania a pracovať na dosiahnutí kolektívnych cieľov s ostatnými členmi

komunity. Prostredníctvom tohto prístupu môžu sociálni pracovníci podporiť pocit samostatnosti a podporiť pozitívnu zmenu správania.

10. Teória konfliktov

Teória konfliktov naznačuje, že spoločnosť sa skladá z rôznych skupín, ktoré súťažajú o zdroje a moc. Uvádza, že nerovnomerné rozdelenie moci vytvára napätie medzi týmito skupinami a vedie ku konfliktom v rôznych kontextoch.

Sociálni pracovníci môžu tento prístup využiť na pochopenie toho, ako nerovnosti existujú v prostredí klienta, a posúdiť, ako tieto disproporcie môžu prispievať k ich problémom. Analyzovaním konfliktov v rámci systému môžu sociálni pracovníci vytvárať efektívne intervencie, ktoré sa zameriavajú na zdroj konfliktu a podporujú pozitívne zmeny v prostredí klienta.

11. Teória nepredvídaných udalostí

Teória nepredvídaných udalostí je manažérsky prístup, ktorý navrhuje, aby sa v závislosti od situácie použili rôzne stratégie. Sústreďuje sa na myšlienku, že neexistuje univerzálne riešenie pre všetky problémy, a že zásahy musia byť prispôbené konkrétnemu kontextu.

Tento prístup pomáha sociálnym pracovníkom rozvíjať efektívne, individualizované intervencie pre svojich klientov. Teória nepredvídaných udalostí tiež pomáha sociálnym pracovníkom zohľadňovať potenciálne zmeny v klientovom prostredí, čo im umožňuje prispôsobiť svoje stratégie tak, aby dosiahli požadované výsledky. Okrem toho sa tento prístup môže použiť na posúdenie, ako rôzne intervencie ovplyvnili prostredie klienta, a upraviť ich podľa potreby, aby sa zvýšila ich účinnosť.

12. Humanistická teória

Humanistická teória, ktorú vyvinul psychológ Abraham Maslow, je prístup, ktorý sa zameriava na vnútornú motiváciu a sebarealizáciu jednotlivca. Naznačuje, že jednotlivci môžu dosiahnuť svoje ciele s náležitou podporou, a nabáda sociálnych pracovníkov, aby sa ku všetkým klientom správali s rešpektom a dôstojnosťou.

Sociálni pracovníci môžu využiť tento prístup, aby pomohli klientom rozpoznať ich silné a slabé stránky a povzbudili ich, aby si stanovili dosiahnuteľné ciele. Je to tiež užitočné pri pomoci klientom identifikovať ich motiváciu a prevziať zodpovednosť za svoje rozhodnutia. Zameraním sa na klientove potreby a silné stránky môžu sociálni pracovníci vytvárať intervencie, ktoré pomáhajú posilniť ich klientov a podporujú pozitívnu zmenu správania.

13. Transpersonálna teória

Transpersonálna teória je prístup, ktorý sa zameriava na pochopenie prepojenia medzi jednotlivcami a ich prostredím. Naznačuje, že ľudia sú začlenení do siete vzťahov s ostatnými a prírodou, čo ovplyvňuje ich interakciu s okolitým svetom. Sociálni pracovníci môžu použiť tento prístup na rozvoj intervencií, ktoré berú do úvahy skúsenosti klientov v širšom kontexte a pomáhajú im vytvárať zmysluplné spojenia s ostatnými. Začlenením transpersonálnej teórie do praxe môžu sociálni pracovníci vytvárať intervencie, ktoré podporujú sebauvedomenie a osobný rast.

14. Motivačná teória

V praxi sociálnej práce môžu motivačné teórie vstúpiť klientovi pozitívne správanie a postoje. Tento prístup je založený na myšlienke, že ľudia sú motivovaní k zmenám, keď si osvoja pocit vlastnej účinnosti a veria, že majú silu a schopnosť priniesť do svojich životov zmysluplné rozdiely.

Motivačná teória zahŕňa pomoc klientom identifikovať ich ciele, pochopiť, prečo ich chcú dosiahnuť a vyvinúť stratégie na prekonanie akýchkoľvek prekážok. Tiež povzbudzuje klientov, aby prevzali zodpovednosť za svoje rozhodnutia, čo im dáva autonómiu a dôveru potrebnú na úspech. Využitím tohto prístupu môžu sociálni pracovníci pomôcť svojim klientom urobiť trvalé zmeny.

Záver

V predmetnom príspevku sme poukázali na dôležitosť prepojenia manažmentu kvality a motivácie sociálnych pracovníkov v oblasti sociálnych služieb. Tieto dva aspekty považujeme za kľúčové a zásadné, pretože ovplyvňujú efektivitu poskytovania sociálnych služieb.

Motivácia spôsobuje angažovanosť a odhodlanosť poskytovať čo najlepšiu možnú starostlivosť.

Kvalita sociálnych služieb prispieva k zlepšeniu kvality života klientov a ich rodín. Atribútom spokojnosti je zvýšená dôvera klientov a rodín v systém sociálnych služieb.

Zoznam bibliografických odkazov

- COVEY, S. R., 2006. *7 návyků skutečně efektivních lidí: zásady osobního rozvoje, které změni váš život*. V nakl. Management Press vyd. 1. Praha: Management Press.
- FISHER, E. A., 2009. Motivation and Leadership in Social Work Management: A Review of Theories and Related Studies. In: *Administration in Social Work*. Vol. 33, no. 4, pp. 347-367.
- HORECKÝ, J. a D. LUSKOVÁ, 2019. *Měření kvality v sociálních službách*. Vydala Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky.

- MALÍK HOLASOVÁ, V., 2014. *Kvalita v sociálnej práci a sociálnych službách*. Grada Publishing, a. s. ISBN 978-80-247-4315-8.
- MATOUŠEK, O., 2013. *Metody a řízení sociální práce*. Vydavatelstvo Portál. ISBN 978-80-262-0213-4.
- VAVERČÁKOVÁ, M. a M. HROMKOVÁ, 2018. *Manažment v sociálnej práci*. Trnava. ISBN 978-80-568-0136-9.
- VÁCHAL, J. a M. VOCHOZKA, 2013. *Podnikové řízení*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4642-5.

Elektronické dokumenty

- HABURAJOVÁ ILAVSKÁ, L., 2009. *Štandardy kvality sociálnych služieb v Slovenskej republike*. [online]. [cit. 2024-02-8]. Dostupné z: <https://dk.upce.cz/server/api/core/bitstreams/7d89c3e6-c7b7-46c6-8ac5-cd90f6adcee4/content>
- 14 Theories used in Social Work Practice. [online]. [cit. 2024-02-8]. Dostupné z: <https://www.socialworkdegree.net/theories-used-in-social-work-practice/>
- ZÁMKOVÁ, V. a M. MAČKINOVÁ. *Měření kvality poskytované sociální služby v zařízení sociálních služeb v domově se zvláštním režimem a adaptace senioru v domově pro seniory*. [online]. [cit. 2024-02-9]. Dostupné z: <https://revue.vsdanubius.sk/sites/default/files>

Kontakt

doc. PhDr. Maroš Šíp, PhD.

*Katedra kresťanskej antropológie a sociálnej práce
Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove
e-mail: maros.sip@unipo.sk*

Mgr. Eva Sabolíkova, DBA

*Katedra kresťanskej antropológie a sociálnej práce
Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove
e-mail: eva.sabolikova@smail.unipo.sk*

NEHCENÉ TEHOTENSTVO Z PSYCHO-SOCIÁLNEHO ASPEKTU

UNWANTED PREGNANCY FROM THE PSYCHO-SOCIAL ASPECT

Mária Gábor – Helena Galdunová

Abstrakt: Najúčinnnejšou prevenciou nechceného tehotenstva je plánované rodičovstvo. Posledné obdobie sme svedkami prehodnocovania postojov spoločnosti k rodine a plánovaniu rodičovstva, postojov k slobodným matkám. Nechcené tehotenstvo je jedným z najzávažnejších problémov verejného a reprodukčného zdravia. A aj keď sú služby plánovaného rodičovstva účinné a dostupné, ako kedykoľvek predtým s nechceným tehotenstvom sa stretávame a preto je potrebné ďalej sa venovať danej problematike.

Kľúčové slová: plánované rodičovstvo, nechcené tehotenstvo, spiritualita

Abstract: The most effective prevention of unwanted pregnancy is family planning. Recent times have witnessed a reassessment of societal attitudes towards the family and family planning, attitudes towards unwed mothers. Unwanted pregnancy is one of the most serious public and reproductive health problems. Although family planning services are effective and available, unwanted pregnancies are more common than ever, and it is therefore necessary to continue to address the issue.

Key words: planned parenting, unwanted pregnancy, spirituality

Úvod

Plánované rodičovstvo ovplyvnila zmena postavenia ženy v spoločnosti. Emancipácia umožnila ženám rovnocennosť s mužmi v spoločenskom a profesionálnom uplatnení. Populačná explózia, nerovnováha medzi počtom obyvateľstva a zdrojmi na Zemi, devastácia životného prostredia, znečistenie zdrojov pitnej vody a ovzdušia, migrácia obyvateľstva, etnická a náboženská neznášanlivosť, hlad, vojnové konflikty a mnoho ďalších problémov poukazujú na komplikovanosť súčasnej doby. Napriek tomu, že populačné problémy sa prejavujú v rôznych častiach sveta rôznym spôsobom, nedostatočné využívanie antikoncepčných metód má všade podobné príčiny. Hovoríme o chudobe, o nedostatku informácií o možnostiach kontroly plodnosti, o nedostupnosti antikoncepčných prostriedkov zabezpečujúcich plnenie plánovaného rodičovstva, o nedostatkoch v legislatíve a vo výchove, o postoji cirkvi k antikoncepcii. Spomínané problémy sú len zlomkom problémom, ktoré je potrebné v rámci plánovaného rodičovstva riešiť, a to sa stalo dôvodom pre OSN a WHO definovať základné ľudské práva na plánované rodičovstvo a právo dieťaťa narodiť sa ako chcené (*Charta sexuálnych a reprodukčných práv IPPF*, 1999).

Tehotenstvo je stav, kedy sa v tele matky vyvíja nový jedinec, nový život. Tehotenstvom tak rozumieme čas, od spojenia mužskej pohlavnej bunky (spermie) a ženskej pohlavnej bunky (oocyty) až do vypudenia plodu z tela matky (Trča 2009).

Prežívanie tehotenstva sa v posledných desaťročiach radikálne zmenilo. Zistenie tehotenstva u ženy prináša rôzne emócie a sama zaujíma rôzne postoje. Kým na jednej strane sa spája tehotenstvo s radosťou a s očakávaním dieťaťa, na druhej strane so strachom a hľadaním riešenia. Podľa naplánovania, rodičovstvo delíme na plánované a neplánované, resp. nechcené (Nobis 2015). „*Nechcené tehotenstvá sú tie, ktoré sa vyskytujú v nevhodnej situácii, v nevhodnom čase v dôsledku nepriaznivých okolností alebo u žien, ktoré nechcú otehotnieť alebo mať viac detí*“ (González de León et al., 2015).

Nechcené tehotenstvo ako problémová gravidita zahŕňa aktuálne alebo potencionálne zložité situácie, v ktorých sa môže žena alebo rodina ocitnúť počas gravidity. Pod zložitými sociálnymi situáciami rozumieme: nízky alebo chýbajúci finančný príjem, nedostatočné sociálne zabezpečenie, nedostatočná alebo úplne chýbajúca podpora rodiny, gravidita matky bez partnera, gravidita neplnoletých matiek, gravidita žien zo znevýhodnených a rizikových skupín, gravidita žien zo slabých sociálnych podmienok, narodenie dieťaťa do rodiny s väčším počtom detí, hroziaca vrodená vývojová chyba plodu, neželaná gravidita, týraná žena a mnoho iných situácií (Krajčírovičová, Aziriová a Bernadičová 2013).

Andraščíková (2016) uvádza faktory, ktoré môžu ovplyvniť tehotenstvo ženy po psycho-sociálnej stránke.

Jednotlivé faktory delí do troch skupín:

1. Biologicko – fyziologické – hormonálne riadenie, zdravotný stav, fyzická kondícia, životospráva, výživa, životný štýl, telesný vzhľad.
2. Psychologické faktory – strach zo zmeny, z prijatia tehotenstva partnerom, okolím, strach zo samotného tehotenstva, neistota, znížené sebavedomie, strach z pôrodu, zo zvládnutia materskej roly.
3. Sociálne faktory – zhoršenie ekonomického komfortu, zamestnanie, neprijatie tehotenstva otcom dieťaťa, príbuznými, konflikt rolí tehotenstvo verzus kariéra. Spomínané životné situácie, ako aj osoby sú faktormi, ktoré tehotnú ženu ovplyvňujú v názore na tehotenstvo. No nakoniec je to len jej rozhodnutie, ktoré si musí zvážiť a premyslieť, pretože je nezvratné a nedokáže ho zmeniť. Zo spomínaných vplyvov pôsobiacich na tehotnú ženu s nechceným tehotenstvom vyberáme:

Životná situácia

Základom rozhodnutia, či si žena dieťa ponechá alebo neponechá je životná situácia v ktorej sa nachádza. Najdôležitejšie životné situácie, ktoré ovplyvňujú rozhodnutie ženy sú: finančná situácia, zázemie a partnerský stav. Medzi ďalšie situácie, ktoré majú vplyv na rozhodnutie je kariérny rast, škola a štúdium, nízky alebo vysoký vek tehotnej, nízky sociálny status. Pri nechcenom tehotenstve zohrávajú dôležitú úlohu aj okolnosti, za akých k otehotneniu došlo, napr. tehotenstvo vzniknuté po znásilnení, alebo následky príležitostného nechráneného pohlavného styku. Je veľa životných situácií, ktoré nútia ženu rozhodovať sa o ponechaní, resp. o neponechaní vlastného dieťaťa, no je potrebné, aby vedela, že z každej situácie vedie cesta. Tá však nemusí byť ľahká (Shahry et al., 2016).

Rodina, partner a spoločnosť

Pre každú ženu je rodina základ. Rodina je častokrát aj prvou voľbou, ktorú si žena volí, v prípade, ak sa potrebuje niekomu zveriť o svojom neželanom tehotenstve. Rodičia a súrodenci sú jej najbližšími, a ak majú dobré vzťahy, vidí v nich potencionálnu pomoc a pochopenie. Primárne sa žena rozhoduje podľa toho, v akom prostredí a presvedčení bola vychovávaná. Ďalšou osobou, ktorá sa spolupodieľa a spoločne so ženou rozhoduje o tom, či si dieťa ponechajú alebo nie, je partner, respektíve otec dieťaťa. Jeho vplyv na ženu je veľký a pod jeho nátlakom je ochotná rozhodnúť sa tak, ako od nej žiada. Ak partner nalieha, a ona sa rozhodne pre voľbu ponechať si dieťa, čelí rozchodu a následnému statusu slobodnej matky. Ak podstúpi interrupciu na nátlak partnera vystavuje sa riziku postabortívneho syndrómu a vlastným výčitkám svedomia, čo nakoniec môže viesť k rozpadu vzťahu. Ideálna situácia je, keď sa otec dieťaťa k neplánovanému tehotenstvu postaví ako chlap, preberie rolu otca a emočnú podporu ženy. Gutmanová (2013) definuje oporu partnera: *„ako uľahčenie emocionálnej väzby, vytvorenie ochrany, zabezpečiť starostlivosť, lásku a aktívne podporovanie ženy“*. Nielen rodina, partner, ale aj spoločnosť výrazne ovplyvňuje názor a pohľad ženy na nechcené tehotenstvo. Názor spoločnosti v tehotnej žene vyvoláva strach. Strach z vyčlenenia, strach z nepochopenia, strach z odsúdenia. Veľmi záleží na tom, v akých kruhoch sa žena pohybuje a do akej miery dokáže jej okolie ovplyvniť vlastný názor.

Religiozita

Religiozita je osobný a kladný vzťah k náboženstvu (Bohu) zahrňajúci myslenie, prežívanie a konanie. Či si žena uvedomuje alebo nie, jej náboženské presvedčenie mení jej pohľad na vnímanie tehotenstva. Aj keď

žena neplánovane otehotnie a dieťa je nechcené, veriaci žena dieťa donosi, porodí a rozhoduje sa medzi ponechaním si dieťaťa alebo vzdaním sa ho. Viera je silným faktorom, ktorý ženu ovplyvňuje. Podľa náboženstva vzniká život už od počatia a možnosť interrupcie je pre veriace ženy neprípustná. Náboženstvo uznáva ako akceptovateľnú možnosť riešenia nechceného tehotenstva adopciu a vzdanie sa dieťaťa. Napriek nechcenému tehotenstvu, nech už k nemu došlo za akýchkoľvek podmienok je Boží pohľad na túto otázku jasný (McDowell a Hostetler 2013; Ruttmannová 2014).

Tehotenstvo adolescentov

Pôrody pred 19. rokom života sú podľa WHO pôrody včasné. Predstavujú problém medicínsky, sociálny, psychický, spoločenský a ekonomický. Ideálny vek pre materstvo je 21 – 25 rokov, kedy sa predpokladá fyzická a mentálna vyspelosť. Problém adolescentného tehotenstva dominuje v rozvojových krajinách a v subsaharskej Afrike. Z dostupných štatistických údajov vieme, že z celkovej pôrodnosti na Slovensku tvorí 9 % mladistvých. Tehotenstvo adolescentov je dôsledkom nedostatočnej úrovne sexuálnej výchovy a plánovania rodičovstva. Voľná dostupnosť rôznych foriem antikoncepcie pomáha znížiť počet nechcených tehotenstiev, ale nenahrádza sexuálnu výchovu. Najdôležitejšími prvkami pri predchádzaní nežiaduceho tehotenstva dospelých sú: *„funkčná a stabilná rodina, dobré vzťahy medzi rodičmi navzájom a dobré vzťahy rodičov a detí. Hlavným zdrojom informácií o sexe by mali byť rodičia, nie internet a média...“* (Staroňová a Adam 2016).

Príčiny tehotenstiev adolescentov sú: pohŕdanie okolia, nedostatočné rodinné prostredie, idealizovanie tehotenstva v médiách, návykové látky. Tehotenstvo adolescentov je spoločenský a sociálny problém, preto aj spoločnosť zohráva dôležitú úlohu pri prevencii nechcených tehotenstiev a pri vedení mladých ľudí k zodpovednosti za svoje konanie (Novýsedlák 2017).

Psychika tehotnej ženy

Zistenie tehotenstva je pre ženu závažná a významná informácia, ktorú musí v priebehu niekoľkých dní vstrebať, znútorňovať sa, precítiť a vyhodnotiť. Emocionálne môže žena tehotenstvo vnímať pozitívne, euforicky ale aj negatívne. Môže pociťovať sklamanie, šok, paniku, či ohrozenie podľa toho v akej psycho-sociálnej situácii sa práve nachádza. Aby sa zo ženy stala matka s pozitívnym vzťahom k svojmu dieťaťu musí prejsť istými fázami prijatia. Prvou fázou je prijatie tehotenstva a vytvorenie spojenia medzi plodom a ženou. Druhou fázou je odpútanie sa od plodu ako jej súčasť a prijatie dieťaťa ako samostatného života. Po tejto fáze sa žena vyrovnáva so samostatným pôro-

dom ako aj s novou úlohou matky, ktorá ju čaká až nakoniec prichádza fáza spojenia sa. Po psychickej stránke je žena v období tehotenstva veľmi labilná. Ovplyvňujú ju hormóny a vonkajšie vplyvy. Obzvlášť náročné je pre ženu rozhodnúť sa ako postupovať, ak je dieťa nechcené. Dôležitú úlohu a nezastupiteľné miesto v podpore a v pomoci pri rozhodovaní zohráva aj zdravotnícky pracovník (Andraščíková 2016; Nesnídalová 2015).

Záver

Deti sú darom. „Kto sa vie tešiť z dieťaťa, ten sa stáva pravým rodičom. Radosť z príchodu dieťaťa do rodiny znamená novú filozofiu života a je najlepším dôkazom, že si dieťa, bez ohľadu na jeho minulosť, rodičia zaslúžia“ (Štúr 1995).

Zoznam bibliografických odkazov

- ANDRAŠČÍKOVÁ, Š., 2016. *Psychológia vo vybraných obdobiach života ženy*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. 74 s. ISBN 978-80-555-1760-5.
- GUTMANOVÁ, L., 2013. *Mateřství a setkání ženy s vlastním stínem*. Praha: MAITREA. ISBN 978-80-872-4946-8.
- KRAJČÍROVIČOVÁ, K., S. AZIRIOVÁ a H. BERNADIČOVÁ, 2013. Vedomostná úroveň a hodnotové postoje mladšej generácie súvisiace s neželanou graviditou. In: *Psychiatria-Psychoterapia-Psychosomatika*. Roč. 20, č. 3, s. 29-35. ISSN 1338-7030.
- McDOWELL, J. a B. HOSTETLER, 2013. *Josh McDowell's Handbook on Counseling Youth*. USA: 4D Ministries. ISBN 978-80-7255-282-5.
- NESNÍDALOVÁ, J., 2015. *Maminko, duvěřuj si!* Praha: Grada Publishing. 128 s. ISBN 978-80-247-5407-9.
- NOBIS, L., 2015. *Mateřství a sebarealizace*. Praha: CE CAPITAL INVESTMENTS. ISBN 978-80-881-1500-7.
- RUTTMAROVÁ, G., 2014. *Postoje adolescentov na Slovensku k manželskému a nemanželskému spoluzitiu*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. 120 s. ISBN 978-80-8105-624-6.
- SHAHRY, P. et al., 2016. A Comparative Study of Perceived Social Support and Self-Efficacy among Women with Wanted and Unwanted Pregnancy. In: *Int J Community Baased Nurs Midwifery*. Vol. 4, no. 2, s.176-185. ISSN 2322-2476.
- STAROŇOVÁ, L. a J. ADAM, 2016. Tehotenstvo mladistvých, realita a riziká. In: *Gynekológia a pôrodnictvo*. Roč. 23, č. 2, s. 98-104. ISSN 1335-0862.
- TRČA, S., 2009. *Plánované rodičovství – nejlepší cesta k narození zdravého dítěte*. Praha: Grada Publishing. 160 s. ISBN 978-80-247-2794-3.

Elektronické dokumenty

- GONZÁLEZ de LEÓN, D. et al., 2015. *Unwanted pregnancy and unsafe abortion*. [online]. [cit. 4. apríl 2018]. Dostupné z: <http://www.ghets.org/wpcontent/uploa ds/2014/11/2015-Version-Unwanted-Pregn.-Unsafe-Ab.-EDITED-OCT.-10.pdf>
- NOVYSEDLÁK, Š., 2017. *Príliš skoro mamou*. [online]. [cit. 1. júl 2019]. Dostupné z: <https://www.alphamedical.sk/casopis-invito/prilis-skoro-mamou>

Kontakt

PhDr. Mária Gábor, PhD.

Katedra pôrodnej asistencie

Fakulta zdravotníckych odborov PU v Prešove

e-mail: maria.gabor@unipo.sk

PaedDr. Mgr. Helena Galdunová, PhD.

Katedra pôrodnej asistencie

Fakulta zdravotníckych odborov PU v Prešove

e-mail: helena.galdunova@unipo.sk

SYNDRÓM VYHORENIA U ZDRAVOTNÍCKYCH PRACOVNÍKOV

BURNOUT SYNDROME IN HEALTHCARE WORKERS

Adrián Jendrej

Abstrakt: V článku sa budeme zaoberať syndrómom vyhorenia z pohľadu zdravotníckych pracovníkov. Skúma konkrétne príčiny a riziká spojené s vyhorením v zdravotníckom sektore a poskytuje odporúčania pre prevenciu a zvládanie problému. Vyhorenie je definované ako psychologický stav vyplývajúci z chronického stresu spojeného s prácou, najmä v povolaniach, ktoré zahŕňajú prácu s ľuďmi. Je charakterizované emocionálnym vyčerpaním, depersonalizáciou a zníženým pocitom spokojnosti. Zdravotnícki pracovníci, vrátane sestier a lekárov na jednotkách intenzívnej starostlivosti, sú náchylní na vyhorenie kvôli náročnej povahe svojej práce a vystaveniu stresujúcim situáciám. Vyhorenie môže mať škodlivé účinky na pohodu zdravotníckych pracovníkov, ako aj na kvalitu starostlivosti o pacientov. Preto je dôležité rozpoznať a zaoberať sa syndrómom vyhorenia s cieľom minimalizovať jeho negatívne dôsledky. Tento článok zdôrazňuje dôležitosť porozumenia a vysporiadania sa s vyhorením medzi zdravotníckymi pracovníkmi na zabezpečenie poskytovania kvalitných zdravotníckych služieb.

Kľúčové slová: syndróm vyhorenia, zdravotnícky pracovník, zdravotná starostlivosť, pracovný stres, psychické zdravie

Abstract: This article explores the concept of burnout syndrome from the perspective of healthcare professionals. It examines the specific causes and risks associated with burnout in the healthcare sector, and provides recommendations for prevention and management. Burnout is defined as a psychological state resulting from chronic work-related stress, particularly in professions that involve working with people. It is characterized by emotional exhaustion, depersonalization, and a diminished sense of personal accomplishment. Healthcare workers, including nurses and doctors in intensive care units, are particularly susceptible to burnout due to the demanding nature of their work and exposure to stressful situations. Burnout can have detrimental effects on the well-being of healthcare professionals, as well as the quality of patient care. Therefore, it is crucial to recognize and address burnout in order to minimize its negative consequences. This article highlights the importance of understanding and managing burnout among healthcare professionals to ensure the delivery of quality healthcare services.

Key words: burnout syndrome, healthcare professional, healthcare, work-related stress, mental health

Syndróm vyhorenia je stav emocionálneho, fyzického a mentálneho vyčerpania spôsobeného nadmerným a dlhotrvajúcim stresom súvisiacim s prácou. Ide o pracovne súvisiacu kombináciu symptómov, ktorá je diagnostikovaná u jednotlivcov bez predchádzajúcej histórie psychologických alebo psychiatrických porúch. Osoby trpiace syndrómom vyhorenia zažívajú pocit vyčerpa-

nia a môžu sa cítiť bezmocní voči svojej situácii. Výskyt syndrómu vyhorenia sa často spája s nevyváženým pracovným zaťažením, nedostatkom podpory a neadekvátnym zvládaním stresu. Prevažuje v pracovnom prostredí, ale môže ovplyvniť aj iné sféry života, ako sú rodina, vzťahy a záľuby. Je dôležité ho rozpoznať a riešiť, aby sa minimalizovali jeho negatívne dôsledky na individuálnu pohodu a pracovnú efektívnosť. Ide o zložitý fenomén, ktorý sa nevyhýba ani zdravotníckym pracovníkom, ktorí každodenne čelia náročným situáciám a stresu v oblasti zdravotníctva.

V tomto článku sa pozrieme na syndróm vyhorenia z pohľadu zdravotníckych pracovníkov. Preskúmame jeho príčiny, ktoré sú špecifické pre zdravotnícky sektor, analyzujeme riziká, ktoré sú s ním spojené a poskytneme odporúčania na prevenciu a manažment tohto problému. Je dôležité pochopiť ako syndróm vyhorenia ovplyvňuje zdravotníckych pracovníkov, pretože ich fyzické a psychické zdravie je úzko spojené s kvalitou poskytovanej zdravotnej starostlivosti.

Vyhorenie je definované ako psychologický stav, ktorý vzniká v dôsledku chronického stresu spojeného s prácou s ľuďmi. Z literatúry je zrejmé, že slovné spojenie syndróm vyhorenia pomenúva mnohé osobné a sociálne problémy. Syndróm vyhorenia bol skúmaný od polovice 70. rokov a je rozšírenou a pokračujúcou hrozbou v mnohých oblastiach. Herbert J. Freudenberger (1974) pôvodne objavil a skúmal vyhorenie v oblasti zdravotníctva a sociálnych služieb. Definoval vyhorenie ako prejav negatívnych pocitov prežívaných pracovníkmi v profesiách v dôsledku dlhodobej vyčerpanosti, zníženého záujmu a osobnej nespokojnosti pri práci. Neskôr bolo definované ako „stres bez prestávky“, pocit negatívnosti, ktorý sa hromadí, zatiaľ čo sa znižuje produktivita v mnohých oblastiach vášho života. Freudenberger naznačil, že ambiciózni ľudia majú väčšiu pravdepodobnosť vyhorieť a poukázal, že existujú kľúčové faktory, ktoré prispievajú k tomu, že človek trpí syndrómom vyhorenia ako sú environmentálny stres, jeho osobnosť a individuálna reakcia na stres. Navrhol, že vyhorenie je dôsledkom perfekcionistov, ktorí nevedia delegovať autoritu a ktorí sa tiež usilujú aj napriek neustálemu tlaku, vykonávať prácu pod zvýšeným stresom a napätím. Tiež poukázal na dôležitý faktor siahajúci do detstva, kedy môže byť syndróm vyhorenia zapríčinený príliš vysokými, nesplniteľnými nárokmi a ambíciami rodičov. Vyhorenie je rozdelené do troch rôznych oblastí, ktorými sú emocionálne vyčerpanie, depersonalizácia a nízky pocit osobného úspechu. Vyhorenie je tiež definované ako emočný kolaps alebo zvrútenie, ktoré niekedy prichádza ako výsledok chronického stresu týkajúce sa ich pracovných rolí a povinností. Freudenberger ďalej ukazuje, že nedostatok uznania za úsilie zhoršuje stav jedinca, najmä, ak má príliš vysoké očakávania.

Existuje mnoho fyzických príznakov vyhorenia, ktoré sú identifikovateľné, zatiaľ čo existuje mnoho takých, ktoré sú tajené pre obavy o stratu zamestnania. Vyhorenie charakterizované stavom extrémnej fyzickej, emocionálnej a mentálnej únavy, prejavenej poklesom motivácie a výkonnosti. Nakoniec môže ovládnuť telo a myseľ, čo narušuje všetky úrovne ich bytia, ako sú psychologické, fyziologické, emocionálne, interpersonálne a duchovné. Fyzicky sa vyhorenie môže prejavovať formami ako je náchylnosť na nachladnutie a vírusy, bolesti hlavy, bolesti brucha, svalové napätie, podráždenosť a chronická únava. Taktiež môže mať psychologické prejavy ako depresia, úzkostné ataky, nedostatok kreativity, podráždenosť, kolísanie nálad, pocity preťaženia a únavy až myšlienky na samovraždu. „Vyhorenie nie je choroba, ale rizikový faktor pre vznik rady chorôb“ (Maroon 2012, s. 151). Kvôli vyhoreniu mnoho ľudí opustilo prácu a dištancovalo sa od pracoviska, ktoré im tento stav spôsobovalo. Pre ľudí, ktorí ostanú v práci, vyhorenie vedie k nižšej produktivite a kvality práce. Keďže vyhorenie znižuje pocit satisfakcie, je spojené s poklesom pracovného uspokojenia a zníženou motiváciou. Dôsledky vyhorenia môžu byť škodlivé pre pracovníkov, ľudí, ktorým slúžia, ich rodiny a ich zamestnanie. Okrem toho môžu interpersonálne problémy v manželstve spôsobiť vyššiu mieru rozvodov a neveru.

Veľkosť problému u zdravotníckych pracovníkov v prednej línii (urgentná medicína, interná medicína a intenzívna starostlivosť) hlásia najvyššie úrovne vyhorenia nad 40 %. Práca na jednotke intenzívnej starostlivosti (JIS) môže byť obzvlášť stresujúca v dôsledku vysokého výskytu úmrtnosti pacientov. Náročné denné pracovné rutiny a bežné interakcie s traumatickými a etickými otázkami zvyšujú stres. Tento stupeň takmer neustáleho stresu môže rýchlo eskalovať, keď si poskytovatelia starostlivosti uvedomia, že na správnu starostlivosť o pacientov je nedostatočný čas alebo majú obmedzené možnosti. V porovnaní so sestrami z iných oddelení sa vyhorenie častejšie vyskytuje u sestier intenzívnej starostlivosti. Podľa viacerých štúdií prejavuje asi 25 až 33 % sestier intenzívnej starostlivosti príznaky závažného vyhorenia a až 86 % má aspoň jeden z troch klasických symptómov. Syndróm vyhorenia je tiež bežný u lekárov intenzívnej starostlivosti. Až 45 % lekárov intenzívnej starostlivosti hlásilo príznaky závažného vyhorenia.

Zdravotnícki pracovníci čelia náročným pracovným podmienkam, ktoré často zahŕňajú dlhé pracovné hodiny, pracovné nadčasy a naliehavé situácie, ktoré vyžadujú rýchlu reakciu. Táto konštantná záťaž môže viesť k chronickému stresu a vyčerpaniu. Sú často konfrontovaní s bolesťou a utrpením pacientov, ako aj so smrťou a umieraním. Toto emocionálne bremeno môže viesť k vysokému stupňu emocionálneho vyčerpania a zúfalstva. Nedostatok odpočinku

môže spôsobiť chronickú únavu a vyhorenie. Zdravotnícki pracovníci často musia zvládať náročné situácie pri komunikácii s pacientmi a ich rodinami, ako sú konflikty, nehody a emočne vypäté situácie. Dlhé pracovné hodiny a nepravidelné pracovné časy môžu viesť k narušeniu rovnováhy medzi pracovným a osobným životom, čo môže mať za následok nedostatok času na odpočinok, relaxáciu a starostlivosť o vlastné potreby. Tieto riziká výrazne zvyšujú riziko výskytu syndrómu vyhorenia u zdravotníckych pracovníkov. Preto je dôležité venovať pozornosť týmto faktorom a podniknúť opatrenia na ich zvládnutie a minimalizáciu ich vplyvu.

Zdravotnícki pracovníci by mali venovať pozornosť svojmu fyzickému a duševnému zdraviu a prijať pravidelný režim spánku, vyváženú stravu a pravidelnú fyzickú aktivitu. Dôležité je tiež venovať čas záľubám a aktivitám, ktoré im prinášajú radosť. „Udržanie si duševného zdravia je viac ako ochrana pred nákazou organizmu“ (Nakonečný 1997, s. 254). Zdravotnícke organizácie by mali zaviesť systémy na sledovanie a hodnotenie pohody zdravotníckych pracovníkov a identifikovať príznaky syndrómu vyhorenia včas. Týmto spôsobom môžu poskytnúť potrebnú pomoc a podporu predtým, ako sa problém zhorší. Tiež by mali poskytovať prístup k psychologickým službám a terapiám pre zdravotníckych pracovníkov, ktorí prejavujú príznaky syndrómu vyhorenia. Tieto služby môžu zahŕňať individuálnu terapiu, skupinové poradenstvo alebo terapeutické workshopy. Vytváranie podporného a inkluzívneho pracovného prostredia, kde sa pracovníci cítia podporovaní a uznávaní, môže výrazne znížiť riziko vyhorenia. Dôležitá je aj otvorená komunikácia a spolupráca medzi kolegami a nadriadenými. Zdravotnícke organizácie by mali poskytovať flexibilné pracovné podmienky pre zdravotníckych pracovníkov, aby im umožnili lepšie zvládanie pracovného a osobného života. To môže zahŕňať možnosť home office, pružný pracovný čas alebo dovolenku na oddych a regeneráciu. „Podpora od kolegov, nadriadených má kľúčový význam pre to, ako zamestnanci reagujú na tlak hlavne v krízových situáciách. Nedostatok tejto podpory môže negatívne ovplyvniť dlhodobu ako zamestnancov, tak i kvalitu ich práce“ (Maroon 2012, s. 100-101). Dôležité je poskytovať edukáciu a osvetu o syndróme vyhorenia. Informovanosť o tejto problematike môže pomôcť zvýšiť povedomie a pochopenie, a tým aj lepšie zvládanie tohto problému. Tieto opatrenia môžu pomôcť zdravotníckym pracovníkom zvládať pracovný stres a minimalizovať riziko syndrómu vyhorenia, čím zlepšia nielen svoje vlastné zdravie a blaho, ale aj kvalitu starostlivosti poskytovanej pacientom.

Význam syndrómu vyhorenia u zdravotníckych pracovníkov spočíva v jeho priamom vplyve na kvalitu poskytovanej starostlivosti a celkový zdravotnícky systém. Jeho dôsledky sú mnohostranné a môžu mať vážne následky. Zdra-

votníckí pracovníci postihnutí syndrómom vyhorenia môžu trpieť zvýšenou únavou, nedostatkom koncentrácie a zníženou motiváciou. Tieto faktory môžu viesť k chybám pri poskytovaní starostlivosti, čo môže ohroziť bezpečnosť pacientov a viesť k zhoršeniu ich zdravotného stavu. Zdravotníckí pracovníci môžu stratiť schopnosť empatie a sústredenia, čo môže mať negatívny vplyv na kvalitu vzťahu medzi pacientom a lekárom. Nedostatok empatie a dôkladného vypočutia pacienta môže viesť k zanedbaným diagnózam alebo nedostatočnej starostlivosti. Vysoká fluktuácia zamestnancov v dôsledku syndrómu vyhorenia môže viesť k nedostatku kontinuity starostlivosti pre pacientov. Zmena lekára alebo sestry môže spôsobiť prerušenie liečebného plánu a nedostatok dôvery pacientov voči zdravotníckemu personálu. Syndróm vyhorenia má nielen dôsledky na kvalitu poskytovanej starostlivosti, ale aj na zdravie samotných zdravotníckych pracovníkov. Chronický stres a vyčerpanie môžu viesť k rôznym zdravotným problémom, ako sú úzkosť, depresia, vyššie riziko srdcových ochorení a vyšší výskyt iných psychických a fyzických ochorení.

Celkovo je dôležité uvedomiť si, že syndróm vyhorenia nie je len problémom jednotlivca, ale má dôsledky na celkové fungovanie zdravotníckeho systému a kvalitu starostlivosti, ktorú poskytuje. Prevencia a riadenie tohto syndrómu sú kľúčové pre zabezpečenie optimálnej starostlivosti a zdravia zdravotníckych pracovníkov aj pacientov.

Zoznam bibliografických odkazov

- BARTKO, D., 1990. *Moderná psychohygienu*. Bratislava: Obzor. ISBN 978-80-215-0102-7.
- DOBŘÍKOVÁ, P., 2016. *Prevencia syndrómu vyhorenia*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave. ISBN 978-80-808-2966-7.
- FREUDENBERGER, H. J., 1974. Staff Burn-Out. In: *Journal of Social Issues*. Vol. 30, no. 1, pp. 159-165. New York: ISSN 0022-4537.
- MAROON, I., 2012. *Syndrom vyhoření u sociálních pracovníků*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0180-9.
- NAKONEČNÝ, M., 1997. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-0625-7.

Kontakt

MDDr. Adrián Jendrej

Katedra kresťanskej antropológie a sociálnej práce
Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove
e-mail: adrian.jendrej@smail.unipo.sk

NEZAMESTNANOSŤ V PREŠOVSKOM SAMOSPRÁVNOM KRAJI V ROKOCH 2019-2023 A NIEKTORÉ NÁVRHY JEJ RIEŠENIA

UNEMPLOYMENT IN THE PREŠOV SELF-GOVERNING REGION IN 2019-2023 AND SOME PROPOSALS FOR ITS SOLUTION

Alica Sninčáková

Abstrakt: Znevýhodnení uchádzači o zamestnanie si v trhovom hospodárstve vyžadujú osobitnú pozornosť spoločnosti a pomoc najmä zo strany štátu pri uplatnení sa na pracovnom trhu. Popri aktívnych nástrojoch trhu práce, nachádzajú svoje uplatnenie integračné podniky, ktorých pozitívnym sociálnym vplyvom je podpora zamestnanosti práve zamestnávaním takýchto osôb. Naším cieľom bolo poukázať na stav a vývoj nezamestnanosti znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie v Prešovskom samosprávnom kraji a možnosti zamestnávania takýchto uchádzačov v sociálnych podnikoch, ktorých je v kraji aktuálne 85. V prieskume týkajúcom sa stavu a vývoja znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie sme použili dáta získané z evidencie Štatistického úradu Slovenskej republiky a Ústredia práce sociálnych vecí a rodiny. Spracované do tabuliek a grafov názorne poukazujú na situáciu uchádzačov v Prešovskom samosprávnom kraji. Výsledky prieskumu prinášajú pre prax podnetný náhľad na stav a vývoj počtu znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie a citlivosť trhu práce na domáce i celosvetové udalosti. Pre vedný odbor otvárajú priestor pre hlbší výskum danej problematiky so zameraním napríklad na kvalitu nástrojov aktívnej politiky trhu práce, efektívnosť fungovania sociálnych podnikov či štruktúru znevýhodnených osôb.

Kľúčové slová: Prešovský kraj, uchádzač o zamestnanie, sociálny podnik

Abstract: In a market economy, disadvantaged job seekers require special attention from society and help, especially from the state, in finding employment. In addition to the labour market's active tools, integration enterprises are useful in terms of their positive social effects on the promotion of employment, in particular by employing such persons. The purpose of the study was to determine the state and development of unemployment among disadvantaged job seekers in the Prešov self-governing region and the possibility of their employment in a total of 85 social enterprises in the region. Within the survey concerning the state and development of disadvantaged job seekers, we used data obtained from the Statistical Office of the Slovak Republic and the Labour, Social and Family Affairs Office Headquarters. The collected data presented in tables and graphs demonstrate the situation of job seekers in the Prešov self-governing region. The survey results provide practical insight into the state and development of the number of disadvantaged job seekers and the labour market's sensitivity to domestic and global events. In scientific terms, the results create space for deeper research into the issue, focusing, for example, on the quality of active labour market policy tools, the effectiveness of the functioning of social enterprises, or the structure of disadvantaged people.

Key words: Prešov region, job seekers, social enterprise

Úvod

O princovi Philipovi, vojvodovi z Edinburgu je známe, že mal svojský humor a zmysel pre nadľahčenie zložitej situácie. Výnimkou nebolo ani jeho vyjadrenie k ekonomickej kríze, ktoré povedal v roku 1981: „Najprv sa všetci sťažovali, že kvôli práci majú málo voľného času, teraz nadávajú, že sú nezamestnaní.“ Aj keď nezamestnanosť so sebou prináša veľkú ekonomickú, sociálnu a psychickú záťaž a nestabilitu pre jednotlivca, rodinu a spoločnosť, nie je neriešiteľná a na jej odstránenie alebo zníženie zameriavajú politici neustále svoju pozornosť. Rovnako je to aj na Slovensku. Trh práce, ktorého fungovanie je determinované ponukou pracovnej sily a dopytom po nej, je významnou súčasťou národného hospodárstva. Každá nerovnováha, či už ide o nezamestnanosť alebo prezamestnanosť na trhu je riešená formou aktívnej alebo pasívnej politiky trhu práce. Štát okrem vytvárania podmienok pre udržanie stability trhu práce podporou vytvárania nových pracovných miest, efektívnejším využívaním nástrojov aktívnej politiky trhu práce, či prijímaním takých právnych noriem a opatrení, ktoré by podporovali zamestnávateľov zamestnávať aj znevýhodnené osoby pracovného trhu, sa snaží zabezpečiť právo občanov na vhodné zamestnanie.

V nasledujúcich statiach sa zaoberáme nezamestnanosťou znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie v Prešovskom samosprávnom kraji v rokoch 2019 až 2023 a niektorými návrhmi jej riešenia. Zamerali sme sa na 1. štruktúru a vývoj nezamestnanosti v Prešovskom samosprávnom kraji v rokoch 2019 až 2023, a to z aspektu znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie a 2. niektoré spôsoby riešenia nezamestnanosti, kde svoju pozornosť sústredíme na možnosti sociálnych podnikov.

V článku sa nezaobráme štruktúrou a vývojom nezamestnanosti v rámci krajov Slovenska, nezamestnanosťou z pohľadu profesie, vzdelania či rodinného stavu nezamestnaných. Nie sú rozoberané ani nástroje aktívnej politiky trhu práce ako príspevok na aktivačnú činnosť formou dobrovoľníckej služby, príspevok na aktivačnú činnosť formou menších obecných služieb pre obec alebo samosprávny kraj či národné projekty na podporu zamestnanosti.

Hlavným motívom, ktorý nás inšpiroval k spracovaniu problematiky nezamestnanosti znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie ako sú uvedení v zákone č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti v platnom znení, napríklad absolventi školy do 26 rokov, občania starší ako 50 rokov veku, dlhodobo nezamestnaní, azylanti, či občania so zdravotným postihnutím, osamelí občania, bol potenciál sociálnych podnikov zamestnať takýchto uchádzačov. Vychádzajúc z tejto skutočnosti sme si ako cieľ stanovili poukázať na stav a vývoj nezamestnanosti znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie v Prešovskom

samosprávnom kraji a možnosti zamestnávania takýchto uchádzačov v sociálnych podnikoch. Rozpracovali sme ho v dvoch častiach, kde v prvej podrobne rozoberáme vybrané typy znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie v Prešovskom kraji, ktorý sa dlhodobo vyznačuje vysokou mierou nezamestnanosti. Druhá časť je zameraná na sociálne podniky, konkrétne integračné a ich potenciál zamestnávať znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie. Významným zdrojom informácií predstavovali evidencia Štatistického úradu SR a štatistiky Ústredia práce sociálnych vecí a rodiny týkajúce sa nezamestnanosti.

Teraz sa podrobnejšie pozrieme na vyššie zmienené aspekty.

Štruktúra a vývoj nezamestnanosti v Prešovskom samosprávnom kraji v rokoch 2019 až 2023 z aspektu znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie

Podľa zistení Štatistického úradu SR (2018) je Prešovský samosprávny kraj druhým najväčším krajom Slovenska čo sa týka rozlohy územia, predstavuje to 18,3 % rozlohy štátu. Spomedzi krajov mu patrí prvá pozícia ohľadom počtu obyvateľov (808 810 k 31. 12. 2023) s druhou najnižšou hustotou obyvateľov na km² oproti ostatným krajom Slovenska. Dlhodobo sa vyznačuje najvyššou mierou nezamestnanosti z dôvodu nedostatku pracovných príležitostí. Riešením tejto situácie je pre viacerých obyvateľov sťahovanie sa za prácou do iných regiónov alebo do zahraničia. Pre mnohých občanov, ktorí majú rodiny, vyšší vek, prípadne zdravotné znevýhodnenie to však riešením nie je. Pozitívom je, že zákon č. 5/2004 Z. z. o službe zamestnanosti v platnom znení pamätá aj na takéto prípady a v § 8 ods. 1 písm. a) až i) definuje znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie, ktorým sa snaží svojimi nástrojmi pomôcť uplatniť sa na trhu práce.

„Znevýhodnený uchádzač o zamestnanie:

- a) občan mladší ako 26 rokov veku, ktorý ukončil príslušným stupňom vzdelania sústavnú prípravu na povolanie v dennej forme štúdia pred menej ako dvomi rokmi a od jej ukončenia nemal pravidelne platené zamestnanie (ďalej len „absolvent školy“),
- b) občan starší ako 50 rokov veku,
- c) občan vedený v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 12 po sebe nasledujúcich mesiacov (ďalej len „dlhodobo nezamestnaný občan“),
- d) občan, ktorý dosiahol vzdelanie nižšie ako stredné odborné vzdelanie podľa osobitného predpisu,
- e) občan, ktorý v období najmenej 12 po sebe nasledujúcich kalendárnych

mesiacov pred zaradením do evidencie uchádzačov o zamestnanie nemal pravidelne platené zamestnanie a nevykonával alebo neprevádzkoval samostatnú zárobkovú činnosť dlhšie ako 6 po sebe nasledujúcich mesiacov,

- f) štátny príslušník tretej krajiny, ktorému bol udelený azyl alebo ktorému bola poskytnutá doplnková ochrana,
- g) občan, ktorý žije ako osamelá dospelá osoba s jednou alebo viacerými osobami odkázanými na jeho starostlivosť alebo starajúca sa aspoň o jedno dieťa pred skončením povinnej školskej dochádzky,
- h) občan so zdravotným postihnutím,
- i) občan, ktorý ukončil poberanie materského alebo poberanie rodičovského príspevku menej ako dva roky pred zaradením do evidencie uchádzačov o zamestnanie a ktorý počas poberania materského alebo počas poberania rodičovského príspevku nemal príjem zo zárobkovej činnosti zamestnanca a zo samostatnej zárobkovej činnosti.“

V nasledujúcej tabuľke č. 1 uvádzame prehľad vývoja počtu znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie v Prešovskom kraji za obdobie rokov 2019 až 2023. Možno konštatovať, že vývoj počtu znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie v každej z položiek ich štruktúry má stúpajúcu a od roku 2022 klesajúcu tendenciu. Hlavnou príčinou takéhoto výkyvu bola celosvetová pandémia infekčného ochorenia COVID-19, ktorá mala výrazný vplyv na národné hospodárstvo a trh práce. Subjekty viacerých hospodárskych odvetví boli nútené pracovať v obmedzenom režime, prepúšťať zamestnancov alebo dokonca zavrieť prevádzky, čo spôsobilo zvýšenie počtu evidovaných nezamestnaných na úradoch práce.

Tabuľka č. 1 Štruktúra znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie v PSK za obdobie 2019 – 2023

Štruktúra znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie /rok PSK	Absolvent školy do 26	Občan starší ako 50 rokov veku	Dlhodobó nezamestnaní	Vzdelanie nižšie ako stredé odborné	Občan, ktorý nemal pravidelne platené zamestnanie	Štátny príslušník tretej krajiny (azylant)	Osamelý občan	Občan so zdravotným postihnutím	Občan, ktorý skončil poberanie materského/ rodičovského príspevku	Znevýhodnení spolu
december 2019	1 841	10 391	17 372	18 223	27 212	0	138	1 420	0	34 992
december 2020	2 364	12 897	22 276	20 931	32 945	0	173	1 919	0	43 466
december 2021	2 051	12 369	24 852	20 185	30 706	0	156	1 849	0	40 944
december 2022	1 736	11 249	21 389	19 606	27 437	0	151	1 500	0	37 667
december 2023	1 658	10 991	21 015	19 196	26 320	0	161	1 367	710	36 325
Spolu	9 650	57 897	106 904	98 141	144 620	0	779	8 055	710	

(Zdroj: vlastné spracovanie)

Treba podotknúť, že súčet jednotlivých kategórií štruktúry znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie nekorešponduje s celkovým počtom znevýhodnených za ten-ktorý rok uvedených v tabuľke č. 1. Dôvodom nesúladu je, že niektorí uchádzači patria do viacerých kategórií. Všetky údaje sú čerpané zo štatistických zisťovaní Ústredia práce sociálnych vecí a rodiny.

Pre získanie lepšej predstavy týkajúcej sa znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie v Prešovskom kraji, uvádzame tabuľku č. 2, ktorá približuje ich vývoj počas sledovaného obdobia podľa okresov kraja.

Tabuľka č. 2 Celkový počet nezamestnaných znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie podľa okresov PSK v sledovanom období

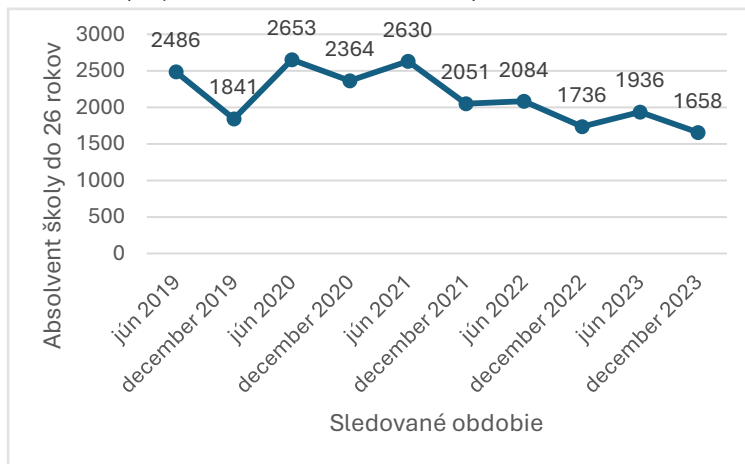
Znevýhodnení uchádzači/ okres PSK	2019	2020	2021	2022	2023
Bardejov	3 844	4 807	4 525	4 199	3 969
Humenné	2 038	2 512	2 342	2 010	2 019
Kežmarok	4 990	5 780	5 366	5 386	5 289
Levoča	1 361	1 592	1 548	1 418	1 384
Medzilaborce	644	840	748	746	671
Poprad	2 744	3 589	3 364	2 816	2 618
Prešov	4 925	6 698	6 509	5 922	5 500
Sabinov	3 187	4 148	3 943	3 785	3 609
Snina	1 366	1 821	1 545	1 446	1 414
Stará Ľubovňa	1 704	2 257	1 975	1 663	1 752
Stropkov	1 087	1 304	1 234	1 130	1 102
Svidník	1 907	2 292	2 048	1 781	1 746
Vranov nad Topľou	5 195	5 826	5 797	5 365	5 252
Prešovský kraj	34 992	43 466	40 944	37 667	36 325

(Zdroj: vlastné spracovanie)

Znevýhodnený uchádzač o zamestnanie – absolvent školy do 26 rokov sa považuje podľa zákona č. 5/2004 Z. z. o službe zamestnanosti v platnom znení v § 8 ods. 1 písm. a) občan, ktorý nedovršil 26 rokov veku, sústavne sa pripravoval na povolanie v dennej forme štúdia a prípravu ukončil príslušným stupňom vzdelania pred menej ako dvomi rokmi a od jej ukončenia nemal pravidelne platené zamestnanie. Aj v prípade absolventov škôl možno vidieť na obrázku č. 1 obdobne kolísavý vývoj ich počtu ako to bolo opísané vo vyššie uvedených tabuľkách. Z grafu možno usúdiť, že vyšší počet absolventov je evidovaný do júna každého roku sledovaného obdobia. K decembru daného roka ich počet vždy klesá. Jednou z príčin tohto stavu je menší počet pracovných príležitostí od januára do júna, najmä pre absolventov učiteľských študijných programov. Treba podotknúť, že Prešovská univerzita v Prešove je v kraji dominantná a zameraná zväčša na pedagogické a humanitné vedy, čo spôsobuje pretlak uchádzačov o učiteľské pozície.

Po roku 2021 je počet nezamestnaných absolventov klesajúci, ale markantnejšie ako u ostatných znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie. Dokonca v decembri 2023 je nižší o 10 percentuálnych bodov ako v decembri roku 2019. Tento vývoj naznačuje, že ukončením pandémie a opätovným otvorením hraníc sa vytvorili nové príležitosti na vycestovanie za prácou, resp. ďalším štúdiom.

Obrázok č. 1 Vývoj UoZ v PSK – absolvent školy do 26 rokov

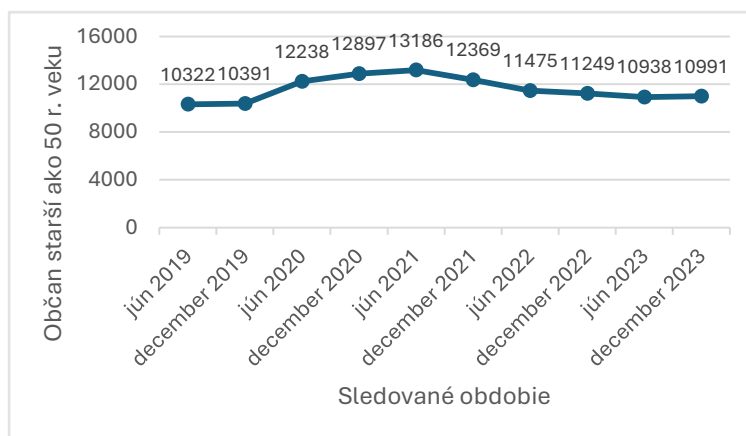

(Zdroj: vlastné spracovanie)

U občanov, ktorí sú starší ako 50 rokov veku a sú nezamestnaní, hoci majú rôzne praktické skúsenosti, má pracovná výkonnosť klesajúcu tendenciu a uče-

nie sa využívaní nových pracovných praktík, technológií či prispôsobenie sa inovatívnemu riadeniu organizácií je pre nich obťažnejšie. Z celkovej štruktúry znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie v Prešovskom kraji za sledované obdobie im patrí piata priečka z 9 sledovaných kategórií. Aj tu možno sledovať obdobný vývojový trend ako u ostatných kategórií uchádzačov, kde nárast počtu uchádzačov v júni 2021 osciluje v rozmedzí 5 (absolvent do 26 r.) do 65 % (osamelý občan) oproti júnu 2019 a následne klesá. V prípade uchádzačov starších ako 50 rokov je to navýšenie o 27 percentuálnych bodov.

Obrázok č. 2 Vývoj UoZ v PSK – občan starší ako 50 rokov veku

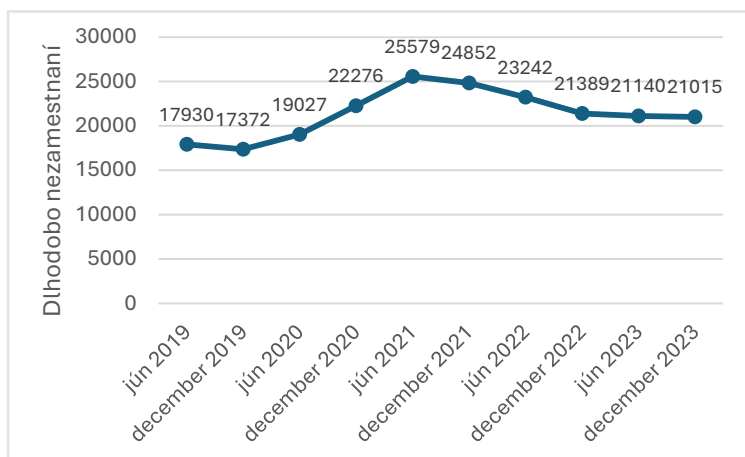
(Zdroj: vlastné spracovanie)

„Dlhodobá nezamestnanosť (LTU) je vo vyspelých krajinách problémom minimálne od osemdesiatych rokov po ropnej kríze, veľkej recesii v roku 2008 a v súčasnosti po obrovskom ekonomickom šoku z pandémie COVID-19. Miera zamestnanosti počas týchto kríz klesla a mnohí prepustení pracovníci ostali dlhodobo bez práce“ (Dhingra a Kondirolli 2022, s. 224). Dlhodobá nezamestnanosť so sebou prináša neblahé následky nielen v ekonomike štátu, ale prejavuje sa na zhoršení fyzického a duševného zdravia nezamestnaného človeka. Medzi ďalšie negatívne dopady, ktoré vo svojich publikáciách uvádzajú autori ako Arulampalam, Machin, Manning, Von Wachter, môžeme zaradiť stratu príjmu, zníženie spotreby, rezignácia na nájdenie si nového zamestnania, nižší plat pri nájdení práce a pod. Podľa Dhingra a Kondirolli (2022) je účinným

a osvedčeným riešením dlhodobej nezamestnanosti aktívna politika trhu práce ako napríklad odborná príprava, pomoc pri hľadaní zamestnania, dotovaná súkromná a verejná zamestnanosť alebo ich kombinácia.

Po pandémie prišlo mnoho ľudí o zamestnanie a stúpol počet dlhodobo nezamestnaných aj na Slovensku. Ako možno pozorovať na obrázku č. 3, v júni roku 2019 sa javilo, že dlhodobá nezamestnanosť v Prešovskom kraji začína mať klesajúcu tendenciu, no príchod pandémie tento trend zastavil. V júni roku 2021 dosiahla svoje maximum a následne začala mierne klesať. Ani v decembri roku 2023 stav dlhodobej nezamestnanosti nedosiahol hodnoty júna 2019 a presahuje ich o 17,21 percentuálnych bodov.

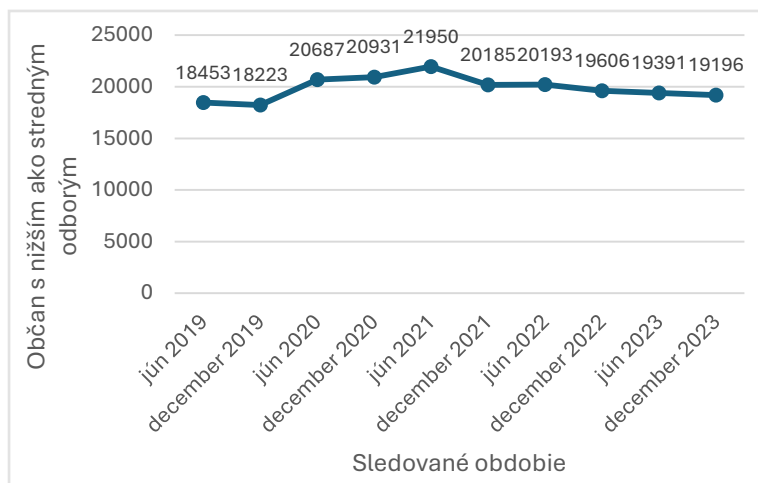
Obrázok č. 3 Vývoj UoZ v PSK – dlhodobo nezamestnaní

(Zdroj: vlastné spracovanie)

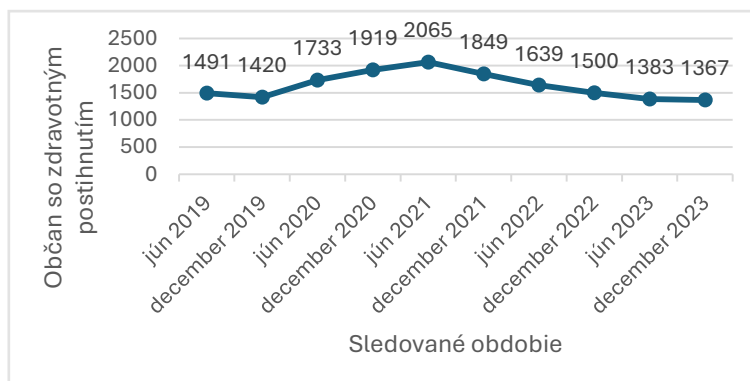
Ďalším z faktorov, ktorými sa vyznačuje Prešovský kraj je vysoký počet marginalizovaných rómskych komunít, ktoré sú špecifické tým, že ich členovia neprejavujú dostatočný záujem o štúdium či zamestnanie. Možno konštatovať, že tvoria väčšiu časť uchádzačov o zamestnanie so vzdelaním nižším ako stredným odborným.

Graf obrázku č. 4 poukazuje na prevažne vyrovnaný stav nezamestnaných občanov so vzdelaním nižším ako stredným odborným. Aj tu možno pozorovať výkyv od začiatku roka 2020, kedy počet takýchto uchádzačov presiahol 20 000 a v júni 2021 bol o 3 497 uchádzačov vyšší ako to bolo v júni 2019 (t. j. 18,95 %).

Obrázok č. 4 Vývoj UoZ v PSK – občan so vzdelaním nižším ako stredným odborným

(Zdroj: vlastné spracovanie)

Občan so zdravotným postihnutím je ďalšou kategóriou zo znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie. Ich počet v Prešovskom kraji nie je vysoký, pohybuje sa v počte približne 1 400 občanov. Vplyvom pandémie bol v evidencii jún 2019 – jún 2021 rozdiel 38,5 percentuálnych bodov.

Obrázok č. 5 Vývoj UoZ v PSK – občan so zdravotným postihnutím

(Zdroj: vlastné spracovanie)

Úrady práce sociálnych vecí a rodiny poskytujú evidovaným zdravotne postihnutým uchádzačom o zamestnanie potrebné informácie o voľných pracovných miestach, o termínoch výberových konaní a búrzh práce, vzdelávanie a prípravu pre trh práce, poradenské služby či príspevky na podporu zamestnávania takýchto uchádzačov. Možným zamestnaním pre občana so zdravotným postihnutím je práca v chránenej dielni, chránenom pracovisku alebo výrobnom družstve invalidov (*Liga proti bezpráviu* 2015).

Tabuľka č. 3 zachytáva vývoj počtu uchádzačov o zamestnanie, ktorí nemali pravidelne platené zamestnanie. Ich definícia je v zákone č. 5/2004 Z. z. o službe zamestnanosti v platnom znení v § 8 ods. 1 písm. e). Jedná sa o občanov, ktorí pred zaradením do evidencie uchádzačov o zamestnanie nemali v období najmenej 12 po sebe nasledujúcich kalendárnych mesiacov pravidelne platené zamestnanie a nevykonávali alebo neprevádzkovali samostatnú zárobkovú činnosť dlhšie ako 6 po sebe nasledujúcich mesiacov.

Tabuľka č. 3 Vývoj počtu UoZ v PSK – občan, ktorý nemal pravidelne platené zamestnanie

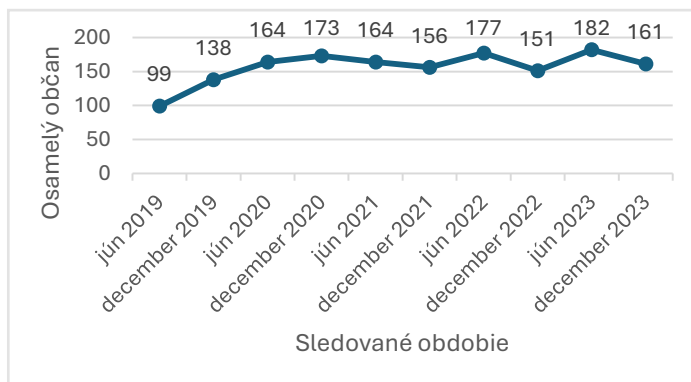
Obdobie/ ukazovateľ	Občan, ktorý nemal pravidelne platené zamestnanie	Ir v %	Ib v %
jún 2019	28 266	-	100
december 2019	27 212	96,27	96,27
jún 2020	32 964	121,14	116,62
december 2020	32 945	99,94	116,55
jún 2021	34 068	103,41	120,53
december 2021	30 706	90,13	108,63
jún 2022	31 268	101,83	110,62
december 2022	27 437	87,75	97,07
jún 2023	27 192	99,11	96,20
december 2023	26 320	96,79	93,12

(Zdroj: vlastné spracovanie)

V Prešovskom samosprávnom kraji bolo k 31. 12. 2023 takýchto uchádzačov evidovaných 26 320, čo je oproti júnu 2019 menej o 6,88 percentuálnych bodov.

Poslednou kategóriou znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie, ktorou sa budeme v tomto článku zaoberať je občan, ktorého zákon o službách zamestnanosti definuje ako osamelu žijúcu dospelú osobu. Podmienkou je, že na jeho starostlivosť je odkázaná jedna alebo viac osôb alebo sa stará aspoň o jedno dieťa pred skončením povinnej školskej dochádzky.

Obrázok č. 7 Vývoj počtu UoZ v PSK – osamelý občan

(Zdroj: vlastné spracovanie)

Počet takýchto evidovaných občanov je zanedbateľný, jedná sa o niečo nad 150 osôb, ale ako vyplýva z vývoja grafu na obrázku č. 7, má stúpajúcu tendenciu. Pri porovnaní počtu z júna 2019 a decembra 2023 je zreteľný nárast evidovaných o 62,63 percentuálnych bodov.

V rámci tohto článku nebudeme venovať pozornosť vývoju počtu znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie ako sú občania, ktorí skončili pobranie materského/rodičovského príspevku z dôvodu, že ich evidencia pre štatistické účely začala až v roku 2023. Taktiež sa nebudeme zaoberať štátnymi príslušníkmi tretích krajín (azyntom), pretože sledovanie ich znevýhodnenia si vyžaduje podrobnejší výskum z hľadiska ich krajiny pôvodu, veku, pohlavia, či legítimnosti. Významnú rolu tu zohráva aj Rusko-Ukrajinský konflikt a hromadný prílev Ukrajincov na územie Slovenska v roku 2022.

V nasledujúcej časti sa zameriame na konkrétne možnosti riešenia nezamestnanosti znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie.

Niektoré spôsoby riešenia nezamestnanosti znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie

Pravdepodobne sa všetci zhodneme, že nezamestnanosť predstavuje značný spoločenský problém, preto je nevyhnutné, aby mechanizmus trhu práce fungoval efektívne, včas a správne reagoval na vznikajúcu nerovnováhu (Vincúr a kol., 2002). Využiť na to môže nástroje aktívnej politiky trhu práce ako pre občana (napríklad sprostredkovanie zamestnania, informačné a poradenské služby, náhrada časti cestovných výdavkov, príspevok na SZČ, príspevok na vykonávanie absolventskej praxe, príspevok na dochádzku za prácou a pod.), tak aj pre zamestnávateľa (napríklad umiestňovací príspevok, vyrovnávací príspevok, príspevok na dopravu do zamestnania, príspevok na podporu zamestnávania znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie, finančná pomoc na podporu udržania zamestnanosti v malých podnikoch alebo stredných podnikoch a pod.) alebo pasívnu politiku trhu práce (podpora v nezamestnanosti a odvody do poisťovní).

Na trhu práce majú špecifické postavenie znevýhodnení uchádzači o zamestnanie, ktorých osobitne vymedzuje zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Okrem rôznej podpory a príspevkov v rámci aktívnej politiky trhu práce je riešením ich situácie zamestnanie sa v sociálnom podniku. Postupným rozvojom sociálnej ekonomiky na Slovensku bol uzákonený zákon č. 112/2018 o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý upravuje postavenie a druhy sociálnych podnikov. Zákon definuje druh registrovaného verejnoprospešného sociálneho podniku, tzv. integračný podnik, ktorého pozitívnym sociálnym vplyvom je podľa § 12 ods. 1: „Podpora zamestnanosti prostredníctvom zamestnávania znevýhodnených osôb alebo zraniteľných osôb.“ Podnik musí teda zamestnávať najmenej 30 % takýchto osôb z celkového počtu zamestnancov. Zákon ďalej definuje aj znevýhodnené osoby v § 2 ods. 5. Okrem splnenia kritéria týkajúceho sa nebyť zamestnaný v predchádzajúcich šiestich mesiacoch, nemať mesačný zdaniteľný príjem presahujúci sumu životného minima a nebyť poberateľom starobného, predčasného starobného a výsluhového dôchodku, vymedzenie znevýhodnených osôb kopíruje zákon o č. 5/2004 Z. z. a dopĺňa o osoby, ktoré patria k národnostným a etnickým menšinám, či majú trvalý pobyt v menej rozvinutom okrese. Azylant je v tomto prípade zaradený medzi zraniteľné osoby.

Aby boli podniky viac motivované angažovať sa v takomto druhu podnikania, zákon za určitých podmienok ponúka rôzne benefity ako investičnú, kompenzačnú pomoc, pomoc na podporu dopytu, umiestňovací príspevok, vyrovnávací príspevok, zníženie dane, rôzne dotácie a pod. Benefity pre zamestnancov takýchto podnikov predstavujú možnosti zamestnania sa, nadobudnúť

pracovné skúsenosti, odborné znalosti, jazykové znalosti, možnosť trvalého zamestnania, stály príjem a pod.

Záver

Súčasťou hospodárskej politiky štátu je politika zamestnanosti. Z makroekonomickej úrovne sa svojimi programami zameriava na plošné riešenie príčin nadmernej nezamestnanosti. Na regionálnej úrovni opatreniami sanuje dôsledky nezamestnanosti v regióne zohľadňujúc regionálnu rôznorodosť a konkrétnosť situácie (Vincúr a kol., 2002). Prešovský samosprávny kraj sa vyznačuje nielen vysokou mierou nezamestnanosti, ale aj vysokým podielom znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie (k 31. 12. 2023 bol ich evidenčný stav 36 325 osôb). Keďže sme sa zamerali na stav a vývoj nezamestnanosti znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie v Prešovskom samosprávnom kraji a možnosti zamestnávania takýchto uchádzačov v sociálnych podnikoch, môžeme zo zistení usudzovať, že počet osôb v jednotlivých kategóriách znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie sa v priebehu sledovaného obdobia výrazne nemenil. Jedinú výnimku sme zachytili v období rokov 2021 a 2022, kedy citlivo zareagoval na celosvetovú pandémiu COVID-19. Vychádzajúc z faktu, že počet znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie nemal klesajúcu tendenciu možno usudzovať, že je potrebné zintenzívniť činnosť kraja v oblasti vytvárania pracovných príležitostí pre takéto osoby. Jednou z možností je podpora zakladania a fungovania sociálnych podnikov, konkrétne integračných podnikov, ktoré sú zamerané práve na zamestnávanie znevýhodnených a zraniteľných osôb. Z realizovaného prieskumu možno odporučiť aj ďalšie oblasti, na ktoré by bolo vhodné zamerať výskum. Ako príklad uvádzame analýzu možností ekonomického rozvoja regiónu, kvality nástrojov aktívnej politiky trhu práce či analýzu kategórií znevýhodnených osôb.

Zoznam bibliografických odkazov

VINCÚR, P. a kol., 2002. *Hospodárska politika*. Bratislava: SPRINT vbra. ISBN 80-88848-99-7.
Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
Zákon č. 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch v platnom znení.

Elektronické dokumenty

DATAcube, 2024. *Uchádzači o zamestnanie znevýhodnení*. [online]. [cit. 25. augusta 2024]. Dostupné z: https://datacube.statistics.sk/#!/view/sk/vbd_sk_win2/pr3806rr/v_pr3806rr_00_00_00_sk
DHINGRA, S. a F. KONDIROLLI, 2022. Unemployment and labour market recovery policies. In: *Indian Economic Review*. [online]. Vol. 57, p. 223-235. [cit. 2024-8-25]. Dostupné z: <https://ezproxy.pulib.sk:2365/article/10.1007/s41775-022-00136-x>

- LIGA PROTI BEZPRÁVIU, 2015. *Osoby so zdravotným postihnutím*. [online]. [cit. 25. augusta 2024]. Dostupné z: <http://ligaprotibezpraviu.sk/elearning/osoby-so-zdravotnym-postihnuty-m-a-zamestnanie/>
- ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2024. *Prešovský kraj – charakteristika regiónu* [online]. [cit. 25. augusta 2024]. Dostupné z: https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/regional/presovsky%20kraj/about!/ut/p/z1/j/ZFLb4JAFIV_iwu2zIEBZuhupBFpqBV5SGfToKFIw8Mglb9fqm6atNS7u8l3vtzcQy-RJiWyycllkfdk2WTXur9J6S_w1n881AZdFGrzVKowTHtDngJHtBXBcsTSDY3DfNeGJ-ZbyxA0ohKJH35PHHCNyXnwDktH5L5AUJmHc1cJNhNIQxkIRuYLNpQETmDVIE-a13Yhus8bl4W8CJH56Fv6YB2A6ae9N-ZT0SWu1od9rUK1eIapzpsUA1ghvHdkmh2lBdEd-vl73uWd-tmN5R36_nh6UKBgGaa1aNuiytV9WYv4LXJoTz1Jf5LkWMdxitL7MKuzL2azL-zE2Cbw!dz/d5/L2dBISevZ0FBIS9nQSEh/
- ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR, 2024. *Nezamestnanosť – mesačné štatistiky 2023* [online]. [cit. 25. augusta 2024]. Dostupné z: https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky/2023.html?page_id=1247162
- ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR, 2024. *Nezamestnanosť – mesačné štatistiky 2022*. [online]. [cit. 25. augusta 2024]. Dostupné z: https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky/2022.html?page_id=1153450
- ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR, 2024. *Nezamestnanosť – mesačné štatistiky 2021*. [online]. [cit. 25. augusta 2024]. Dostupné z: https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky/2021.html?page_id=1060197
- ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR, 2024. *Nezamestnanosť – mesačné štatistiky 2020*. [online]. [cit. 25. augusta 2024]. Dostupné z: https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky/2020.html?page_id=971502
- ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR, 2024. *Nezamestnanosť – mesačné štatistiky 2019*. [online]. [cit. 25. augusta 2024]. Dostupné z: https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky/2019.html?page_id=855042
- ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR, 2024. *Príspevky pre občana*. [online]. [cit. 25. augusta 2024]. Dostupné z: https://www.upsvr.gov.sk/sluzby-zamestnanosti/nastroje-aktivnych-opatreni-trhu-prace/prispevky-pre-obcana.html?page_id=13117
- ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR, 2024. *Príspevky pre zamestnávateľa*. [online]. [cit. 25. augusta 2024]. Dostupné z: https://www.upsvr.gov.sk/sluzby-zamestnanosti/nastroje-aktivnych-opatreni-trhu-prace/prispevky-pre-zamestnavateľa.html?page_id=13119

Kontakt

PhDr. Mgr. et Mgr. Alica Sninčáková, MBA

Katedra kresťanskej antropológie a sociálnej práce

Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove

e-mail: alica.snincakova@gmail.unipo.sk

VYUŽÍVANIE ALTERNATÍVNYCH TRESTOV V SYSTÉME TRESTANIA PÁCHATEĽOV

THE USE OF ALTERNATIVE SENTENCES IN THE OFFENDER SENTENCING SYSTEM

Tomáš Šitár

Abstrakt: Článok pojednáva o narastajúcej kriminalite a kriminalite v spoločnosti, čo vedie k požiadavke venovať väčšiu pozornosť prevencii a represii. Výsledkom sú preplnené väznice, ktoré bránia úsiliu o resocializáciu. Autor poukazuje na neúčinnosť nepodmienečného trestu odňatia slobody z dôvodu jeho zlyhania pri resocializácii páchateľa, preplnenosti väzníc a vysokých finančných nákladov. Navrhuje alternatívne tresty, ako je probácia a mediácia, najmä pre mladých páchateľov. Príspevok uvádza tiež niekoľko výhod alternatívnych trestov vrátane zníženia dlhodobej odlúčenosti od rodiny, rôznorodých prístupov k riešeniu rôznych typov trestných činov, nižšieho sociálneho rozvratu, nižších nákladov štátu a okamžitého opätovného začlenenia do spoločnosti po odsúdení. V závere článku autor konštatuje, že efektívne využívanie alternatívnych trestov si môže vyžadovať profesionálov, ktorí sú oboznámení s princípmi restoratívnej justície a sú ochotní ich aplikovať vo svojej praxi.

Kľúčové slová: alternatívne tresty, páchateľ, resocializácia, restoratívna justícia, výkon trestu odňatia slobody

Abstract: The article discusses the increasing delinquency and criminality in society, leading to a demand for more attention towards prevention and repression. This has resulted in overcrowded prisons, which hinders resocialization efforts. The author highlights the ineffectiveness of unconditional imprisonment due to its failure in resocialization of the offender, overcrowding of prisons, and high financial costs. It suggests alternative punishments such as probation and mediation, especially for young offenders. The article also cites several benefits of alternative punishments including the reduced long-term separation from family, diverse approaches to dealing with different types of crimes, lower social disruption, lower state costs, and immediate reintegration into society post-sentence. In conclusion, the author states that the effective use of alternative punishments may require professionals who are familiar with restorative justice principles and are willing to apply them in their practice.

Key words: alternative punishments, offender, resocialization, restorative justice, serving a prison sentence

Nárast delikvencie a kriminality v spoločnosti, ako závažných sociálno-patologických foriem správania vyvolal požiadavku venovať zvýšenú pozornosť týmto javom z hľadiska systému prevencie a represie, a rovnako aj zo strany celej spoločnosti. Neustály rast odsúdených opakovane páchajúcich trestných činností má za následok preplnenosť väzníc a tým pádom aj sťaženie výchov-

ného pôsobenia na odsúdené osoby (Holá a kol., 2013). Téma alternatívnych trestov predstavuje často diskutovanú problematiku trestného práva nielen na Slovensku. Dôvodom sú predovšetkým nedostatočné výsledky pri ukladaní nepodmienečných trestov odňatia slobody. Hlavným negatívom je nedostatočné výchovne pôsobenie na odsúdeného, preplnenosť väzníc, či vysoké finančné náklady spojené s výkonom trestu (Ščerba 2014).

Nepodmienečný trest síce plní svoju základnú funkciu a tou je zabránenie v páchaní ďalšej trestnej činnosti a ochrane spoločnosti pred páchatelmi, avšak má nízku preventívnu a resocializačnú funkciu. Vytrhnutie páchatela z jeho prirodzeného sociálneho prostredia a jeho izolácia veľmi významne sťažuje jeho opätovný návrat do bežného života, čím sa zvyšuje riziko opakovaného páchania trestnej činnosti. Často dochádza k pretrhnutiu pozitívnych sociálnych väzieb, či už rodinných, priateľských alebo pracovných. Uväznenie má často za následok stratu práce, či rozpad rodiny. Samotný pobyt vo väzení ako výrazne kriminogénnom prostredí so sebou nesie negatíva, kedy má odsúdený možnosť nadviazať mnoho kontaktov, priučiť sa novým formám páchania trestnej činnosti, alebo sa vystavuje riziku, že toto prostredie sa preňho stane prirodzeným. Veľmi dôležitým aspektom uväznenia je stigmatizácia, kedy odsúdený dostáva „nálepku“ kriminálnika, čo mu celkovo sťažuje návrat do spoločnosti či už z hľadiska sociálnych vzťahov alebo v rámci uplatnenia sa na pracovnom trhu (Ščerba 2014).

Dôležitou skupinou páchatelov trestnej činnosti sú mladiství, u ktorých výkon trestu odňatia slobody môže pôsobiť kontraproduktívne a môže mať stigmatizujúci účinok. Pre túto skupinu sa javí ako vhodné využitie probácie a mediácie, ktorej cieľom je záujem o osobu obvineného, pomáha mu pri riešení rôznych problémov, sleduje jeho správanie v skúšobnej dobe, pomáha pri začleňovaní sa do spoločnosti, do rodinného prostredia a do školy či pracovného procesu. Páchatel trestnej činnosti tým pádom nie je vystavený negatívnym účinkom pobytu vo výkone trestu, keďže nedochádza k jeho izolácii od normálnych sociálnych kontaktov (Holá a kol., 2013). Zrod alternatívneho riešenia pri potrestaní mladistvých je v literatúre známy ako Elmira Case, ktorý sa odohral v roku 1974 v meste Elmira, v Kanade. V tomto prípade dvaja mladiství páchatelia trestného činu vandalizmu mali na návrh sociálneho pracovníka so súhlasom sudcu za úlohu navštíviť všetkých poškodených a dohodnúť s nimi nápravu. Obaja títo páchatelia sa všetkým poškodeným osobne ospravedlnili a dohodli prostredníctvom sociálneho pracovníka spôsob akým prebehne náprava škody, ktorú spôsobili. Súd následne na základe správy, ktorú vypracoval sociálny pracovník uložil obom mladistvým páchatelom podmienený trest (Štern a kol., 2010).

Nespornou spoločenskou výhodou alternatívnych trestov je, že odsúdený nie je dlhodobo odlúčený od rodiny a nezažíva bezprostrednú negatívnu skúsenosť z pobytu z väzenia. Alternatívne tresty tiež umožňujú rozmanitý prístup pri zaobchádzaní s páchatelmi rôzneho typu trestnej činnosti, ale najmä s páchatelmi menej závažnej kriminality čo je dôležité predovšetkým z preventívneho a resocializačného hľadiska (Veteška 2015). Systém trestného súdnictva prostredníctvom analýzy údajov o výsledkoch a porovnaní v mierach recidívy zistil, že alternatívne tresty majú skutočne lepšie výsledky, ako reálne uväznenie najmä pri páchateloch nenásilnej trestnej činnosti. Populácia páchatelov nenásilnej trestnej činnosti je najväčšou skupinou obyvateľstva nad ktorou je vykonávaný dohľad. Aj keď má výkon trestu odňatia slobody stále svoje miesto v systéme trestania, tak je mnoho páchatelov trestnej činnosti, ktorí vykazujú lepšie výsledky vo vzťahu k recidíve najmä vďaka tomu, že sú ušetrení negatívneho pôsobenia väzenia, no napriek tomu sú zodpovední komunite za spáchané trestné činy. Tento spôsob so sebou nesie kvázi terapeutický účinok, ktorý vedie k zníženiu kriminality v budúcnosti a tiež reintegrácii páchatela v spoločnosti. Reintegrácia páchatela sa javí ako podstatná z dôvodu, že reintegrovaný páchatel bude prospešný pre spoločnosť napríklad z hľadiska zárobkovej činnosti, prostredníctvom, ktorej bude schopný splácať svoje záväzky ako súdne poplatky, liečebné programy alebo náhradu škody spôsobenú obetiam (Strémy a Klátik 2018).

Mnoho empirických štúdií vykonaných za posledné polstoročie opakovane konštatovalo, že tradičný prístup k riešeniu kriminality a prísne tresty nevedú k zníženiu kriminality. Tradičné prístupy sa sústreďovali najmä na potrestanie páchatelov a nebrali pritom ohľad na potreby obetí trestných činov, ktoré v procese vystupovali iba ako svedkovia. Aj preto sa vo viacerých európskych krajinách pristúpilo k vytvoreniu osobitných právnych predpisov na zlepšenie podpory obetiam a zavádzaniu prvkov restoratívnej justície. Medzinárodné výskumy poukazujú aj na to, že väčšina obetí, ktoré neboli obeťami ťažkých trestných činov sa zameriava skôr o nápravu škôd ako o prísne potrestanie páchatela. Restoratívna justícia ponúka alternatívny prístup k dosiahnutiu spravodlivosti ako tradičný súdny systém. Zatiaľ čo tradičný súdny systém sa sústreďuje na represívne opatrenia a nerieši obavy obetí, tak restoratívna justícia sa sústreďuje na nápravu škôd spôsobených trestným činom, reintegráciu páchatela a obeť späť do spoločnosti a zastupovanie všetkých aktérov postihnutých trestným činom (páchatel, obeť, komunita) v súdnom procese. Dôležitým míľnikom vývoja alternatívnych trestov na Slovensku bolo v roku 2002 prijatie rezolúcie OSN, ktorá pojednávala o základných princípoch pre používanie programov restoratívnej justície v trestných veciach. To ovplyvnilo tvorbu nových trest-

ných zákonov na Slovensku ako napríklad zákon o probačných a mediačných úradníkoch alebo zákon o mediácii z roku 2004, čím sa Slovensko zaradilo medzi krajiny, ktoré začlenili mediáciu do svojho právneho systému (Strémy a Klátik 2018).

Medzi najväčšie prednosti alternatívnych trestov patrí predovšetkým to, že trest je vykonávaný na slobode, čo umožňuje nápravu a náhradu škody. Odsúdený môže byť aktívny pri odstraňovaní spôsobených škôd a vytvára sa priestor na prácu s obeťou, resp. poškodeným. Zo sociálneho hľadiska nedochádza k narušeniu rodinných či sociálnych väzieb a dochádza k bezprostrednému začleneniu do spoločnosti hneď po odsúdení. Tiež je tu ekonomické hľadisko, kedy odsúdený neprichádza o zamestnanie a štát má nižšie náklady na výkon trestu. Veľkou výhodou je tiež to, že trest je zahladený ihneď po vykonaní uloženej sankcie a odsúdený má tým pádom čistý výpis registra trestov (Holá a kol., 2013).

Jedným z alternatívnych foriem trestu je trest domáceho väzenia, ktorý sa zameriava na nápravu páchatela, pretože súčasťou výkonu tohto trestu je účasť v rôznych resocializačných programoch zameraných na osobnosť páchatela. Trest domáceho väzenia sa využíva najmä ako alternatíva ku krátkodobému nepodmienečnému trestu odňatia slobody pri menej závažnej trestnej činnosti. Aj keď používanie tohto druhu trestu nie je využívané v takej miere ako by sa očakávalo tak predstavuje veľmi vhodnú alternatívu, pretože zabezpečuje obmedzenie slobody a bráni recidíve. Tiež však prináša výraznú mieru úspory finančných prostriedkov vynakladaných na výkon trestu a rovnako nevystavuje páchatela kriminogénnym faktorom prostredia ústavu na výkon trestu odňatia slobody. Okrem spomenutého nedochádza k pretrhnutiu sociálnych väzieb a čo je tiež podstatné tak odsúdený nie je vylúčený z pracovného procesu, čiže môže naďalej zabezpečovať rodinu a byť prospešný pre spoločnosť omnoho viac ako by vykonával nepodmienečný trest (Romža a kol., 2018). Efektivita ukladania tohto typu trestu je zabezpečovaná kontrolou technickými prostriedkami, respektíve v prípade neplnenia stanovených obmedzení alebo povinností je možné premeniť trest domáceho väzenia na nepodmienečný trest. Vyššie spomenutá kontrola technickými prostriedkami je vhodná najmä pri takých druhoch obmedzení, kde je aj možná reálna kontrola ich dodržiavania. Ide predovšetkým o zákaz účasti na verejných podujatiach, zákaz vstupu na vyhradené miesta, zákaz priblíženia k poškodenému na menej ako päť metrov alebo zákaz požívania alkoholických nápojov alebo iných návykových látok (Paľa a Petričko 2021).

Pri páchateloch majetkovej trestnej činnosti predstavuje alternatívu k nepodmienečnému trestu odňatia slobody peňažný trest, ktorého účelom je odobrať finančné prostriedky získané trestnou činnosťou alebo tie prostriedky,

ktoré by mohli byť potenciálne použité na páchanie ďalšej trestnej činnosti. Peňažný trest je možné uložiť páchateľovi, ak bol odsúdený za prečin, za ktorý je možné uložiť trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby, ktorá nepresahuje 5 rokov (Romža a kol., 2018). Tento druh trestu je pre štát finančne výhodný, keďže prostriedky použité na zaplatenie peňažného trestu pripadajú štátu. Je dôležité spomenúť, že tento druh alternatívneho trestu nebýva používaný v každom prípade samostatne, ale môže byť aj súčasťou uloženia nepodmienečného trestu odňatia slobody (Ščerba 2014).

Ďalšou možnosťou potrestania páchateľa je možnosť uloženia trestu povinnej práce. Využíva sa pri páchateľoch, u ktorých nestačí vykonanie podmienenečného trestu odňatia slobody a u ktorého nie je možné z nejakého dôvodu uloženie peňažného trestu. Tento druh trestu so sebou nesie aj výchovný charakter, keďže s výkonom tohto typu trestu musí páchateľ súhlasiť, čím na seba preberá záväzky prislúchajúce jeho výkonu (Romža a kol., 2018).

Možnosť využívania alternatívnych trestov v systéme trestania poskytuje priestor na efektívne uplatňovanie a rozvíjanie normotvorby a súdnej praxe. Aj keď sú alternatívne tresty súčasťou Trestného zákona od roku 2016 a elektronický systém monitoringu osôb je k dispozícii od roku 2014, prax ukazuje, že ich využívanie je súdnej praxi zjavne nedostatočné. Javí sa, že pre efektívnejšie využívanie týchto trestov môže byť kľúčová osobnosť právnik, sudcu alebo prokurátora, ktorý má osvojené princípy restoratívnej justície a je ochotný ich uplatňovať v súdnej praxi (Strémy a Klátik 2018). Systém alternatívnych trestov prináša mnoho pozitív, avšak neponúka univerzálne riešenie využiteľné za každých okolností. Zatiaľ čo zaužívaný systém justície vníma ako riešenie trestanie páchateľa, tak restoratívna justícia sa viac ako na trest zameriava na odstránenie spôsobenej škody a prijatie opatrení, ktoré by zamedzili recidíve páchateľov trestnej činnosti. Ako najvhodnejší prístup sa preto javí kombinácia a uplatňovanie oboch spôsobov pri prístupe v trestaní (Štern a kol., 2010).

Zoznam bibliografických odkazov

- HOLÁ, L., a kol., 2013. *Mediace a možnosti využítí a praxi*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4109-3.
- PALA, G. a D. PETRIČKO, 2021. *Aplikácia alternatívnych prístupov v justícii na Slovensku*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. ISBN 978-80-555-2770-3.
- ROMŽA, S. a kol., 2018. *Alternatívne spôsoby výkonu trestov*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. ISBN 978-80-8152-653-4.
- STRÉMY, T. a J. KLÁTIK, 2018. *Alternatívne tresty*. Bratislava: C. H. Beck, s. r. o. ISBN 978-80-89603-56-5.
- ŠČERBA, F., 2014. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges. ISBN 978-80-87576-93-9.

- ŠTERN, P., L. OUŘEDNÍČKOVÁ a D. DOUBRAVOVÁ, 2010. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-757-2.
- VETEŠKA, J., 2015. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-898-7.

Kontakt

PhDr. Tomáš Šitár

Katedra kresťanskej antropológie a sociálnej práce

Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU v Prešove

e-mail: tomas.sitar@smail.unipo.sk

Sociálna a duchovná revue

vedecký recenzovaný časopis o aktuálnych sociálnych a duchovných otázkach

– č. 1, ročník XV/2024 –

REDAKCIA:

Šéfredaktor: doc. PhDr. Maroš Šip, PhD.

Výkonní redaktori: PhDr. Martina Šipová, PhD., Mgr. Eva Sabolíková, DBA

Technický redaktor: Peter Szombathy

Návrh obálky: Simona Šipová

PERIODICITA: Vychádza 2x ročne

KONTAKT: sadrevue@gmail.com

VYDAVATEĽ: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov

IČO VYDAVATEĽA: IČO 17 070 775

DÁTUM VYDANIA PERIODICKEJ TLAČE: jún 2024

JAZYK: slovenský, český, anglický, nemecký, poľský, ukrajinský, ruský

Za jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.

Nevyžiadané rukopisy a fotografie redakcia nevracia.

Prosíme vážených prispievateľov, aby príspevky zasielali nasledovne:

1. číslo: do 15. marca – 2. číslo: do 15. augusta

Časopis zaregistrovaný MK SR pod č. EV 4183/10

ISSN 1338-290X (print)

ISSN 2730-096X (online)

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove

V tomto čísle nájdete:

- **POZÍCIA ABSOLVENTOV ŠKÔL K ICH MOŽNOSTIAM UPLATNENIA SA NA TRHU PRÁCE**
- **CHVÁLOSPEV NAD VÍŤAZSTVOM (BIBLICKO-EXEGETICKÝ KOMENTÁR
2MJŽ 15, 1-21)**
- **SAMOBÓJSTWA W POLSCE W LATACH 1999-2019**
- **MANAŽMENT KVALITY A MOTIVÁCIA V SOCIÁLNYCH SLUŽBÁCH**
- **SYNDRÓM VYHORENIA U ZDRAVOTNÍCKYCH PRACOVNÍKOV**

ISSN 1338-290X (print)

ISSN 2730-096X (online)